SALA STADS DONATORER

OCH DERAS GÅVOR

1694 - 1945

UTGIVEN AV KOMMITTÉN
FÖR HUGTÄSTANDE AV DONATORERNAS MINNE

SALA STADS DONATORER

OCH DERAS GÅVOR

1694 — 1945

BIOGRAFIERNA ÄRO
UPPTECKNADE AV
ASSAR JANSSON

Utgiven 1949 av kommittén för hugfästande av donatorernas minne på uppdrag av Sala kyrko- och stadsfullmäktige.

DETTA ARBETE INNEHÅLLER FÖRUTOM BIOGRAFIER ÖVER DONATORERNA, DERAS DONATIONSBREV, STADGAR SAMT UTDRAG UR DERAS TESTAMENTEN

De olika fonderna äro stående under förvaltning av Sala stads fattigvårdsstyrelse, kyrkoråd, drätselkammare och folkskolestyrelse

---

Ågren & Holmbergs Boktryckeri AB, Sala 1949

SALA STADS DONATORER OCH DERAS GÅVOR

FÖRORD

Vid sammanträde med kyrkofullmäktige i Sala stad den 26 april 1945 behandlades bl. a. en motion av folkskollärare Bror Klingwall, vari denne förklarade, att det syntes honom vara "av allmänt intresse, att de upplysningar och hågkomster, som ännu kan finnas tillgängliga om dessa personer (stadens donatorer) uppfriskas och tillvaratagas, innan de helt falla i glömska". Kyrkofullmäktige fann förslaget gott, och man beslöt att tillsätta en kommitté för att utreda frågan. I denna kommitté invaldes f. landsfiskal Alfred Bolander, lärarinnan Anna Johansson, komminister Nils Kebbón, folkskollärare Bror Klingwall, kontraktsprosten Martin Magnéli och folkskollärare August Nordlund. Vid ett kyrkofullmäktigesammanträde i oktober 1946 beslöts på förslag av kommitterade, att en minnesskrift skulle utarbetas över stadens samtliga donatorer, och erforderliga medel härför anslogs. Samtidigt beslöt man att föreslå stadsfullmäktige, att den borgerliga kommunen skulle deltaga i kostnaderna. Stadsfullmäktige hade ingenting att invända; kommittén utökades med ett par representanter för den borgerliga kommunen, nämligen faktor Ivar Hedlund och disponent Ernst Schörling, och undertecknad fick i uppdrag att utarbeta minnesskriften.

Sala stads donationer uppgår till stora belopp. Fattigvårdsstyrelsen förvaltade den 31 december 1948 872,273: 04 kronor, folkskolestyrelsen 38,832: 91 kronor, drätselkammaren 178,728: 95 kronor samt kyrkorådet 270,879: 40 kronor eller tillhopa kronor 1,360,714: 30. Flera av dessa donationer äro av mycket gammalt datum. De äldsta — frånsett själva prästgården som är en donation från slutet av 1600-talet — härstammar från slutet av 1700-talet.

Donatorerna själva är en brokig skara människor. Bland dem finns alla samhällsklasser representerade, förnäma adelsdamer, nackstyva borgare, präster och bönder, drängar och pigor, kommunalpampar och numera bortglömda gummor. Att hitta uppgifter om de kända personligheterna bland donatorerna var ingen konst. Där låg största svårigheten i att sovra materialet, eftersom utrymmet var strängt begränsat. Det har varit svårare att leta reda på de allra äldsta donatorerna. En av dem, "fru direktörskan Lindgren" har trotsat alla identifieringsförsök och är fortfarande helt okänd.

Utan den stora hjälp, som jag fått från alla håll, skulle den uppgift jag erhållit varit olöslig. Det är omöjligt att nämna alla dem som varit mina sagesmän. Men det må tillåtas mig att nämna två, som avlidit under arbetet med dessa minnesanteckningar och vilkas kännedom om det gamla Sala varit ovärderlig, faktor Oscar Björck och f. hemmansägaren Albert Nyberg. Likaså är jag stor tack skyldig ledamöterna i den kommitté, som varit min uppdragsgivare. De har gjort allt som stått i deras makt för att underlätta arbetet. Den personkännedom, som kontraktsprosten Martin Magnéli och f. landsfiskalen Alfred Bolander besitter, är nästan otrolig. För donationer, daterade under de sista femtio åren, har deras uppgifter varit min främsta källa. Jag vet bara en enda Salabo, som kunnat tävla med dessa två i kännedom om gamla Salaförhållanden, nämligen framlidne dir. Pehr Pehrsson. Det han inte visste om det gamla Sala är inte värt att veta, och han kunde alltid komplettera uppgifter från annat håll för att i görligaste mån fullständiga bilden av en person.

Det har många gånger varit svårt att sovra materialet. Jag har överhuvudtaget försökt att ta med sådant, som på något sätt kunnat karaktärisera personen ifråga. Samtidigt har anteckningarna om de personer, vilkas liv ligger oss relativt nära, gjorts kortare och mera summariska än minnesteckningarna över äldre donatorer, i den mån naturligtvis, som det varit möjligt att finna några uppgifter.

Sala i oktober 1949. *ASSAR JANSSON.*

Magdalena Claesdotter Berg och stadens äldsta prästgård

Enligt paragraf 41 i stadens privilegier skulle staden "uppbyggia sin Kyrckia, Kyrckieherdehuss eller Gårdh, item huuss till sine Capellaner". Det förefaller som om man också lojalt följt dessa bestämmelser. Kyrkoherdebostället har sannolikt legat i södra delen av nuvarande gamla kyrkogården emot Ringgatan. Denna tomt kallas på en karta från slutet av 1600-talet för "Prostegårdstomten" och så benämnes den under hela 1700-talet. I ett syneprotokoll från 1699 talas om "den gamla prästgården vid kyrkan". Denna tycks dock inte ha underhållits så som bestämmelserna i privilegierna föreskrev. Kyrkoherden hade ju en prästgård till, nuvarande Sala sockens prästgård. Denna var större och säkerligen bättre bebyggd än den i staden, och därute tycks kyrkoherdarna ha bott.

Den gamla prästgården i staden förföll alldeles. År 1699 var den fullkomligt nerrutten. De enda hus, som överhuvudtaget var möjliga att reparera, var två sädesbodar. Till denna gamla prästgård hörde en kålgård och en liten "kryddgård", alltså en trädgårdsanläggning, som i slutet av 1600-talet kompletterades med en humlegård.

På 1690-talet fanns det således i staden inte en prästgård som var beboelig. Staden räddades ur svårigheten genom en donation av borgmästarinnan Magdalena Claesdotter Berg. Hon var gift med stadens siste politieborgmästare Per Nilsson Wolf. Han dog 1686. Åtta år senare överlämnade änkan "under Sala stad

till kyrkoherdegård både för den nuvarande som ock de efterkommande herrar kyrkoherdar en gård i norra kvarteret med "påstående hus och byggningar". Den bestod av en hel tomt med 12 tunnland jord. Åkern låg, heter det i donationsbrevet, "i hörnet vid stora vägen åt Norrby kyrkoängen vid hästhagen". Gården var stor och välbyggd, försedd med alla hus, som erfordrades för en bergsmansbonde på den tiden.

Denna prästgård åstadkom en ganska lustig tvist mellan dåvarande kyrkoherden och staden. Kyrkoherde och prost vid tiden för gårdens överlämnande var magister Henric Kolthoff. Herdaminnet säger: "Prostens charakter synes warit en stark hushållningsesprit" — en vacker omskrivning för en långt gående snålhet. Enligt privilegiebrevet skulle stadens präster vara befriade från kommunalskatt för prästgården. När nu denna tomt donerats till prästgård, menade prosten Kolthoff, att befrielsen också gällde denna. Denna åsikt biträddes inte av magistraten, som påförde prosten skatt i vanlig ordning för tomten. Prosten vägrade betala och klagade både hos Konungens Befallningshavande och Domkapitlet. Den senare myndigheten tycks inte ha lagt sig i frågan, men Länsstyrelsen gav magistraten rätt. Kolthoff vägrade i alla fall att betala. Skatten var inte stor, 24 daler kopparmynt, men nog stor för att Kolthoff skulle tredskas. Till slut uttogs beloppet på exekutiv väg, och prosten skrev ett långt klagobrev till Kungl. Maj:t utan resultat.

Stadens nya prästgård torde ha varit synnerligen välbyggd men det är dock ytterst diskutabelt, om kyrkoherdarna verkligen bott där. I varje fall blev denna nya prästgård lagd i aska vid den fruktansvärda brandkatastrofen 1736, när hela staden brann ner på tio timmar. Och så stod staden på nytt utan prästgård. Eftersom det inte var någon överhängande fara för kyrkoherden, då han hade sitt boställe i socknen, tycks ingenting ha gjorts åt saken under de närmaste tjugo åren. Men staden byggdes ju upp så småningom. Det som fattades var snart bara prästgård och rådhus.

År 1758 kom bergsrätten på en bra idé. Man skulle köpa

ett hus stort nog att rymma både prästgård och lokaler för bergsrätten och andra stadens myndigheter. Tomten mitt emot den nerbrända prästgården ägdes av änkan efter regementsskrivaren Nils Sandvall. Husen var nybyggda och rymliga och passade bra. Och så köpte man den och gav i vederlag bl. a. den andra tomten. Nedre våningen innehöll fem rum och två kamrar, och de skulle tjäna som bostad åt kyrkoherden, medan de fem stora rummen i övre våningen skulle bli bergsrådstuga. Så bibehölls förhållandena några år, men redan innan det nya rådhuset stod färdigt, hade kyrkoherden fått disponera hela byggnaden. Nu var det byggnaderna ute vid Sala sockens prästgård, som började bli dåliga och illa underhållna. Men det är en annan historia.

C. M. Wrangel

Carl Magnus Wrangel och Barnuppfostrings-cassan

En av de äldsta ännu existerande donationerna i Sala brukar kallas *Barnuppfostringskassan.* Dess grundare och skapare är dåvarande kyrkoherden i Sala, prosten och överhovpredikanten Carl Magnus Wrangel.

Wrangel var född på Öster Bennbäck i Möklinta den 23 aug. 1727. Gården var kaptensboställe vid Västmanlands regemente och fadern kapten vid västmanlänningarna. Han blev sedermera överste och kommendant i Kalmar. Modern hörde till den bekanta Celsiuska släkten. Carl Magnus fick en mycket vårdad uppfostran. Först gick han ett par år i Västerås läroverk, men sändes redan som tioåring ut till Tyskland, till släktingar i Strassburg. Där vistades han i tolv år. När han 1749 kom tillbaka till Sverige, reste han till Uppsala för att ägna sig åt teologiska studier. Han stod uppenbarligen väl till boks hos de maktägande. År 1756 utnämndes han till e. o. hovpredikant med tillåtelse att i Greifswald fullborda sina teologiska studier. Året därpå erövrade han doktorsgraden på en avhandling om Jesu frestelser i öknen.

Strax efteråt reste han hem och utnämndes nästan omedelbart till ordinarie hovpredikant. Samma år — 1779 — kallades han av ärkebiskopen till prost över de svenska församlingarna i Amerika och till kyrkoherde i Wicacoa, en av dessa församlingar.

"Nya Sverige" hade ju långt tidigare fallit först i holländarnas och sedan engelsmännens händer. Men den andliga förbindelsen med moderlandet kvarstod alltjämt genom från Sverige utsända präster. Wrangel, som i nio år var ledare för det religiösa arbetet bland landsmännen i Amerika, gjorde sig utomordentligt omtyckt. I Amerika kom han i beröring med den metodistiska väckelsen, och när han 1768 återvände till Sverige gjorde han ett uppehåll i England, där han besökte J. Wesley. Återkommen till Sverige fann han, att de religiösa förhållandena lämnade åtskilligt över att önska. För att åvägabringa en bättring stiftade han efter engelskt mönster ett sällskap, Pro fide et christianismo, eller som dess fullständiga titel lyder: "Societas suecana pro fide et christianismo" (det svenska sällskapet för tro och kristet liv). Det stiftades 1771 och existerar ännu.

Snart nog därefter lämnade han Stockholm och tillträdde kyrkoherdetjänsten i Sala 1772. Här fick han verka i fjorton år.

Det som särskilt låg honom varmt om hjärtat var ungdomens fostran och undervisning. För skolorna i Amerika utarbetade han en instruktion, som är mycket intressant. Åtskilligt i denna pekar hän mot en av uppfostringskonstens store, August Herman Francke i Halle. Wrangels betonande av det religiösa momentet vid undervisningen, hans föreskrifter att barnen skall läsa morgon- och aftonböner, förhör över söndagens predikan, regelbundna kyrkobesök och mycket annat är typiska företeelser i de Franckeska skolorna. Men Wrangel var ingen slavisk efterapare. Han gjorde sig fri från de pietistiska skolornas onaturligheter. Särskilt anmärkningsvärt är hans krav på, att barnen skall förstå vad de läste och lärde sig. Han införde en timmes sång varje dag för att bryta av enformigheten. Hans bestämmelser om kroppsstraff skiljer sig skarpt från de på den tiden gängse åsikterna. Kroppsaga fick bara användas i nödfall. Wrangel såg f. ö. i skolan en uppfostringsanstalt mer än en undervisningsanstalt. Han ställer stora krav på läraren personligen och fordrar, att läraren skall studera sina elever och noga hålla prästerna underkunniga om barnens utveckling.

Mycket av detta går igen i hans försök att skapa ett ordnat skolväsen i Sala. Redan 1772 talar han på ett kyrkoråd om, att han ämnade "söka förekomma at Ungdomens undervisning icke måtte skie med något twång, hård medfart, hvaraf kan förorsakas hos dem ledsna och hoglöshet".

Han hyste länge planer på att bilda en fond för "fattiga barns uppförande och uppfostran". På den tiden fick läraren ersättning av föräldrarna i stället för lön av stat och kommun. Den 9 oktober 1777 bildades denna fond därigenom, att prosten själv skänkte en grundplåt om 3 riksdaler och 16 skillingar banco. Därmed hade "Barna-Uppfostrings-Kassan" tillkommit.

Redan nästa år fick kassan ett kraftigt tillskott, då sämskmakaren Lars Beckstedt testamenterade 6,000 daler kopparmynt till den. Under de kommande åren gjorde man insamlingar vid bröllop, begravningar o. d. År 1785 — året innan prosten dog — hade kassan stigit till 580 riksdaler, d. v. s. drygt 10,000 daler kopparmynt, och nu beslöt man att, när kassan stigit till 12,000 daler kopparmynt, räntan skulle användas till avlöning åt den "som lärer fattiga och försummade barn läsa och förstå christendomen, samt böckers inkiöpande åt barn".

Wrangel fick aldrig se detta gå i uppfyllelse. År 1786 dog han.

Han var en god talare. En ansedd predikant från Amerika berättar, att han nästan alltid måste predika under bar himmel, då tillströmningen av folk var så stor, att kyrkorna inte kunde rymma alla. Muncktell talar i sitt Herdaminne om, att Wrangel tog sitt kall på allvar och ytterst ogärna befattade sig med världsliga ting. Det berättas, att han i sina predikningar kunde säga nog så skarpa och beska sanningar, bl. a. till dem av sina ämbetsbröder, som ävlades att strida om platserna kring de makthavandes köttgrytor. Han hade naturligtvis sina fel. Svårast var väl, som en skribent uttrycker det, att "adelsmannen aldrig gick ur honom". Han var svår att samarbeta med, var hög och otillgänglig mot sina närmaste underordnade, vilket resulterade i strider och slitningar, som särskilt gjorde sig märkbara i Amerika. Men ingenting av denna högdragenhet gjorde sig

gällande i hans umgänge med sina församlingsbor. Både i Amerika och här i staden gick han helst omkring bland sina församlingsbor, som han kände utan och innan.

Han lär ligga begraven utanför kyrkans södra ingång. Hans gravsten ligger i koret. Dess text innehåller begynnelsebokstäverna till hans och hans hustrus namn. Hon hette Agnes Barbara von Krusenstierna. På stenen står: "Christus Min Winning" och "Ack Blif Wid Korset". Ett par korta meningar men betecknande för mannen.

Han var gripen av den wesleyska fromheten och bekände i ett brev till den unge greve von Schwerin, som skulle bli hans efterträdare, samma år som han dog: "Jag har fått lära genom en lyckelig erfarenhet, huru stor och obeskriflig nåd thet är at blifwa fattad af Jesu öfwerswinneliga kärlek i Ungdomen och hwad ömnig wälsignelse det medförer för en påföljande ålder".

Under betraktande av den milde Gudens välsignelse över mig i timmelig måtto, men i synnerhet av den stora nåd och barmhärtighet, som han under denna min sjukdom låtit vederfaras min odödliga själ, har jag trott min skyldighet vara att använda en del av det förgängliga goda, som samma nådiga Gud behagat mig förläna till Hans ära och i följd härav testamenterar jag efter mogen eftertanke och vid sunt förnuft Sex Tusende daler K:rmt eller 333 Rdr 16 sk. Specie till denna barnauppfostringsanstalt, som här i orten i Guds namn börjad är, på thet sätt att thesse Sextusendedaler K:rmt eller Trehundratrettiotre Riksdaler sexton skillingar Specie böra efter min död till den lovliga magistraten härstädes utbetalas och av densamma mot fullkomlig säkerhet och laglig ränta utsättas, då sedan räntan bör årligen användas till fattiga faderlösa barns Christeliga uppfostran och dessa barn böra vara födda inom Sala stads Borgarskap och utsökas av dem, som komma att denna hälsosamma inrättning förestå och under de stadgar och reglor, som till god ordnings bibehållande av vederbörande föreståndare bliva med Pastors biträde fastställde, jag revoserar således härigenom det testamente, som jag förut till denna stads storskola gjort.

Till yttermera visso har jag detta i tillkallade vittnens närvaro med min egen hand underskrivit.

Sala den ?? November 1778.

Lars Beckstedt

J. Nymensson *Er. Nordengren*

År 1785 den 16 Maj hölls i Sala stads kyrka allmänt kyrkoråd efter 14 dagars förut skedd kungörelse.

Herr Doktorn och Kongl. Öfverhofpredikanten öppnade sammankomsten med tacksägelse till Herren Gud, att Han icke endast fått vara ett medel i Hans hand att påtänka och i gång bringa en Cassa till medellösa barns förhjälpande i Christendomen, utan ock hunnit genom mycket besvär få denna Cassainrättning i den ordning och redighet, att hon nu kunde läggas till genomseende för var man, och således tillintetgöra det misstroende, som till barnauppfostringskassan hos mången försports.

Barnauppfostrings-cassans kapital efter upprättat inventarium besteg sig, när förfallne intressen tillades, av 580 Rdr 18 sk. 7 runst. Sedan Herr Doktorn och Öfverhofpredikanten visat på vad redig fot denna Cassa till sitt Debet och Credit nu mera vore, berättade att Hr Magasinsbokhållaren Berlien emot ett arvode av blott 6 Rdr 32 sk. specie i ordning bragt denna Cassa, indrivit försummade intressen och för Cassans säkerhet hos låntagare tagit inteckning, önskandes att Herr Bokhållaren vilie fortfara att låta redigt och berömligt förestå denna Cassa, då Herr Doktorn och Öfverhofpredikanten tillstyrkte att Berlien borde hava en emot arbete mera svarande lön och proponerades av Rådman Holmberg 2 procent av Cassans hela behållning, som emotsades av andra, emedan Cassaräkningarne äro nu i ordningsatte, bliver hädanefter besväret mycket minskat, troddes Bokhållaren Berlien icke skulle äska mera lön hädanåt av en sådan Cassa som denna än Sex Rdr 32 sk. Herr Doktorn och Öfverhofpredikanten berättade församlingen, att självständige föreståndare av denna Cassa voro utom Pastor Loci, Herrer Bergshauptman och Borgmästaren, och såge gärna att församlingen ville inom sig välja 3 revisorer av denna Cassa, men församlingen på flere resors förnyat påminnelse om ett val yttrade sig att Cassan skötes bäst igenom ovanskrivne 3 Herrar och mera samdräktighet stode nu att hoppas än om förvaltningen vore delt ibland flere. Blev avgjort att så fort Cassan hinner till Tolftusende daler skall av räntan ske utdelning till dem, som lärer fattige barn att läsa och förstå salighetsläran. Eskade Herr

Karduansmakaren Holmgren få höra avl. Sämskmakaren Beckstedts testamente av 6,000 daler K:rmt till denna Cassa, vilket Herr Doctorn själv uppläste och befanns vara till fattiga borgarebarns förmån. Sist rekommenderades denna Cassa hos församlingen med försäkran att den penning som i denna offerkista lades vore Gudi behaglig och givaren välsignelse tillskyndande.

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 16.225: 08

(Förvaltas av folkskolestyrelsen).

Katarina Le Moines fond

En av de myndiga och förnäma damer, som i slutet av 1700-talet bodde i Sala, var änkebergmästarinnan Katarina Le Moine. Hon bodde som sig bör vid Torget på dess södra sida och förde ett stort hus. Hennes hem var en fristad för flera fattiga släktingar. Där bodde bl. a. en svägerska till henne, brukspatronessan Gustava Le Moine och en brorsdotter Beata Tillæus. Denna stackars kvinna var sinnessjuk — "tokig" står det i kyrkböckerna — och dog 1805. En hel stab tjänare skötte om hus och jordbruk och för de tre damernas personliga omvårdnad ansvarade tre "mamseller". En av dessa var f. ö. född i Sala och hette Nymansson.

Under bergmästarinnans första tid i Sala tjänstgjorde här en ung prästman magister Carl Gottmark som biträde till sin morbror komminister Lexelius och som predikant vid gruvan. Den senare sysslan var mödosam och till på köpet dåligt betald. Predikanten måste varje vardag sommar och vinter infinna sig vid gruvan klockan 5 på morgonen och förrätta bön, innan arbetarna begav sig ner till sina arbetsplatser. Gottmark blev, när Lexelius avled, hans efterträdare som komminister men bibehöll i alla fall predikanttjänsten vid gruvan. Gottmark var en särdeles arbetsam man. Det påstås att han skrev varenda predikan, och ändå höll han två eller tre i veckan och på den tiden var det annan längd på predikningarna än nu för tiden.

Han var mycket avhållen av alla och tydligen satte den gamla bergmästarinnan stort värde på honom. Hon överlämnade nämligen den 20 december 1774 3,000 daler kopparmynt, varav

räntan årligen skulle tillfalla "Capellanen här i Sala stad, som drygt och träget arbete hela året igenom måste vidkännas, varemot han ringa lön njuter, alltså och till hans villkors förbättring samt andra christliga människors uppmuntran att följa samma exempel gifver och skänker jag...", som det heter i donationsbrevet. Detta är ett prydligt, sirligt skrivet aktstycke försett med ett litet vackert sigill. Originalet förvaras underligt nog bland Domkapitlets handlingar.

Bergmästarinnan tänkte också på andra än prästerna. Innan hon dog — det var 1795 — stiftade hon en fond vars avkastning skulle tillfalla "tre fattiga änkor".

Uti Guds Then H. Trefaldighets högtlofwade Namn!!

Den AllraHögste till ära, och min Nästa till nogot understöd, gjör jag undertecknad, af djupesta tacksamhet för den Gudomel'ga Försynens mig ertedda mångfaldiga godhet, med stadgat upsåt och mogen öfwerläggning, följande Förordnande, hwars werkställighet kommer nu straxt att sin begynnelse taga.

Som Capellanen här i Sala stad drygt och träget arbete hela året igenom måste widkjännas, hwaremot han ringa lön njuter; alltså och till Hans wilkors förbättring, samt andra Christmi'da menniskjors upmuntran, att följa samma exempel, g'fwer och skjänker jag härmed ett fruktbart Capital, stort Tretusende daler kopparmynt, hwaraf nu warande Comministern Magister Carl Gottmarck först kommer att ifrån den 20 Julii år 1774 årliga räntan, effter sex för hundrade, upbära, och effter Honom, alle Hans Successorer i ewärdeliga t:der.

Min önskan bifogas derhos, att denna lilla gåfwa måtte för wederbörande medföra all den wälsignelse, under hwilken den blifwit förwärfwad.

Till så wäl Högwörd'ga DomCapitlet i Westerås, som Respective Kyrko-Rådet i Sala stad öfwerlämnar jag wörd- och hörsammast, att så wäl berörde fruktbara Capital, 3000 d:r k:mt, hwilket nu för tiden emot obligation och inteckning i tre fjerde dels BergsmansTomt, i fjortonde Roten Södra quarteret, som härhos följa behörigen transporterade, äro utlånte till Lo-Garfwaren Herr Gustaf Holmén, oförryckt bibehålla, såsom och låta sig derom wårda, att årliga afkomsten må StadsComministern till godo komma.

Ett lika lydande exemplar med thetta låter jag Högwördige Dom-Capitlet i Westerås tillställas.

Uti nedantecknade gode Mäns närwaro har jag thetta egenhändigt underskrifwit, och mitt wanliga insegel här under satt, som skjedde i Sala Stad den 20. Decemb: 1774.

Catharina Le Moine
född Tillæus
(Sigill)

Närwarande som witnen

Claes Jacob Von Wallwijk
(Sigill)

P:r Wallentein
(Sigill)

Bergmästarinnan Le Moines testamentariska förordnande till förmån för Komministern i Sala stad; av donationen, 250 kronor, utdelas räntan till Jul.

Bergmästarinnan Le Moines testamente till förmån för tre (3) fattiga änkor i Sala stad, Kapital 150 kronor; räntan utdelas till Jul.

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 400:—

(Förvaltas av kyrkorådet).

Lindgrenska fonden

Fru Direktörskan Lindgrens år 1794 gjorda testamentariska förordande till förmån för 16 fattiga änkor i Sala stad att utdelas Thomædag; donationen utgör 300 kronor.

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 300:—

(Förvaltas av kyrkorådet).

Ekelöfska fonden

Anna Ekelöf var född den 10 december 1753 i Hättskär i Sala socken. Fadern var bonden Olov Jansson. Hennes flicknamn var således ursprungligen Anna Olsdotter, under vilket namn hon också står upptagen i kyrkböckerna. År 1777 gifte hon sig med organisten i Sala landsförsamling Johan Ekelöf. Då kallas hon emellertid av okänd anledning Anna Sahlgren.

År 1784 lämnar hon Sala socken, och kyrkböckerna anger icke vart hon flyttat. Troligen var det till Sala stad. År 1806 finns hon i varje fall i Sala, där hon bor till sin död den 1 nov. 1815.

Under tilltagande ålder och sjuklighet, som med varje dag erinra om det närvarande livets kanske snart förestående slut har, jämte viktigare en Christens omsorger även den bort fatta min uppmärksamhet; huru den fasta och lösa egendom, av mig och min avlidne k. man, under Den Högstes välsignelse förvärvad, måtte till gagn och med sorgfälligt iakttagande av mine käre anhörigas rätt även efter min död, bliva använd. Fritt och otvunget har jag därföre, såsom min yttersta vilja, velat härom, medelst detta testamentariska förordnande, stadga och besluta följande:

Hela min fasta egendom, såväl Bergmans- som Gruvejord, den brandförsäkrade åbyggnaden jämte befintliga kontanter och lösören, såsom allt detta vid min dödeliga avgång befinnes, tillfaller med full äganderätt, mina k. Brorsdöttrar hustrurna Caisa och Anna Jansdotter samt deras männ och arvingar, i Hättskär och Sala Socken, dock med nedanskrivne avdrag och ovillkorlige förbindelser.

Sedan kostnaden för min anständiga begravning samt alle andre Sterbhusets skulder och umgälder, för Boupptecknings, lösa egendomens förauktionerande med mera, blivit av tillgångarne bestridde; utbetala ovannämnde mine närmaste släktingar, sedan Boets utredning försiggått, vid först infallande midsommarstid, efter min död, till Sala Stads Kyrkokassa, antingen i kontant, eller om de det för sig bekvämare finna, genom i hela fastigheten, eller i deras ägande hemmansdelar intecknad Skuldsedel, en summa av Ett Tusende, Trehundrade trettiotre Riksdaler, sexton

skillingar Banco sedlar. Den årliga, laga räntan, sex procent, å detta kapital, utgörande Åttatio Rdr samma mynt, skall ovägerligen i 2:ne terminer, eller före Thomasmässe och midsommarsdagen, av dem, till nyssnämnde Kyrko Kassa erläggas, så vida kapitalet, i egenskap av stående lån, skall av dem kunna bibehållas. Denna således uppkommande ränta av Åttatio Rdr Banco, anhåller jag ödmjukast, hos Denna Stads-Församlings Vördade Kyrkoråd, måtte genom Dess gunstiga försorg, bliva så och för all tid, använd och fördelad, att Collega, vid Stadens Schola, åtnjuter årligen hälften därav, eller Fyratio Riksdaler Banco, såsom bidrag till hushyra; den återstående hälften, även Fyratio Rdr Banco, är min önskan och lika ödmjuka anhållan, att den av kyrkorådet, till lika andelar, vid ovannämnde tider varder emellan Sex torftiga, nödlidande, för Gudsfruktan och anständig levnad kände Änkor, inom Sala Stads- och Landsförsamling, på det sätt fördelade, att, bland de sig, efter skedd kungörelse, anmälande, Fyra inom Stads- och Tvenne till Landsförsamlingen hörande, helst Bonde-änkor, varda av Stadens kyrkoråd, genom lottkastning, till detta understöd utsedde.

Härjämte skall det åligga mine förrnämnde anhörige och arvtagare att till min Stjufdotter, Organisten Håbergs Änka, Caisa Maija Ekelöf, inom ett år, efter min död, såsom ett vedermäle av henne alltid bevisad moderlig välvilja, utbetala en summa av Ett hundrade Banco-sedlar, utan ränta.

Skulle, emot förmodan, mine anhörige icke finna sig uti att godkänna och fullgöra, vad här ovan av mig stadgat blivit, skall dem, efter lag surrogeras, för den ärvde fastighet mig, efter mine föräldrar tillfallit och hela överskottet av min kvarlåtenskap, till ännu flera nödlidandes understöd användas, på det sätt respektive kyrkorådet nyttigast finner.

Ovan stående förordnande har jag anmodat Herr Rector Åhlström i sin vård emottaga, efter lämnad del därav, vid min död, till mine släktingar och Kyrkorådets Ordförande, det samma vederbörligen bevaka samt sedan till det Vördade Kyrkorådets gunstbenägna och verksamma åtgärd, för verkställigheten av min välmenta avsikt, överlämna.

Den möda och tilläventyrs kostnad, som medelst detta mitt förtroende orsakas, åligger det mine anhörige, att i samråd med Boupptecknings-männen, av egen välvilja, eller ock efter räkning, Hr Rektor Åhlström gottgöra.

Sala den 26 Okt. 1815. *Anna Ekelöf*

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 2.000:—

(Förvaltas av kyrkorådet).

Bergenstjernska donationsfonderna

I Sala stads kyrka ligger flera medlemmar av släkten Bergenstjerna begravda. Ett epitafium, som f. n. hänger över dörren till sakristian, uppräknar dem som begravts i kyrkan. Det är bergsrådet Johan Bergenstjerna och hans hustru, bergmästaren Daniel Bergenstjerna med maka samt överdirektören Axel Bergenstjerna. Minnesvården restes av hovjunkaren Johan Otto Bergenstjerna. Det är denne sistnämnde som är den vilken skapat de Bergenstjernska donationerna. Den omständigheten att så många av släkten begravts i Sala tyder på att denna haft nära anknytning till staden.

Släkten härstammar från en tysk jurist, som 1620 inkom till Sverige med drottning Maria Eleonoras hovstat och sedermera blev borgmästare i Nyköping. Dennes son Peter Berg blev hovmästare hos översten Nils Mattson Kagg och följde honom i det polska kriget 1656—60. Hemkommen arrenderade han gods i Östergötland.

Dennes son Johan Berg adlades Bergenstjerna, och är den som nämnes på epitafiet. Han var född i Linköping 1668, blev student i Uppsala 1688 och började sin tjänstemannabana i bergskollegiet, där han 1699 blev auskultant. Han passerade graderna, utnämndes till sekreterare 1713, adlades 1717, blev assessor i bergskollegiet 1720 och bergsråd 1731. Sitt avsked tog han 1747 och bosatte sig då på en av sina gårdar, Grödinge i Stockholms län, där han dog året därpå. Han var gift två gånger, första gången med Aletta Plaan, dotter till en assessor i Stockholm. I detta äktenskap hade han flera barn, den äldsta

var sonen Daniel. Hustrun dog 1733, och två år senare gifte han om sig med en änka, vars fjärde gifte detta var.

Bergsrådets äldste son Daniel, Sala silververks bergmästare, föddes 1706 och blev student i Uppsala 1723, och samma år antogs han som auskultant hos bergskollegiet — fadern hjälpte väl in honom. Han steg mycket snabbt i graderna, vilket dock inte bara berodde på faderns inflytande. Han var otvivelaktigt en synnerligen dugande man. E. o. notarie blev han 1726 och utnämndes 1730 till geschworner i Sala. Fyra år senare blev han bergmästare. Han gifte sig 1735 — samma år som fadern gifte om sig — med en dotter till sin nya styvmor i hennes tredje äktenskap med bergsrådet Svab. Bruden var bara sexton år.

Bergmästaren Daniel Bergenstjerna var en driftig och klok gruvchef. Han arbetade upp gruvan ur det förfall, som den råkat i under början av 1700-talet. När hela staden brann ner 1736, uträttade han ett utomordentligt gott arbete för att lindra nöden bland bergsmännen. Han torde också ha haft ett avgörande inflytande på den s. k. förening, som tillkom 1737 och som reglerade förhållandet mellan bergslaget och staden. Det var nu som bergsrätten skapades. Den blev stadens egentliga förvaltningsorgan, och dess ordförande var bergmästaren.

1761 måste bergmästare Bergenstjerna ta tjänstledighet. Han dog 1773 på Väsby.

Äldsta dottern, Johanna Elisabet, gifte sig med kyrkoherden i Kumla Henric Höjer, en präst som i unga dagar tjänstgjort som fältpräst i Tyskland och därunder upplevt mer än vanliga äventyr. Äldste sonen föddes 1737 och döptes till Johan Otto. Han gick inte in vid bergsstaten utan valde i stället riksbanken, där han blev kontorsskrivare 1761 och bokhållare 1770. Samma år utnämndes han till hovjunkare. Stockholmslivet tycks inte ha tilltalat honom. Han tog avsked 1788 och dog ogift 1818. Han är den som stiftat donationerna till Sala. Men dessa hörde till de mindre. Han ägde ett gods i Giresta i Uppland, som hette Staby. Det gjorde han till fideikommiss inom släkten, och han

donerade bl. a. 40,000 riksdaler till pensioner och stipendier bland adeln.

Den andra sonen föddes 1739 och hette Axel. Efter studentexamen fick han anställning som kanslist vid kontrollkontoret, som hade hand om proberingen och stämplingen av de guld-, silver- och tennarbeten, vilka tillverkades inom landet. Han avancerade till verkets överdirektör.

Äventyrligare gestaltade sig livet för den tredje sonen Sten. Han blev kadett och placerades så småningom vid amiralitetet, men övergick i Ostindiska kompaniets tjänst, blev löjtnant där 1774 och kapten några år senare. Han dog i Kanton. Även den fjärde sonen Gustav blev militär och dog ogift som löjtnant 1799. Den yngsta sonen hette Anton Edvard, var född 1758 och gick vid nitton års ålder in som tjänsteman i riksbanken, där han avancerade till bankokommissarie, vartill han utnämndes 1809. År 1849 dog han i Stockholm, även han ogift.

Bergmästare Bergenstjerna hade också två flickor utom den ovan nämnda blivande prästfrun, men båda dessa dog vid späd ålder.

Ätten Bergenstjerna fortlevde således inte genom ättlingar till Daniel Bergenstjerna, men väl genom dennes yngre bror Johan. Det var dock bara två släktled. När denne senares sonson avled ogift, utdog ätten. En nu levande släkt Bergenstjerna har intet samband med den adliga ätt, som sammanhänger med Sala stad och Sala silververk.

Sedan de i Bankokommissarien A. E. Bergenstjernas testamenten gjorda förbehåll om disposition av donationernas ränteavkomst för många år sedan, i följd av dödsfall, blevo utan betydelse, så torde dessa bland bestämmelser kunna uteslutas. I avseende å de donerade medlens utlåning, gäller för alla donationerna det, att medlen skola utlånas mot första eller fullgoda inteckningar och sex procents ränta. I övrigt föreskriver:

1:o) Hovjunkaren J. O. Bergenstjernas testamente av den 29:de Juni 1818 å 1,000 Rdr Rgs uti § 10: att den

årliga räntan skall utgå till fyra gamla, orkeslösa, nyktra och beskedliga gruve- och hyttearbetare, så länge silververket drives och sådana arbetare finnas i Sala-orten. Finnes icke några sådana arbetare mera, skall den årliga räntan utgå till de fyra fattigaste, orkeslösaste och mest behövande i Sala stad.

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 11.418: 52

2:o) Bankokommissarien A. E. Bergenstjernas testamente av den 25 Oktober 1823 å 3,500 Rdr Rgs att dessa medel skola sammanslås med hans avlidne broders, Hovjunkaren J. O. Bergenstjernas här ovan omförmälda donation till en pensionsfond för de 2:ne gruve- och hyttearbetare och i § 3: Av de medel 3,500 Rdr Rgs testator givit, skola omförmälda fyra arbetare vardera åtnjuta en livstidspension av 30 Rdr Rgs, förutom det de erhålla av ovanbemälde dess broders testamente, beräknat till 15 Rdr Rgs för vardera, således 45 Rdr Rgs; att av räntemedlen årligen utlånas 75 Rdr Rgs för att genom räntornas läggande därtill bilda nya pensioner till lika belopp 45 Rdr Rgs i § 4. Dessa pensioner äro, i likhet med de förstnämnda, avsedda till sjukliga eller åldriga gruve- eller hyttearbetare i Sala-orten. Bliver dessa behövandes antal mindre än pensionernas, må pensionsbeloppen tillökas åt bemälde arbetare efter som kyrkorådet, som numera har donationerna om händer, prövar billigheten fordrar. När några gruve- och hyttarbetare ej mera finnas i Sala-orten, tilldelas pensionerna sådana Sala stads fattiga manspersoner, som i det första testamentet bestämmes.

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 2.645: 59

3:o) A. E. Bergenstjernas testamente av den 12 Januari 1829 å 2,400 Rdr Rgs § 5 att av räntemedlen skall årligen utbetalas 12 Rdr Rgs till Bergenstjernska gravens och Epitaphie underhåll och till varje julhelg utdelas 108 Rdr Rgs till fattiga gruve- och hyttearbetare samt i armod stadda sjuka och eländiga manspersoner, boende inom och utom Sala stad. Överskottet må användas till böcker åt fattiga föräldrars barn enl. § 3.

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 6.000: —

4:o) A. E. Bergenstjernas testamente av den 15 December 1834 å 750 Rdr Rgs att enl. § 1 bestämmes bok-

förarens årliga arvode till 15 Rdr Rgs; och i § 3 att resten av räntan skall delas emellan de 4 pensionärerna (se hans första testamente § 3).

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 7.864: 29

På grund av omförmälda bestämmelser äro donationerna 1, 2 och 4, som avse de i den 1:sta donationen uppgivna arbetare, sammanslagen till en pensionsfond, benämnd Bergenstjernska fonden N:o 1, vars kapitalbelopp alltså utgör 5,250 kronor. Årliga räntan därav utgår:

till bildande av nya pensioner enl. donation 2 ..... 75 kr.

till arvode åt räkenskapsföraren enl. donation 4 ..... 15 „

och återstoden fördelas lika emellan de i donationen 1 bestämda 4 arbetare.

Donationen 3 förvaltas och redovisas enl. dess bestämmelser under benämning: Bergenstjernska fonden N:r 2.

För den genom avsättningar från fonden N:o 1 bildade nya fond, Bergenstjernska fonden N:o 3 kallad, utgå pensioner enligt bestämmelserna vid donationen N:o 2.

(Samtliga ovanstående fonder förvaltas av kyrkorådet).

Clasonska fonden

Sala tycks i slutet av 1700-talet och i början av 1800-talet ha varit säte för flera änkor efter ansedda och förmögna män. Dessa förnäma damer var i regel myndiga och driftiga fruntimmer med omfattande affärer. Dit hörde också en stor välgörenhet; annars var det inte riktigt fint, åtminstone inte på den tiden. I vad mån de — när så behövdes — sirliga och förnäma hovmän, som då var kyrkoherdar, har påverkat denna välgörenhet, är nu omöjligt att säga. Att överhovpredikanten Carl Magnus Wrangel och greve von Schwerin inte varit utan inflytande på dessa damers ekonomiska dispositioner i välgörande syfte, torde man dock kunna ta för avgjort.

En av dessa förnäma damer var brukspatronessan Gustava Clason. Hon var adelsdam, född Wetterstedt, och blev gift med Isaac Gustav Clason, ägare till Furudals bruk i Ore socken i Dalarna. Den Clasonska släkten är enligt släkttraditionen en vallonsläkt. Brukspatronessan Clasons svärfader var en på sin tid mycket ansedd affärsman i Stockholm och blev stamfader för den s. k. Furudalsgrenen av släkten. Han råkade ut för ganska vidriga öden. Han hörde till hattpartiet och blev tidigt inblandad i de stora växelaffärer, som hattpartiets penningpolitik tvingade fram. Efter mösspartiets seger på 1760-talet kom en kraftig razzia bland alla politiska motståndare, som på ett eller annat sätt varit inblandade i det stora slöseriet. För Clasons del gick det mot katastrof. Han flydde ur landet, men hade lyckats rädda undan så pass mycket av sin stora förmö-

genhet, att han trodde familjen skulle kunna leva utan att röra kapitalet. Allt återstående måste han avstå. Hans hälsa var bräcklig, han förtärdes av hemlängtan, medan han under olika namn gömde sig i främmande länders storstäder. Efter den nya hattsegern 1768 fick han upprättelse och återkom hem, men som en bruten man.

Det var dennes son, som köpte Furudals bruk och bosatte sig där. Han var en framstående industriman och utvecklade bruket i hög grad. På lediga stunder sysslade han efter högt föredöme med svarvning, påstås det.

Vid hans död övertog hans son i första giftet bruket och utvidgade det ytterligare, särskilt genom att införa kättingsmide.

Den gamle brukspatronens änka flyttade till Sala. Hon ägde både tomter och fastigheter i staden samt lantegendomar. Hon var en ganska ovanlig kvinna, driftig och företagsam, och blev snart känd runtom i trakten för sin skötsel av egendomarna. Lika bekant var hon i de många gruvarbetarhemmen. Hennes välgörenhet var stor och omfattande. I sitt testamente förordnade hon också, att av räntan på ett till staden överlämnat kapital skulle 100 rdr tillfalla inom staden boende "för Christligt och dygdigt uppförande väl kända men i sjukligt tillstånd och fattigdom stadda änkor eller oförsörjda Flickor av vad medborgerlig klass de helst vara må".

Enligt upprättade skriftliga överenskommelser, så väl med min avlidne kære man Herr Brukspatron Clason den 13 December 1799, som med min kära stjufson Herr Brukspatron Isac Gustaf Clason på Furudal den 15:de Mars och 24 November 1804, förklarar jag härmed min yttersta vilja vara, att, av min efterlämnade fasta eller lösa egendom, som betydligen stigit i värde, sedan jag dem insamlade, skall uttagas i Banco mynt Riks-

daler Tre Tusende (3,000) vilka fördelas efter min död på här nedanskrivna sätt:

1:o) Utbetalas till Herr Brukspatron Tjäders hustru född Pihlblad, eller om hon före mig är avliden till hennes Barn, till lika delning dem emellan Banko Åtta Hundrade Tjugofem (825) Rdr.

2:o) Uttagas Banko Två Tusende (2,000) Riksdaler, vilken summa jag här ödmjukast anhåller genom Sala Vällovl. Magistrats och Kyrkoråds rättvisa och ömsinta överinseende, måtte bliva såsom ständigt stående lån insatt uti Brandförsäkrad fast egendom helst i Staden, eller på landet, med första inteckningsrätt; av årliga räntan på sistnämnda summa, skall Banko Femtio (50) Riksdaler, var på halft år lämnas till min hushållerska Margaretha Elfström, som hos mig troget och väl, under många års tjänst, för dess återstående livstid; men efter sammas död tillfalla dessa Banco Ett-Hundrade (100) Rdr dem inom stadens gebit boende, för Christligt och dygdigt uppförande väl kända men i sjukligt tillstånd och fattigdom stadda Änkor eller oförsörjda Flickor, av vad medborgerlig klass de helst vara må; dessa som med noggrannhet utsedda, få årligen, på viss dag, sig tilldelta Banko Tjugo (20) Riksdaler vardera. De av årliga räntan resterande Banko Tjugo (20) Rdr skola tillfalla Stadens Magistrats Sekreterare samt tjänstförrättande kyrkovärden till lika delning, såsom diskretion för det besvär de hava för denna min författnings nogaste bevakning och verkställighet.

3:o) Den undertjänarinna, som vid min dödsstund befinnes uti min tjänst, skall utom den årslön henne tillkommer, uppbära Banko Tjugufem (25) Rdr.

4:o) Av förstnämnda Testamentes summa återstår slutligen Banko Ett Hundrade Femtio (150) Rdr, vilken summa såsom diskretion tillkommer den, som jag, genom min egenhändiga skrivelse av detta datum, anmodar att handhava verkställigheten av detta Testamente.

5:o) Alla mina efterlämnade gångkläder av siden, bomull, linne eller ylle, skola så fördelas, att förrbemälta Fru Tjäder, eller hennes barn tillkomma mina sidenpeliser, trenne svarta sidenklädningar, en grön randig taftsklädning, fyra de bästa cattunes och hemmavävda klädningar, alla mina hattar och bättre huvudbonader, samt min slädpäls. Allt det övriga, som till beklädnad och dess underhållande hörer, skall tillkomma min hushållerska Margaretha Elfström.

6:o) Vad sedan övrigt är av min fasta, som lösa egendom, skall det allt tillhöra min kära stjufson Herr Brukspatron Isac Gustaf Clason att därmed göra och låta såsom honom gott synes. Och lever och dör jag i den tillfredsställande övertygelse, att detta skall bliva svarande över och

icke under, emot det Kapital jag ur Furudals Kassa lyftat. Till yttermera visso av detta mitt testamentariska förordnande, varav tvenne lika lydande exemplar äro upprättade, har jag det med egen hand underskrivit och med mitt brukliga sigill bekräftat.

Sala den 21 Mars 1825.

Gustafva Clason
född Wetterstedt
(Sigill.)

Uti mitt den 21 Mars 1825 upprättade Testamentariska Förordnande har jag med moget eftersinnande beslutit den ändring, varigenom dess andra punkt får följande lydelse:

— — — — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — —

2:o) Uttagas Banko Två Tusende Riksdaler vilken summa jag ödmjukast anhåller, genom Sala Vällovl. Magistrats och Kyrkoråds rättvisa och ömsinta överinseende, måtte bliva såsom ständigt stående lån, mot första inteckning insatt uti fast egendom helst i staden med iakttagande att egendomen bör ovillkorligt vara Brandförsäkrad, samt lånesumman icke givas till högre belopp, än svarande mot Två Tredjedelar av brandförsäkringsvärdet. Av årliga räntan på dessa 2,000 Rdr vart halft år, räknat från den dag Kapitalsumman blivit intecknad, genom stadens Borgmästares benägna omsorg, emot kvitto bevittnat av tvenne trovärdiga män, lämnas min hushållerska Margaretha Elfström under hela hennes livstid, såsom ett välförtjänt vedermäle av tacksamhet och erkänsla för mig visad flerårig trogen och redbar tjänst. Men efter sammas död tillfalla dessa årligen utgående 100 Rdr Banko, dem inom stadens områden boende, för kristligt och dygdigt uppförande väl kända i sjukligt och fattigt tillstånd stadda Änkor, eller till sin levnad oförvitelliga, men oförsörjda flickor utan undantag av medborgareklass. Dessa fem, genom lottning inför kyrkorådet, med noggrannhet utsedda, skola sedan på enahanda tid och sätt som förut är stadgat om Jungfru Elfström, tvenne gånger vart år komma i åtnjutande av Tio Rdr Banko vardera, så att denna pension utgår för året på vardera med Tjugu Rdr Banko. Men skulle under åtnjutande härav, någon av dem förfalla till oanständigt och oskickligt levnadssätt, så övergår gåvan genom lottning till annan frejdad person. — Utav de Tjugu Rdr Banko som återstå av årliga räntan skola Tio av Stadens Borgmästare, emot redovisning inför Kyrkorådet, användas till understöd för sådana behövande vilka, genom tillfälliga olyckshändelser råkat i nöd och armod, men de övriga Tio Rdr

Banko tillfalla årligen tjänstförrättande kyrkovärden som en ringa ersättning för det besvär med räkenskaper, bevakningar och indrivningar av dessa räntemedel. Skulle likväl genom tidens ändrade skick, den ränta som å ovan disponerade Två Tusende Rdr Banko vid nu årligen beräknad efter Sex för hundrade, i överensstämmelse med senast gällande författningar undergå rubbning av nedsättning eller förhöjning; så kommer all här ovan stadgade och på ränteavkastning grundade pensioner att var för sig i proportion därefter jämkas och bestämmas. I allt övrigt kommer förenämnda av mig den 21 Mars 1825 upprättade disposition att efter dess innehåll gälla såsom min yttersta vilja.

Sala den 17 Maj 1825.

Gustafva Clason
född Wetterstedt
(Sigill.)

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 3.000:—

(Förvaltas av kyrkorådet).

Norgrenska fonden

För att bilda en fond, till understöd för fattiga barn, vilka behöva undervisning i scholan, förordnar jag härmedelst, att min i staden ägande gård, under N:o 22, hörande till 1/8 Nybyggareplats och 1/4 förpantad Bergsmanstomt plats i 9:e Roten och Östra kvarteret, skall efter min död på offentlig auktion försäljas, samt köpeskillingen av Sala Stads Kyrkoråd uppbäras och emot laglig säkerhet utlånas, samt den blivande räntan årligen utdelas, likvisst endast en gång om året, åt så många medellösa barn Kyrkorådet finner därför kunna erhålla undervisning i Lancasterskolan; dock med förbehåll att i händelse någon av mina släktingars barn bliva i behov av detta understöd, skola de alltid framför andra därtill vara berättigade. Att detta är min yttersta och fria vilja försäkras.

Sala den 27 April 1841.

A. Norgren

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 1.240:—

(Förvaltas av folkskolestyrelsen).

Törnblomska fonden

A. Törnblom

Komminister Anders Törnblom härstammade från ett prästhem. Hans far, som ständigt kämpat med ekonomiska svårigheter, blev inte prästvigd förrän vid 30 års ålder och skickades sedan från den ena platsen till den andra, tills han slutligen blev komminister i Skultuna och sedermera även kyrkoherde där. I komministergården i Skultuna föddes sonen Anders, som var enda barnet. Modern var prästdotter från Västerås.

Anders fick en ytterst sorgfällig fast onekligen ganska allvarsam uppfostran. Fadern var under många år sjuklig och måste, som herdaminnet säger, "inskränka både verksamhet och njutning". Detta bidrog kanske till att sonen aldrig tyckte om stora sällskap och flott överdåd. Han drog sig helst undan sådant och var nöjd "med det lilla". Sina examina avlade han i vederbörlig ordning. Student blev han 1816 och efter avlagda teologiska examina prästvigdes han 1821. Tre år senare blev han pastorsadjunkt här i Sala, där han kom att tjänstgöra i inte mindre än 23 år. Han promoverades till magister 1827 och valdes bland fyra sökande till komminister i Sala 1835. Han fick även vara vice pastor, när prosten von Schwerin låg i Stockholm.

Han blev komminister i Stora Skedvi 1845, men tillträdde aldrig, då han följande år valdes till kyrkoherde i Björksta. Där dog han hastigt, möjligen i lungblödning, påskdagsmorgonen 1866.

Han var en grundligt lärd man med starkt konservativ läggning. Gamla seder och bruk omfattade han med stor kärlek, men hyste lika stort misstroende mot moderna påfund. Han var skarp och farlig motståndare till de nyheter i tänkesätt och seder, som började göra sig gällande under 1800-talet, i all synnerhet om de på något sätt berörde kyrkan. Eljest var han en mycket fridsam man, som avskydde tvister, såvida det inte gällde "Guds ära, församlingens bästa eller de fattigas och nödställdas försvar", som en gammal levnadsteckning uttrycker saken.

Han gifte sig 1832 med Sofia Vilhelmina Weijel, dotter till kopparslagaren och bergsrådmannen i staden Tobias Weijel. Deras hem blev känt för sin gästfrihet, där de besökande trivdes gott. Husfadern styrde med en viss patriarkalisk myndighet. Det förefaller, som om han varit influerad av det götiska förbundets idéer. Han var en mycket humoristisk man, och hans fina skämt träffade alltid prick. Han var far till kaptenen Carl Anders Törnblom på Limsta och farfar till den store skämtaren på både vers och prosa agronomen Hugo Törnblom, vilken senare många äldre salabor torde minnas.

Anders Törnblom var en god och barnafrom man. Fast han aldrig drack annat än vatten, bad han likväl dagligen, säges det, att Gud skulle bevara honom för "dryckenskapens frestelse". Hans stora omtanke och varma medkänsla med alla fattiga och nödställda, hans energiska strid för att hjälpa och bistå dem, och den hjärtevärme och trofasthet, som var ett utmärkande drag hos honom, skaffade honom många vänner.

När han skulle flytta från staden, blev det allmän sorg. Vid avflyttningen fick han en dyrbar snusdosa av guld med inskriptionen: "Till kyrkoherde Anders Törnblom af tacksamma vänner i Sala den 23/4 1847". Hans avsked från staden liknade en sorgefest. Gatorna från hans bostad ut till tullen var överfyllda av högtidsklädda människor, som med tårarna i ögonen bjöd sin gamle älskade komminister farväl.

(Undertecknades disposition till en Stipendii-Fond vid Lancaster-Scholan i Sala Stad den 20 April 1843.)

Redan innan jag någonsin sett Sala, en Vördad Faders födelsestad, ägde jag i Hans yttersta vilja en helig uppmaning att lämna i framtiden där något vedermäle av Hans evigt oförminskade erkänsla och tacksamhet, för det välviljans understöd Han Själv i sin medellöshet och Hans Föräldrar i denna fattigdom, där hava erhållit. Då Försynen i denna kära bygd utstakade så väl mitt första verkningskall, som min första tryggade bostad, där mina levnadsöden delas av en öm Maka och kära barn, blev mitt beslut att med det första söka uppfylla en kär plikt ålagd av den hädangångne. Min hustru och jag, som båda äga stora och kära förbindelser till denna ort, överenskommo därföre vid öppnandet av Stadens Lancaster-Schola, att till denna välgörande undervisningsanstalt, lämna en stipendiifond av (100) Ett hundrade Riksdaler Banco, varav Räntan årligen skulle tilldelas ett i Scholan gående välartat barn, av fattige men Christligt sinnade Föräldrar hörande till Staden eller Gruvan. — Denna Ränta har sedan Scholans första inrättning årligen blivit avlämnad, ehuru vårt skrifteliga förordnande därom först i dag blivit av oss egenhändigt undertecknat och tillbörligen avlämnat till Respective vederbörande, med en ödmjuk anhållan, att de anslagna medlen, årligen den 20 April, till ett minne av den förste stiftarens födelsedag, för jämt hundrade år sedan, åt det därtill av Inspector Scholæ och Läraren utsedde torftige Scholæ-barnet, utdelas. — Måtte denna välmening i någon ringa mån, bidraga till det åsyftade ändamålet: Guds ära och någon enda nödlidande likes lindring och hjälp!!!

Sala den 20:de April 1843.

Anders Törnblom
Comminister i Staden.

Sophia Wilhelmina Törnblom
född Weijel.

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 172: 06

(Förvaltas av folkskolestyrelsen).

Åhlströmska pensionsfonden

J. W. Åhlström

Samrealskolan i Sala har gamla anor. Får man tro uppgifter i Muncktells herdaminne skulle en föregångare till den ha funnits redan i början av 1600-talet. Den förste av lärarna som Muncktell känner är Georgius Matthiæ, som förordnades till lärare här 1619. Det är också allt man vet om honom. Vi har bättre reda på hans efterträdare. Det är en lång rad män, åtskilliga av dem original, många ytterst dugande lärare och skolchefer, andra av skilda orsaker skäligen olämpliga.

I mitten av 1600-talet fanns det en skald som rektor. Han hette Torpensis och blev sedermera kyrkoherde i Odensvi. Han skrev utmärkt vers på latin men jämmerlig på svenska.

Flertalet rektorer blev i likhet med Torpensis kyrkoherdar så småningom eller åtminstone komministrar. På 1680-talet var Erik Nikolaus Girenius rektor. Han var nästan blind och hade livet igenom bekymmer för sin svaga syn. Efter att under alla sina krafts år försökt erhålla ett pastorat blev han äntligen vid 62 års ålder kyrkoherde i Haraker, men han dog här i Sala, innan han tillträtt sin tjänst.

Hans efterträdare var Johan Hagström, som vid 28 års ålder utnämndes till rektor 1705. Här stannade han i 21 år, slet ont på den ynkligt lilla lönen 500 daler, som han måste nästan tigga ihop, och för att utöka den var han tvungen att också tjänstgöra

som brunnspredikant vid Sätra. Han måste till på köpet en tid också sköta collegatjänsten, då denne lärare sjuknade i "en svår sjukdom som satte honom ur stånd att uträtta något, kunde av ingen läkare botas och blev så rysligt ohygglig att alla flydde för honom" (Muncktell).

Mindre kvalificerad var Johan Hedin, som kom hit 1726. Han var drinkare, och redan samma år han kom, anmäldes han för Domkapitlet för fylleri, och skildes tre år senare från tjänsten. En besvärlig bråkstake var Per Holstenius. Han levde i ständig ovänskap med sin kollega, och när han blev kyrkoherde i Lillhärad gav han Domkapitlet många bekymmer med sina ständiga klagoskrifter.

Rektor Åhlströms närmaste föregångare hette Samuel Terserus. Han kom hit 1764 och stannade här i inte mindre än 42 år. De sista åren var han visserligen sjuklig och måste ha vikarier, men han fick dock aldrig avsked. När han avled över åttio år gammal år 1806 blev Johan Vilhelm Åhlström förordnad till rektor.

Åhlström var Salason. Fadern var sadelmakare Per Åhlström. Han kom redan som 15-åring till Uppsala och tog sina studier "grundligt", säger Muncktell. Till magister promoverades han 1782. Året därpå prästvigdes han och blev, som seden var, huspredikant hos en högadlig familj, hovjägmästare Tigerhjelm. Till Sala kom han som pastorsadjunkt 1785, och han blev samma år e. o. bataljonspredikant vid Dalregementet. Han började sin tjänstgöring i Sala under prosten Wrangels sista år. Denne var då en av lungsot bruten man, och adjunkten hade nog inte så roligt alla gånger. Wrangel var hög och otillgänglig mot alla underlydande, och det påstås att detta drag gjorde sig allt starkare gällande de sista åren.

Åhlström stannade dock kvar. Han blev redan samma år han kom hit predikant ute vid gruvan, en föga avundsvärd tjänst, som han behöll även sedan han förordnats till rektor. Under rektor Terserus sista tid lär Åhlström ha fått tjänstgöra som

rektors vikarie tidvis, varför hans utnämning 1806 inte blev någon överraskning. Han kvarstod som rektor ända till sin död 1826.

Han var gift med en Salaflicka, dotter till en garvare Holmén. Skolbyggnaden var under hela 1600- och 1700-talet belägen på den tomt där rektorsgården nu ligger fast längre in från gatan. År 1802 blev en ny byggnad färdig. Det är nuvarande rektorsbostaden. Denna inrymde då inte bara två lärosalar utan också bostad för rektor. Man fick inte ha stora pretentioner som lärare på den tiden. Den förste, vilken som rektor fick flytta in i denna nya bostad, var Åhlström.

Muncktells karaktäristik av rektorn är i all sin korthet mycket träffande: "Kunnig man. Bekant även med levande språk. Välvillig till undervisning även inom skolan. God hushållare med egendom".

(Utdrag ur Testamentet.)

Då varken min avlidne käre Man, Rector Scholæ Magister I. W. Åhlström, eller jag hava några närmare Släktingar, så förordnar jag med sunt förstånd och av fri vilja, såväl i enlighet med min Mans i livstiden yttrade önskan, som av egen böjelse, att min efterlämnade förmögenhet, så i löst som fast, efter att den i penningar blivit förvandlad, skall på efterföljande sätt disponeras.

— — — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — —

3:o) Sedan såväl Begravnings- som andra omkostnader jämte ovannämnde dispositioner utgått, skola, alla kontanter eller, enligt förskrivningar, räntebärande kapitaler, som vid min död finnas, även som de, vilka genom utredningsmännens försorg efter tillgångarnes realisering beredes, med möjligaste första avlämnas till Sala stads Fattigvårdsstyrelse, vilken styrelse jag härmed uppdrager såväl granskningen av de, efter fulländad Boutredning, av Sysslomännen inlämnade redogörelsehandlingar, som i synnerhet att därefter under laga ansvar vårda och förvalta de medel, vilka behållningen av min kvarlåtenskap erbjuda, och desamma använda på sätt här vidare stadgas och föreskrives.

4:o) För den bildade grundfondens alltid oförminskade tillvaro samt dess användande för de av mig härå bestämda ändamål, komma Fattigvårdsbestyrelsens medlemmar att gemensamt ansvara, ävensom för att den, såvitt möjligt är, genom utlåning ständigt göres räntebärande; och skall redovisning genom Bok och Räkning av Räkenskapsföraren, i sammanhang med fattigvårdens övriga räkenskaper, upprättas och hållas Styrelsen tillhanda, vilken densamma årligen Församlingen företer och till granskning överlämnar, som av tvenne vid sockenstämma valde Revisorer verkställes, vid vilkas anmärkningar, såvida de finnas välgrundade, tillbörligt avseende alltid bör fästas och nödig ändring och rättelse följa, varefter Församlingen, för det tilländalupna Räkenskapsåret, äger efter omständigheterna, giva eller vägra decharge.

Då frågor, som röra fonden, förekomma, böra Bestyrelsens medlemmar innan sammanträdet därom underrättas, och när olika tankar i de ämnen som diskuteras uppstår, avgöres ärende genom votering, då de fleste rösterna utgöra beslutet.

5:o) Utom de tillfälliga och oundgängliga omkostnader, som möjligen kunna drabba Fonden kommer av den fallande Räntan att årligen utgå:

a) Till Fattigbestyrelsens Räkenskapsförare, såsom arvode för dess härigenom ökade besvär och åligganden, trettiotre (33) Riks. 16 Sk. Banco.

b) Till inköp av Läro- och Psalmböcker för utdelning till de fattigaste, men för sedlighet och Kristendomskunskap mest utmärkta Flickor inom Sala stads Församling vid deras första Nattvardsgång Sexton (16) Riks. 32 Sk. Banco; men skulle i framtiden slöjd- eller Flickskola här i staden komma till stånd, skall hälften av ovannämnda anslag och på enahanda sätt, som där antydes användas såsom uppmuntran till de flitigaste och sedligaste av Eleverna.

c) Till inköp av utkommande gagneliga skolböcker och kartor, ställde under Rektors vård, till den fattigare Ungdomens bruk och begagnande under läseterminerna, ävensom till anskaffande av andra för ungdomen allmänt nyttiga Böcker och skrifter att i egenskap av premier, vid den årliga examen uti Sala stads skola av Inspektor, efter Rektors anvisning, till de av skolungdomen utdelas, som av flit och goda seder sig synnerligt utmärkt, anordnas Sexton (16) Riksd. 32 sk. banco, börandes Rektor till Fattigvårdsstyrelsen avgiva redogörelse för såväl de inköpta böckerna, som för utdelningen av desamma, vilken det löpande årets Räkenskaper bifogas.

6:o) Återstoden av den årliga räntan, evad den bliver större eller mindre, fördelas åtta (8) i lika stora delar, vilka tvenne gånger om

året, på för mig kära och minnesvärda dagar, nämligen den 5 Juni och 2 December, utdelas till åtta i armod och fattigdom, utan eget förvållande stadde Änkor eller ogifta kvinnor inom Sala stad eller dess område, utan avseende på stånd, Gruvarbetares Änkor således icke undantagne, att av dem under hela deras återstående livstid på ovannämnde terminer uppbäras; dock tillåtes ingen komma i åtnjutande av detta understöd, som ej uppnått minst femtio (50) års ålder och i övrigt gjort sig allmänt känd för ett dygdigt och Christligt levnadssätt, och liksom jag nu utnämner och bestämmer de personer, som efter min död skola första gången komma i åtnjutande av den ovannämnda årliga livräntan, så kommer jag även så länge jag lever, att utnämna dem, som skola ingå i de möjligen dessförinnan avgåendes ställen. De första pensionärerna bliva således:

a) Avlidne Bergsmannen Carl Nybergs Änka Margareta Helena Bäckström,
b) Mademoiselle Marie Dillman,
c) Änkefru Lovisa Tixell född Röding,
d) Välborna Fröken Jeanette von Kruus,
e) Mademoiselle Cecilia Gustafva Bergstedt,
f) Skomakaren Forssmans Änka Maria Eriana Svederus,
g) Mademoiselle Charlotte Carlström,
h) Anna Maria Öfverbäck född Ekengren, för närvarande bosatt i Stockholm.

Kommandes desse i följd härav, att utan föregången ansökning och val, så fort den av mig anslagna Kapitalfonden därtill lämnar ränteavkastning, genast inträda i första uppsättningen av de åtta behövande, för vilkas understöd denna donation är bestämd, börandes likväl första utdelningen förslagsvis tagas något mindre, vilket rättas genom fyllnad vid den senare.

7:o) Efter min död äger Fattigvårdsbestyrelsen att fylla de ledig blivna platserna, varvid iakttages att — genom nämnde styrelses försorg från Sala stads Predikstol kungöres, vad som fordras för att till denna livstidsräntas erhållande komma i åtanke, vad som för sådant ändamål av sökandena bör iakttagas och inom vilken tid ansökningarne härom sist skola vara till styrelsen inlämnade. Skulle den händelsen därefter inträffa, att antingen fullt antal sökande av omförmälte ålder och egenskaper sig härtill icke anmält, eller ock bland sökandena sådana förefinnas, vilka genom lättja och liderlighet gjort sig oförtjänta av ifrågavarande understöd, så fylles det eller de rum, som kunna vara lediga, med fader- och moderlösa barn av äkta säng, vilka gjort sig väl

kända och sakna annan utväg för sin bärgning, och behåller ett sådant barn underhållsmedlen, tills det fyllt sexton (16) år; men skulle med läkarebetyg kunna styrkas, att barnet vid sexton års ålder är av klen hälsa och kroppslig svaghet, oförmöget att till egen bärgning själv bidraga, må det vara Fattigvårdsstyrelsen öppet att barnet vid underhållet än vidare bibehålla, till dess en förbättrad hälsa hinner återvinnas; börandes i bägge ovanskrivne fall, de sökandes eller anmäldes namn, ålder och stånd i Protokollet antecknas jämte de skäl som för deras godkännande eller uteslutande blivit anfört, varefter val emellan de godkände med slutna sedlar av Fattigvårdsstyrelsens Ledamöter anställes och träda de av sökandena till, som de flesta rösterna fått; men om ett lika antal röster skulle falla på flere sökande, så att de likröstade sammanräknade överstiga det bestämda antalet av åtta, då böra dessa liktaliga sig emellan lotta, om vilkendera av dem skall kvarstå eller avträda.

8:o) Förfaller någon av Dem, som av detta understöd blivit delaktig, uti lättja, liderlighet eller annan vanart, äge då fattigvårdsstyrelsen, efter föregången, men ohörsammad varning, makt att en sådan från vidare åtnjutande därav alldeles utesluta och det anslagna understödet till annan välfrejdad person bortgiva, i den ordning och under de villkor, här ovan finnes stadgade, skolandes denna ordning och dessa villkor alltid iakttagas vid återbesättandet av något genom dödsfall, eller andra här förut uppräknade orsaker, ledigt blivna pensionsrum.

— — — — — — — — — — — — — — —

Sala och Nybygget den 11 September 1850.

Anna Christina Åhlström
(Sigill.)

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 18.377: 98

(Förvaltas av fattigvårdsstyrelsen).

Korssgårdska fonden

"Sala skojare" var ett alldeles speciellt släkte. Varifrån de kom är inte gott att säga, och lika svårt är det att ange orsaken till att de slog sig ner just i Sala. Marknaderna var naturligtvis en bidragande orsak, men de utgör knappast hela förklaringen. Skojarna bodde framför allt i västra kvarteret, som också kallades Skojarkvarteret, och den forna Hantverkargatan — nuvarande Södra Esplanaden — hette vanligen Skojargatan. Åtskilliga av dem var gårdsägare, och de ansågs sköta sin bergsmansjord alldeles utmärkt.

Huvudet högre än alla andra skojare var O. Korssgård. Han kallades också för skojarkungen. Han var född i Göteborg 1789, men lär ha varit av norsk härkomst. Ganska tidigt flyttade han med föräldrarna till Salbo i Väster Färnebo. Där tycks åtskilliga mer eller mindre tvivelaktiga individer ha samlats. Det var väl Västmanlands regementes övningsplats som lockade. I Salbo gifte han sig med Anna Catarina Gripenfeldt, som tillhörde en bekant och ökänd skojarsläkt. År 1822 flyttade paret till Sala, och Korssgård blev snart den ledande bland Sala-skojarna.

Det var en ytterst fin och förnäm man, som försökte verka alltigenom borgerligt hederlig. Under dagen släpptes inga tvetydiga individer in på hans gård, allra minst några skojare eller några som på ett eller annat sätt kunde ha med dem att göra. Som alla uppkomlingar var han flott och vräkig. Utanför hans egen port lyste en lanterna, eljest fanns ingen gatubelysning i

staden. Hans våning lär ha varit en av stadens vackraste och dyrbaraste. "Tjuvgods alltsammans", sade de avundsjuka Salaborna.

Det finns många historier om Korssgård, och naturligtvis är ingen av dem särskilt smickrande för honom och inte heller särskilt uppbygglig. Två av dem återges härnedan såsom ganska typiska om inte för Korssgård så för Salabornas uppfattning om honom. Den första torde vara sann — min källa är rådman Näsmarks bok om Sala — den andra är en ren skvallerhistoria, vars sanning är ytterst tvivelaktig, men som är belysande för de möjligheter folk ansåg, att han förfogade över.

Rådman Näsmark berättar: "Korssgård hade en gång bjudit hem en borgare här i staden, och under detta besök hade gästen kommit att slå en trymå i golvet. Korssgård yrkade nu, att gästen, som enligt Korssgårds förmenande förfarit vårdslöst, skulle betala den sönderslagna praktpjäsen. Gästen lät sig emellertid icke förbluffa utan anställde genast en undersökning, därvid befanns, att trymån blivit uppgillrad på sådant sätt att, om man satte sig på en viss stol, trymån skulle ramla i golvet. Gästen hade naturligtvis persvaderats att sätta sig just på denna stol. Vidare undersökning gav dessutom vid handen att trymån varit värdelös, redan innan den gick sin undergång till mötes".

Den andra historien är mera otäck. Korssgård blev misstänkt för att ha begått ett brott i Stockholm och togs i upprepade polisförhör. Man kunde dock inte få fram fällande bevis mot honom. Visserligen bestred han inte, att han varit i Stockholm strax före den tidpunkt då brottet skulle ha begåtts, men han kunde bevisa, att han varit i Sala 14—15 timmar senare. Att på den tiden — det var långt före järnvägarnas tillkomst — kunna resa mellan Stockholm och Sala på så kort tid ansågs vara omöjligt. Därmed ansåg polisen hans alibi vara klart. Folk i allmänhet menade däremot, att för en så tränad och skicklig skojare som Korssgård, var det ingen omöjlighet att få hästar som sprang så fort. Arsenik i lämplig dosis kunde göra under-

verk, och hästbyten kunde också ordnas av en herre som Korssgård. Skojarkungen hade enorma resurser trodde man.

I likhet med många andra ville också skojarkungen få sitt namn ihågkommet i framtiden, och det är väl därför som hans donation och hans gåvor till kyrkan tillkommit. Han har skänkt bl. a. de båda järnurnorna vid ingången till gamla kyrkogården.

Så blev också Sala skojare med bland stadens donatorer. Där finns förut alla samhällsklasser representerade. Och — säga vad man vill om skojarna — det hade varit tomt i denna lilla skrift, om ingen av dem varit med. Sala-skojarna var dock en betydande samhällsgrupp på sin tid.

(Utdrag av Hustru Anna Catharina Korssgårds, född Gripenfeldts, Testamente).

— — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — —

Uti det mellan O. Korssgård och hustrun gjorda inbördes Testamente göres den förändring, att utav Hustruns Giftorätt i boet tillfaller efter hennes död:

1:o) 600 Rdr Rgs till Sala stads fattiga, varav räntan årligen tilldelas de mest utfattige.

Utdrag av Protokollet hållet hos Fattigvårdsstyrelsen den 2 Dec. 1856.

§ 9

På undertecknads hemställan, beslöt Direktionen, att sistförflutna årets ränta, å Korssgårdska Testaments-Fonden, skulle uti 10 lotter fördelas och enligt Testatrise önskan till de fattigaste utdelas, vilka vid den innan Jul blivande sammankomsten skulle väljas och utnämnas.

— — — — — — — — — — — — — — — —

In fidem

J. G. Ramsell

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 629: 92

(Förvaltas av fattigvårdsstyrelsen).

J. G. Skröders stipendiefond

J. G. Skröder Gustafsson

Sala silververk hade på sin tid en egen styrelse med en rad tjänstemän. Dessa utgjorde bergsstaten vid Sala silverbergslag. I Sverige fanns f. ö. bara Falu kopparverk med egen bergslagsstyrelse. I bergsstaten ingick en rad tjänstemän inordnade i ett noggrant rangsystem.

Främst stod *bergmästaren,* som finns redan på 1500-talet. År 1777 fick denne finare titel och bättre rang och kallades bergshauptman. Dennes ställföreträdare var *geschwornern,* som ursprungligen kallades överstigare. "Stigare" var sedan gammalt namnet på en uppsyningsman vid en gruva. Geschwornerns titel ändrades 1855 till gruvingenjör. *Bergsfiskalen* uppträder inte förrän 1713. Han skulle "åtala oordningar och överträdelser av författningarna vid silververket" och dessutom ha tillsyn över skogarna och överhuvudtaget bevaka Kronans och bergslagets rätt och bästa. Tjänsten indrogs 1855. *Bergsvärdien,* som tidigare kallades proberare, innehade ett mycket gammalt ämbete, som inte har någon motsvarighet i bergsstaterna f. ö. i landet. Han var chef för Hyttan. Det underliga namnet beror möjligen på en förvrängning av bergsguardien, där senare delen är det franska gardien (= beskyddare, vaktmästare). Före 1682 fanns en *konststatsinspektor,* en befattning som indrogs då och ersattes

med en *konstmästare*. Denne var ansvarig för konsterna, d. v. s. gruvspelen och allt som hörde dit. Under honom sorterade också bl. a. fördämningarna kring Sala.

Den siste verklige konstmästaren vid Sala silververk var Erik Gustafsson Skröder. Han var född i Värmland år 1805 och kom tidigt i byggmästarlära. Han har möjligen redan som 15—16-åring arbetat hos dåvarande konststigaren vid Persbergs gruvor Erik Sandberg. Denne utnämndes 1822 till konstmästare i Värmland, och då blev den unge Erik Gustafsson byggmästarlärling hos honom. Det var uppenbarligen en utomordentlig skola. Skröder stannade hos Sandberg till år 1828, då han utnämndes till t. f. konstmästare i Nora och Linde. Han var då bara 23 år gammal. Två år senare dog den gamle konstmästaren vid Sala gruva Erik Reinhold Hallström, och vid 25 års ålder utnämndes Skröder till hans efterträdare. Han stannade i Sala till sin död 1865 och blev en högt ansedd man i staden och en för sin tid framstående näringsidkare.

Han arrenderade bl. a. Jakob Mats kvarn och ägde flera jordbruksfastigheter både här i trakten och i Härnevi, där han också drev en omfattande kvarnrörelse. Här i Sala startade han en bresiljefabrik. Den måste visserligen snart nog läggas ned, men det är betecknande för hans tekniska kunnighet, att fabriken drevs med en vindmotor, den första i sitt slag i Sala.

Under Skröders tid utfördes omfattande reparationsarbeten på dammanläggningarna vid gruvans och hyttans vattensystem. Bl. a. ombyggdes de flesta rörliga dammarna, arbeten som det ålåg konstmästaren att ansvara för. Uppe vid Långsjön låg ett dammhus som Skröder lät inreda och försåg med eldstad och sovbritsar. Han använde byggnaden som jakt- och fiskestuga. Härute i skog och mark tycks han trivts, och det sägs att han gärna drog sig upp till sitt dammhus, när han ville vara för sig själv.

(Konstmästaren G. Skröder Gustafssons och hans Fru Augusta Skröders Gåvo-Brev).

Undertecknade finna sig befogade, icke allenast till ett minne av denna dagen, utan ännu mera såsom minne av en bortgången ömt älskad son, göra ett bidrag till lättnad för mindre väl lottade medmänniskor, och vilja härföre nu, uti vår vidfogade Revers, lämna Silver Specie Ett Tusende Riksdaler, enligt 1830 års Myntfot under benämning: Gustaf Skröders Stipendium.

Då nu ingalunda medhinnes behörigen föreskriva om medlens användande, förbehålla vi oss fullkomlig rättighet att sedan få förändra och därom bestyra, huru oss bäst synes, (ehuru Kapitalets belopp icke får förminskas, utan ovillkorligen till sin helhet utgå) — dock är vår vilja följande:

Räntan av Kapitalet skall användas till Middagsmat för fattiga och därav i verkligt behov varande barn, vilka besöka Lancaster-Skolan i Sala stad, till så många, som medlen medgiva, till lika fördelning hälften åt Barn från Gruvan och hälften från staden. Med nästa år 1860, och så fortfarande utdelas räntan av halva Kapitalet varemot återstående halvan förräntas till dess ett särskilt belopp Specie Fem Hundra Riksdaler uppkommer, då Räntan å detta, likaledes tillfaller eller utvidgar Matutdelningen, varemot halva Kapitalet fortgår under ytterligare förräntande så länge, att ett lika Kapitalbelopp uppstår, då Räntan därå må användas antingen till Flickskolan, om den då finnes, eller annan dylik god inrättning — likväl endast och allenast för fattiga Barns bästa. Och skall alltid framgent Specie Femhundra Riksdaler förräntas till sådana ändamål, som nu vår vilja synes vara.

Stipendie-Fonden ställes under Bergslags-Styrelsens och Fattigvårdens disposition, med redovisningsskyldighet inför Landshövdingen i Länet.

Vidare och fullständigare nästa gång.

Sala Gruva den 14 Januari 1859.

J. G. Skröder Gustafsson (Sigill.)

Augusta Skröder (Sigill.)

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 476: 65

(Förvaltas av fattigvårdsstyrelsen).

Karduansmakarna

Skråväsendet var i mycket högre grad, än man vill tro reglerat av kungliga förordningar och de olika ämbetenas funktioner sammanhängde med städernas officiella myndigheter. Den för alla skrån gemensamma grundstadgan kom ut som kunglig förordning, först år 1669 och år 1720 i en reviderad upplaga. Efter Kommerskollegiets tillkomst blev detta ämbetsverk en slags högsta instans för skråväsendet. Hantverksorganisationerna var privilegierade och stod under personlig kontroll av stadens myndigheter. Protokoll och räkenskaper fördes av någon av stadens tjänstemän, då hantverkarna i regel inte var skrivkunniga. Vid varje sammankomst skulle en medlem av magistraten vara närvarande. Det fanns alltså goda möjligheter att utöva en effektiv och t. o. m. näsvis granskning av skråämbetenas förvaltning.

Den grundsats som skråväsendet byggde på, var den, att hantverk bara fick utövas inom städerna. Landsbygden hade visserligen några hantverkare som kallades gärningsmän. Men deras antal var strängt begränsat och i princip var det bara hantverkarna i städerna som hade rätt att utöva hantverk. Här i Sverige slog denna grundsats igenom på allvar först på Gustaf Wasas tid. Rätten att som mästare driva ett hantverk fastslogs genom burskapet i en viss stad, vilket var villkoret att få driva rörelsen.

I privilegierna för Sala stad fastslogs noggrant vilka hantverkare som ansågs nödvändiga. Karl IX:s privilegiebrev, som aldrig blev utfärdat, är litet mera allmänt hållet än Gustaf Adolfs. Karl IX föreskrev bara, att i Sala stad "må sig nedersätta alla-

handa ämbetsmän (d. v. s. hantverkare) av vad namn de helst hava kunna och skall vart ämbete hava sin ålderman ... Det skall ingen ämbetsman vara liden på bygden evad namn han helst hava kan i dessa efterskrevne härader och socknar, som äro Simtuna, Torstuna, Våla och Tjurbo härader antingen hos adel, präster eller bönder ... utan den som behöver deras ämbete, han skall antingen draga till Sala stad eller ock låta kalla förenämnda ämbetsman till sig".

Gustaf Adolfs stadganden 1624 är mera detaljerade och vi får där en uppräkning av alla de hantverkare, som man ansåg erforderliga för en stad som Sala. Dessa var "bardskärare (barberare och fältskärer), guldsmeder, kopparslagare, bagare, köttmånglare, skräddare, skomakare, skinnare, sadelmakare, rörsmeder, segelmakare, målare, snickare, svarvare, murare, glasmästare, tunnbindare, tegelslagare". Det är omöjligt att avgöra vilka av dessa hantverkare som slogo sig ner i den nya staden. De äldsta mantalslängderna ger inte tillräckliga uppgifter i det stycket. Men flertalet av dessa hantverkare fanns redan i den gamla gruvbyn och man torde kunna ta för givet att de flesta av dessa flyttade in till staden.

Vi vet överhuvudtaget mycket litet om Sala på 1600-talet. Den katastrofala branden 1736 förstörde alla gamla handlingar. Men från 1700-talet har vi åtskilligt i behåll även från dessa hantverksämbeten. Visserligen tycks största delen av de gamla skråhandlingarna ha förkommit vid ämbetenas upplösning, men vi har dock kvar så pass mycket att man kan få en liten inblick i hur dessa organisationer fungerade i Sala. På Nordiska museet förvaras för närvarande räkenskaper och vissa andra handlingar för karduansmakarna, några protokoll för tiden 1768—1828 för sämskmakarna samt en hel del föremål som tillhört olika ämbeten, såsom karduansmakarnas och hovslagarnas skrålåda, snickarämbetets sparbössa, sigillstampar för skräddarämbetet och hovslagarämbetet, en glasmästarskylt, en vacker pjäs som Salaborna gärna kunde gå och titta på, när de kommer till Stockholm, och några blanketter och smärre ting. Landsarkivet

i Uppsala har snickarämbetets alla handlingar för en hel hundraårsperiod.

I varje stad, där det fanns ett tillräckligt antal hantverkare inom samma yrkesgren, kunde ett ämbete inrättas. Till en början fanns för de flesta yrken bara ett par ämbeten i hela riket — ett hade alltid säte i Stockholm — men under 1700-talet upprättades ämbeten litet varstans ute i landsortsstäderna, allteftersom hantverkarnas antal växte. Man får alltså inte tro, att varje yrkesgrupp i Sala bildade ett eget ämbete. Tvärtom torde antalet ämbeten i Sala ha varit ganska ringa. Hela frågan om det gamla Salas skråorganisation är emellertid inte alls undersökt. Det är således omöjligt att f. n. kunna säga vilka ämbeten som fanns i Sala eller vart de hantverkare hörde, som inte bildade egna skråsammanslutningar med åldermannen bosatt i Sala. Vore inte detta problem något för hantverksföreningen att reda ut?

Inte heller får man tro, att i ett ämbete med säte i Sala, det bara fanns Salabor. I sämskskinnsmakarnas räkenskapsbok finns från 1780-talet en förteckning på samtliga "ämbetsledamöter". Dessa var åldermannen Nils Broberg, bisittarna Anders Södergren och Jakob Ekegren och mästarna Erik Bergstrand och Hans Höijer, den senare dog på 1780-talet och efterträddes av en herre som hette Wogel. Alla dessa tycks märkvärdigt nog ha bott i Sala, fast man 1771 beslutat att bara 3 sämskmakare skulle behövas i staden. Men dessutom hörde följande mästare till ämbetet: Peter Apelgren i Falun, Anders Backman i Falun, Lars Norberg i Härnösand, Johan Petter Sundblad i Enköping och Erik Östman i Söderhamn. Till karduansmakarämbetet hörde t. o. m. en garvare i Tavastehus, som 1800 inbetalar sina s. k. kvartalsavgifter för en hel femårsperiod.

Den allsmäktiga bergsrätten bestämde 1771, att antalet hantverkare i Sala inte fick överskrida 31 stycken. Staden behövde ansåg rätten 1 guldsmed, 1 tenngjutare, 1 gelbgjutare, 1 gördelmakare, 1 bleckslagare, 1 målare, 1 bokbindare, 1 perukmakare, 1 knappmakare, 1 svarvare, 1 vagnmakare, 1 stolmakare, 1 bunt-

makare, 1 logarvare, 1 handskmakare, 1 fruntimmersskräddare, 2 färgare, 2 glasmästare, 2 sadelmakare, 2 murare, 2 hovslagare, 2 bagare, 2 kakelugnsmakare, 2 urmakare, 3 karduansmakare, 3 sämskmakare, 3 snickare, 3 kopparslagare, 3 klensmeder och 3 skräddare. Men det var tydligen ganska svårt att upprätthålla detta antal. Ibland gick det inte att få tag i en hantverkare. Bokbindare, urmakare och kakelugnsmakare fanns det inte i början av 1800-talet utan bergsrätten måste annonsera efter sådana. Inte heller var det lätt att hålla antalet mästare vid det minimum som fastställts. Strävandena gick alltmera ut på inte att bereda nya mästare plats i skråret utan att säkerställa ett mindre antal privilegierade familjer en skälig utkomst. Fördenskull sökte man hindra att gesällerna blev mästare och vann burskap i staden. Men myndigheterna gjorde vad de kunde att stävja dessa tendenser. År 1801 t. ex. avslog bergsrätten sämskmakargesällen Anders Skogs ansökan om burskap i Sala. Där låg väl de andra hantverkarna bakom. Men Skog överklagade beslutet hos Kommerskollegiet, som resolverade att eftersom Skog utan anmärkning verkställt sitt mästarprov, skulle burskap beviljas honom.

I regel höll man fyra ordinarie sammanträden inom varje ämbete per år, de s. k. kvartalen, då föreningsavgiften inbetalades. Den kallades kvartalspenningar, och var ämbetenas förnämsta inkomstkälla. Ordförandeskapet sköttes av åldermannen med fyra, eller som det var i Sala, två bisittare. Hos åldermannen förvarades skrålådan med ämbetets handlingar, kassa och sigill. Till denna låda fanns det tre nycklar. Åldermannen hade en och de två bisittarna var sin. Förhandlingarna fördes "inför öppen låda", d. v. s. först när lådan öppnats var sammanträdet begynt och då gällde stränga bestämmelser och hårda straff drabbade den, som störde ordningen. De stora rika ämbetena hade egna ämbetshus, men i Sala måste man nöja sig med att hålla till på ett värdshus eller — i regel — i åldermannens bostad, som då hade utskänkningsrätt. Man skall ha rätt att "skänka öl, vin och andra drycker", står det i privi-

legierna för Sala. Kostnaderna betalade naturligtvis ämbetet. För varje gång står det i räkenskaperna: "Till nödoge behof vid denna sammankomst" och så ett belopp, i slutet av 1700-talet i regel 4 rdr.

Inkomsterna utgjordes som nyss nämnts dels av kvartalspenningar, dels av avgifter som erlades av den som ville avlägga ett "mästerstycke" — d. v. s. avlägga det fastställda provet för att bli mästare, dels avgifter som alla nyinskrivna lärlingar måste erlägga. Över dessa fördes f. ö. en särskild journal, där man antecknade hos vilken mästare pojken fått anställning och vilka villkor som hade bestämts. Dessa kunde variera ganska mycket. År 1789 — det första år för vilken sådan "in- och utskrifningsjournal" finns bevarad — antecknades följande:

"Maj 1 inskrefs Gåssen Sven Ekberg i läran på 3:ne års tid hos sin fader karduansmakaren och bisittaren Anders Ekberg.

Maj 1. Gåssen Johan Envall inskrefs i lära på fyra år hos åldermannen Anders Holmgren som under denna tid består Envall nödiga slitkläder.

Maj 1. Gåssen Anders Fernström inskrefs i läran hos åldermannen Anders Holmgren på 7 års tid räknat från dato, under hvilken tid Fernström af sin mästare erhåller nödige slitkläder samt efter läroårens slut 8 rdr specie i contant".

Den ena får tre års lärotid — så är han son till en mästare också — den andra får sju år. Orättvisan blir inte bättre av anteckningarna om utskrivningen. Där upplyses att Sven Ekberg fått ett år av sin lärotid efterskänkt och att han "efter upvist nöjeaktigt gesellstycke blef för rättskaffens gesell af Embetet förklarad". Det var ett hårt och tungt läroarbete dessa pojkar fick genomgå. Ibland talas det om att någon rymt. Det förekommer också att någon blir ofärdig, "hvarför han ej kan utstå lärotiden".

Dessa hantverksämbeten bistod också sina medlemmar ekonomiskt, särskilt om någon råkat i svårigheter. Karduansmakarna har en särskild räkenskapsbok över "fattigmedel" för åren 1789

—1851. Inkomsterna utgjordes av avgifter som erlades vid olika tillfällen, vid lärgossars inskrivning, mästar- och gesällprov o. a. tillfällen. Första utgiftsposten kommer inte förrän 1801 och utgör understöd för mäster S. Tengmarks hustru och hjälp till familjen "i knappa villkor". Avlidna mästaren S. Ekebergs fattiga änka och barn får hjälp för varje år ända fram till 1818. Sådan hjälp kunde också — fast i undantagsfall — betalas med medel som direkt bokfördes i "lådräkenskaperna", d. v. s. i ämbetets stora kassa.

Denna kassas utgifter var eljest inte stora på 1800-talet. Stående utgifter var arvode till "Embetsherren" och till sekreteraren. Behållningarna blev således allt större och år 1843 satte man in beloppet på Sparbanken. Den 22 juli 1851 avslutas räkenskaperna för alltid och då får Fabrikör Östgren mottaga lådan och kassan, vars bankbehållning då uppgick till 352 rdr sedan understöd för sista gången betalats till en gesäll Forsman. Det var av detta belopp som de kvarvarande medlemmarna av det gamla karduansmakarämbetet överlämnade medel till en fond, som f. n. förvaltas av kyrkorådet.

Carduansmakare-embetets lådas fond

(Till Fattigvårds-Styrelsen i Sala stad).

Carduansmakare-embetet i Sala stad började år 1798 att genom årliga bidrag samt insatser vid gesällblivande och vunnit mästarskap bilda en fond, avsedd att vara till hands för understödjande av sådana bland dess medlemmar som kunde komma därav i behov. Denna fond, som genom årliga räntor nu uppgått till 761 Rdr 87 öre, har i senare tider varit ställd under min förvaltning.

Som jag nu på stället är den enda kvarlevande medlemmen av detta embete och således detsamma kommer att med mig utdö, så mycket sannolikare som efter av Herr Borgmästaren Sandström år 1852 utfärdad, i allmänna tidningarne införd, kungörelse, inga delägare i Kassan anmält sig vara i livet, får jag härmed hemställa att få överlämna denna fond till Fattigvårds-Styrelsen, med oavkortade 761 Rdr 87 öre innestående i Sala sparbank, att av Fattigvårds-Styrelsen förvaltas till särskilt, av allmänna fattigvården oberoende understöd åt 2:ne fattiga, välfrejdade änkor, hustrur eller ogifta döttrar av hantverkare, som varit borgare i Sala, med företräde för dem, som tillhöra Carduansmakare- eller Garvareyrket; dock under förbehåll, att, om mot förmodan, någon skulle komma att lagligen visa sig äga rättighet till någon del av denna kassa, Fattigvårds-Styrelsen måtte, utan mitt eller mina rättsinnehavares betungande därav honom förnöja. Såsom en önskan vill jag framställa, att endast hälften av räntan nu genast utdelas, nämligen åt Carduansmakarehustrun Anna Stina Gellin, så länge hon lever, men att den andra hälften och efter hustru Gellins död hela räntan, därest icke trängande behov inträffa, måtte läggas till kapitalet, till dess detta vuxit till 1,000 Rdr Rmt.

Sala den 8 Maj 1862.

E. Östgren

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 1.077: 38

(Förvaltas av fattigvårdsstyrelsen).

Ekstedtska fonden

Johan Axel Ekstedt föddes på trettondagen år 1794 i Salbo i Väster Färnebo. Redan i unga år öppnade han en liten affär i Salbo, vilken torde ha gått mycket bra. Salbotrakten tycks ha varit en samlingspunkt för åtskilliga affärsmän under decennierna omkring år 1800. Salbohed, Västmanlands regementes övningsplats, lockade antagligen.

År 1818 gifte han sig med Ulrica Arpi från Dingtuna, och sju år senare flyttade paret till Sala. Här levde och verkade sedan Ekstedt ända till sin död år 1881.

Han var en ansedd man i staden och högt betrodd. Redan år 1829 utsågs han till bergsrådman. Han tillhörde stadsfullmäktige från dess begynnelse 1863 till år 1876 och var vice ordförande åren 1863 och 1864. Vid sin död var han dessutom bl. a. ledamot av kyrko- och skolrådet.

Med tacksam erkänsla för den framgång, varmed min långvariga verksamhet inom detta samhälle blivit krönt, giver och donerar jag härigenom med varm hand en summa Ett tusen (1,000) Riksdaler Riksmynt, att, under benämning av Bergs-Rådmannen Johan Axel Ekstedts donationsfond, av Sala Stads församlings Skolråd förvaltas; och skall räntan härå, vilken bör halvårsvis erläggas, oavkortad användas till understöd åt sex av de mest behövande barn, vilka bevista härvarande fasta folkskola samt göra sig kända för flit och ett gott uppförande. Detta understöd, vilket av Skolrådet utdelas 2:ne gånger om året, nämligen vid examina Vår- och Höstterminen, bör med lika

belopp tilldelas vart och ett av de sex barn, vilka därav komma i åtnjutande, och vilka, efter förslag av första läraren vid folkskolan, utses av Skolrådet; börande första utdelningen äga rum vid examen nästkommande Hösttermin. Å det donerade beloppet avlämnar jag min skuldsedel, löpande med sex procents ränta och uppsägbar till betalning vid mitt dödliga frånfälle.

Sala den 1 Juni 1864.

J. A. Ekstedt

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 1.000:—

(Förvaltas av folkskolestyrelsen).

Anna Lisa Sahlbergs fond

Anna Lisa Sahlberg föddes i Sala 1798 enligt kyrkböckerna från 1860-talet, men hon kan inte återfinnas i födelseboken vare sig för Sala stad eller Sala socken. Hennes härstamning är följaktligen höljd i dunkel. Det går inte heller att följa hennes liv tidigare än från 1840-talet. Då var hon piga hos en bonde i Kumla. Därefter fick hon en liknande plats hos bergsvärdien Jakob Holmgren. Efter att ha arbetat hos ett par andra Salabor, sedan hon lämnat bergsvärdien, fick hon 1856 plats hos ingenjör Johannes Holmgren, hos vilken hon stannade till 1865. Då var hon gammal och utsliten och behövde vila.

Hon flyttade till Mickelsbo. Det är nog inte för djärvt att anta, att ingenjör Holmgren hjälpte henne att få en liten stuga därute. Där bodde gumman sina sista år.

Sitt testamente skrev hon på dödsbädden. Hon dog den 26 januari 1868 och dokumentet om hennes sista vilja är daterat den 18 januari. Bakom bestämmelserna om gåvorna till "tre av stadens fattighjon" kan man ana bröderna Holmgrens varmhjärtade sociala patos.

(Transumt.)

1:o) Anna Lisa Sahlbergs yttersta vilja är, — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — —

2:o) Den övriga kvarlåtenskapen tillfaller Sala stads fattigkassa och

utdelas räntan å nämnde kvarlåtenskap såsom Julgåvor emellan tre av stadens fattighjon. — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Sala och Mickelsbo den 18 januari 1868.

På anmodan av
P. Olsson

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 533: 07

(Förvaltas av fattigvårdsstyrelsen).

Sala Fruntimmersförening

Den 21 april 1854 hölls ett ganska unikt sammanträde i Sala. Det var en hel rad av stadens mera kända och framstående damer, som samlades för att bilda en förening, vilken enkelt och lättfattligt kallades "Fruntimmersföreningen". En interimsstyrelse tillsattes med uppdrag att inom en vecka utarbeta stadgar. Sådana antogs också på ett allmänt sammanträde den 28 april. Enligt dessa var föreningens huvudsakligaste ändamål "att organisera och underhålla samt med nödiga materialier och lärarinna förse en slöjd- eller arbetsskola, där fattiga barn, synnerligen flickor, kunna kostnadsfritt erhålla undervisning i lättare handarbeten såsom sömnad, stickning, bandvävning m. m. och härigenom invänjas till håg för nyttiga sysselsättningar, äfvensom att i öfrigt tillse att dessa i föräldrahemmen, då sådant sig göra låter, komma i åtnjutande af christlig omvårdnad och uppfostran".

Slöjdundervisningen var ju ingalunda någon nyhet. Redan reformatorerna rekommenderade en sådan. Den store pedagogiske banbrytaren Comenius hävdade, att barnen skulle genom sina sysselsättningar förbereda sig inte för ett visst yrke utan de skulle öva både kropp och själ så, att de blev raska och händiga människor. Comenius hade goda förbindelser i Sverige, och hans idéer kom att få stort inflytande i vårt land.

Enligt Acta synodalica i Västerås för år 1679 fanns här och var i stiftet änkor och hustrur som utom undervisning i kristendom och läsning också lärde barnen sy. På 1700-talet blev

det allt vanligare att skolorna upptog slöjd på schemat. Slöjdavdelningar inrättades litet varstädes i landet. Det var framför allt den kvinnliga slöjden som fick de stora framgångarna.

Förebilder till Fruntimmersföreningens slöjdskola i Sala saknas ingalunda. Berömd är den skola som "Mormor på Herrestad", fru Emilie Petersen grundade 1834 och där flickorna från början undervisades i kvinnlig slöjd. Mera lik Salaskolan är en "fattigflickskola", som år 1845 grundades i Mariestad och som stod under en direktion av fruntimmer. Den gav ett 25-tal flickor undervisning i dels kristendom, modersmål och räkning, dels i sömnad, stickning, spånad, bandvävning o. d. En liknande skola inrättades i Arboga ungefär samtidigt. I Falun stiftades 1848 en slöjdskola för flickor, som där fick undervisning i spånad, vävning, stickning m. m. Ett par år före Salaskolans tillkomst fick Uddevalla en slöjdskola för flickor ordnad av "Uddevalla Fruntimmersförening" med nästan identiskt samma uppgift som Salaföreningens skola.

Att man just år 1854 tog initiativet till en slöjdskola för flickor i Sala torde sammanhänga med en stor undervisningsutställning i London detta år, där just slöjdskolornas resultat väckte stort uppseende och framkallade många lovord. Detta verkade stimulerande inte bara på verksamheten hos de redan existerande skolorna utan också i fråga om tillkomsten av nya. Åren 1854 och 1855 tillkom en lång rad skolor liknande den i Sala.

Initiativtagare till Salaskolan torde prosten Fant ha varit. Han kom till Sala året innan skolan startades, och denna fruntimmersförening tycks ha varit ett av hans allra första initiativ i Sala.

Penningfrågan var överallt bekymmersam. I vissa fall kunde man börja tack vare en donators välvilja. Men på andra håll måste man försöka samla in medel på olika sätt. Så var det i Sala.

Stadgarnas andra paragraf, föreskrev, att ledamot i föreningen var varje fruntimmer, som till föreningen erlade minst en riks-

daler. Ständig ledamot kunde man bli mot en avgift av 10 riksdaler. Herrar fick inte vara ledamöter men väl passiva medlemmar om de erlade årsavgiften. Då fick de dessutom rättighet att deltaga i årssammankomsten på föreningens högtidsdag, som var dagen för det första allmänna sammanträdet den 21 april. Där fick herrarna "i förekommande ämnen yttra sig och upplysningar meddela".

Dessutom sökte man på olika sätt skaffa pengar. Stadgarna föreskrev uttryckligen, att man "genom exposition och bortlottning af inlemnade fruntimmersarbeten, concerter och spectacler m. m." skulle skapa så stora inkomster som möjligt. Redan från början bedrevs arbetet både för skolan och i skolan energiskt och målmedvetet. Den slöjdutställning med ty åtföljande auktion som anordnades efter den första terminen inbringade ett för sin tid så betydande belopp som 550 riksdaler. Årsavgifterna steg också till ganska stora summor. På 1860-talet, när förhållandena stabiliserat sig, uppgick de till belopp mellan 200—300 riksdaler. Följden blev, att föreningens tillgångar växte. Man kunde t. o. m. snart nog inköpa en fastighet i staden och reparera den. Byggnaden låg i hörnet av Bergsmansgatan och Hyttgatan och omfattade en halv bergsmanstomt.

Föreningens angelägenheter sköttes av en direktion på 15 ledamöter, "hvilka eger till sitt biträde dock utan rättighet kalla en sekreterare, en skattmästare samt några rådgifvande herrar". Vartannat år stod 5 av direktionsmedlemmarna i tur att avgå.

Staden uppdelades i 12 distrikt och omgivningen i 3. Var och en av direktionens ledamöter — de kallades direktriser — "åtog sig öfversigten och ledningen af det som till befrämjande af en förbättrad barnavård inom dess district lända kan". Direktriserna hade rätt att till sin hjälp kalla övriga ledamöter i föreningen, som skulle åta sig tillsynen av "ett eller flera fattiga barn, som inom Directrisens district hafva sin bostad".

Föreningens uppgifter var nämligen inte bara att organisera en slöjdskola och söka hjälpa fattiga hem med barnens uppfostran. Om man upptäckte "andra tryckande behof dem det icke

hörer till föreningens syftemål att afhjelpa", och sådant var var och en av föreningens medlemmar skyldig att anmäla för ordföranden, skulle detta ofördröjligen anmälas till fattigvårdsstyrelsen eller prästerskapet. För att ytterligare framhålla denna rent socialvårdande uppgift föreskrevs i stadgarna, att direktionen skall sammanträda utan kallelse sista tisdagen i var månad, därför — och det står uttryckligen — att fattigvårdsstyrelsen har sammanträde den första tisdagen i var månad. Man ville ha möjlighet att genom "utdrag af dagens protocoll kunna afgifva andraganden till fattigvårdsstyrelsen". Denna uppgift framhålles ytterligare i sjätte paragrafen, som bitvis påminner om en modern socialvårdslag. Föreningens hjälp skulle framför allt avse "beredande af arbetsförtjänst", d. v. s. vara hjälp till självhjälp.

I detta stycke ger stadgarna direktionen mycket stora befogenheter och stor rörelsefrihet. Direktionen kan köpa upp "materialier för arbetning åt de fattiga, bestämma arbetslönerna derför, samt emellan sina ledamöter fördela understöden".

Dessa principer är onekligen både vackra och moderna. Svensk fattigvårdslagstiftning hade inte kommit så långt 1854. Men Sala hade ända sedan prosten Schwerins tid legat litet före sin samtid i socialvård. Många av bestämmelserna i Fruntimmersföreningens stadgar pekar f. ö. tillbaka på Schwerins fattigvårdsstadga 1819. Vem som är den egentlige upphovsmannen till Fruntimmersföreningens stadgar är nu omöjligt att säga.

Lika svårt är det att avgöra, om dessa socialvårdande principer kom att omsättas i praktiken och i så fall hur detta skedde. Föreningens protokoll tycks vara försvunna, och de små uppgifter som den tidens tidningar ger om föreningens verksamhet berör inte alls denna sida av arbetet.

Tyngdpunkten utåt låg i slöjdskolan. Dess uppgift var ingalunda inskränkt bara till undervisning i kvinnlig slöjd. Ämnena omfattade första tiden dessutom kristendomskunskap och läsning. Sedermera tillkom skrivning och räkning. Det var ju omöjligt för en lärarinna att sköta all denna undervisning. Därför åtog sig fruntimmersföreningens medlemmar att biträda med under-

visningen i skolan. Detta ålåg dem visserligen inte enligt stadgarna, men det stod i full överensstämmelse med dess andemening. Det visar också med vilket intressse stadsfruarna omfattade sin skola och dess arbete.

Det var dock slöjdalster som gav skolan anseende och framför allt pengar. Stadgarna föreskrev "att de fabricater och effekter som af barnen eller deras föräldrar på föreningens bekostnad tillvägabringas och förfärdigas böra för att åter göras fruktbärande genom direktionens försorg så fort sig göra låter åter på förmånligaste sätt försäljas". Det var på det sättet den vackra grundplåten på 550 riksdaler tillkom.

Lärjungeantalet höll sig under alla åren mellan 25 och 30 barn. De gick i skolan alla dagar i veckan under terminerna. Läsåret avslutades med föreningens högtidssammankomst den 21 april. Då hölls också en stor "exposition". Det var i regel inte litet de hade åstadkommit. För år 1865 t. ex. hade tillverkats vid skolan 152 skjortor, 6 linnen och diverse plagg för barnens egen räkning samt dessutom spunnits 18 skålpund ullgarn, 1 lispund 12 skålpund blångarn och 8 skålpund lingarn. Stickningen resulterade i 18 par helstrumpor, 40 par barnstrumpor, 21 par halvstrumpor och 4 par vantar. Dessutom hade man vävt 474 alnar band.

Som belöning för ådagalagd flit och som uppmuntran till än större iver utdelades premier. Dessa bestod samma år av 4 klänningstyg, 4 schaletter, 6 par kängor, 5 kofttyg, 7 förkläden, 7 halsdukar, 8 linnen, 3 psalmböcker och 3 bönböcker. Konstmästare Skröder skänkte föreningen 400 riksdaler och räntan av dessa användes också till premier åt de flitigaste barnen. Skolan hade f. ö. flera gynnare och erhöll anslag av staden till sin verksamhet.

Allt eftersom skolväsendet i staden utvecklades, kom fruntimmersföreningens slöjdskola på mellanhand. Lokalfrågan blev också brännande. Fastigheten räckte inte till. En tid fick skolan utnyttja vissa lokaler i rådhuset.

År 1875 började man fundera på föreningens upphörande. Vid

högtidssammankomsten detta år diskuterades möjligheten att rum i det då nybyggda skolhuset skulle kunna erhållas. Detta visade sig dock vara omöjligt. Då beslöt man att ställa samtliga föreningens tillgångar till skolrådets förfogande. Villkoret var, att slöjdundervisning skulle bedrivas i stadens skolor. Detta erbjudande antogs av skolrådet, och så upphörde Fruntimmersföreningen.

Sala Fruntimmersförening, vars mångåriga verksamhet åsyftat unga flickors uppfostran och inhämtande, bredvid den egentliga skolundervisningen som nu i Folkskolan meddelas, av för deras kön passande insikt och övning i handaslöjder, för att danas till arbetsamma, värdiga och nyttiga medlemmar i samhället, har visserligen ej tröttnat vid detta sitt åtagna kall och välmenande värv, men dock, så väl med avseende på den egentliga skolundervisningens numera förändrade och utvidgade anordningar, som förnämligast av ekonomiska skäl, enär den av Föreningen för dess skola inköpta, nu bristfälliga gårdsegendom, för att bringas i nöjaktigt och ändamålsenligt skick, skulle erfordra en påkostnad, som i betänklig måtto medtoge föreningens pekuniära tillgångar, funnit sig manad att till Församlingen avstå och överlämna allt vad föreningen i och för denna skolanstalt lyckats förvärva, utgörande dels ett kontant kapital av c:a 2,750 Kronor, dels gården N:o 42 i Östra kvarteret, hörnet av Bergsmans- och Hyttgatorna, bestående av en halv Bergsmanstomtplats med åbyggnad, brandförsäkrad till 1,500 Kronor, vilken gåva dock betingar följande villkor:

1:o) Att slöjdundervisningen åt unga flickor allt framgent medelst församlingens och Skolrådets föranstaltande varder, genom skicklig och passande lärarinna, som hittills uppehållen och befordrad.

2:o) Att räntan å det kapital av Fyra Hundra (400) Kronor, som blivit skänkt av framlidne konstmästaren Gustaf Skröder till föreningens slöjdskola med den uttryckta önskan att dessa medel årligen till jul skulle utdelas åt fyra fattiga flickor, helst bland gruvarbetares barn, fortfarande skola användas till samma ändamål, samt

3:o) Att dessutom räntan å Ett Tusen (1,000) Kronor, utav det kapital som föreningen vill överlämna, allt framgent användas till belöningar

och understöd, som vid varje vårtermins slut må utdelas åt välartade och flitiga flickor i församlingens blivande slöjdskolor.

Sala den 3 Juli 1875.

Å Fruntimmers-Föreningens vägnar:

Anna Marie Creutz
född Rudbeck

C. Billmanson
född Korsten

H. E. Sewén
född Möller

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 1.000:—

(Förvaltas av folkskolestyrelsen).

Kungl. Folkskoleöverstyrelsen överlämnar denna avskrift till Stadsfullmäktige i Sala för kännedom och behörigt iakttagande.

Avskrift av Kungl. Maj:ts nådiga brev till folkskoleöverstyrelsen ang. försäljning av en till Sala stadsförsamling donerad fastighet.

GUSTAF o. s. v. Vår ynnest o. s. v. Genom gåvobrev den 3 juli 1857 överlät fruntimmersföreningen i Sala å Sala stadsförsamling, utom annat, gården n:r 42 i stadens östra kvarter, under villkor att slöjdundervisning åt unga flickor allt framgent bleve genom skicklig och passande lärarinna såsom dittills uppehållen och befordrad.

Nu hava stadsfullmäktige i Sala, för vilken stad lagen angående folkskoleväsendet i vissa städer äger tillämpning, i underdånighet anhållit om tillstånd att försälja omförmälda, numera med nr 61 betecknade fastighet.

Över denna ansökning hava underdåniga utlåtanden avgivits den 9 februari 1916 av domkapitlet i Västerås, som hört församlingen och vederbörande folkskoleinspektör, den 3 mars 1916 av Vår befallningshavande i Västmanlands län, den 10 mars 1916 av Eder och den 5 april 1916 av justitiekanslersämbetet.

Vid föredragning av detta ärende hava Vi funnit gott medgiva, att ifrågavarande fastighet må försäljas å offentlig, vederbörligen kungjord auktion till ett pris, ej understigande femtusen kronor, under villkor att Sala stad för all framtid sörjer för att slöjdundervisning åt unga flickor uppehålles genom skicklig och passande lärarinna; att av den behållna köpeskillingen bildas en fond, som under benäm-

ningen "Fruntimmersföreningens fond för slöjdundervisning åt unga flickor" särskilt bokföres, samt att fondens årliga avkastning, sedan en femtedel därav lagts till kapitalet, användes till befordrande av nämnda slöjdundervisning. Detta meddela vi Eder för kännedom och vederbörandes underrättande.

Stockholms slott den 14 april 1916.

GUSTAF

K. G. Westman

Rätt avskrivet betygar på tjänstens vägnar:

Hjalmar Werner

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 12.184: —

(Förvaltas av folkskolestyrelsen).

C. P. Stenquists fond

Färgaren och bergsrådmannen Carl Petter Stenquist var född i Sala 1795 och här tillbragte han hela sitt liv. Han dog 1877, och nu tycks det inte finnas någon som minns honom.

Han var dock en känd person i staden. Färgarna — och garvarna — blev i regel förmögna, vad det nu berodde på. Färgare Fornstedts dotter är ju en annan av de förmögna Saladonatorerna. Stenquist bodde vid Kungsgatan. Snett emot honom bodde bergsrådmannen Nordkvist, också han en av de kända och ansedda personerna i staden vid mitten av förra seklet. De båda gubbarna lär ha haft mycket gemensamt och trivdes gott i varandras sällskap.

Enligt stadens privilegier skulle till varje tomt i staden höra jord utanför staden, eftersom varje tomtägare var skyldig att utföra vissa körslor för gruvans räkning. Ingen fick inneha tomt i staden utan att äga jorden som hörde dit och vice versa. År 1853 upphävdes denna bestämmelse. Men det dröjde länge innan bergsmännen och tomtägarna i staden upphörde med sitt jordbruk. Detta var visserligen aldrig stort. Men även de förnämsta av stadens bergsmän var dock före 1853 samtidigt bönder.

Rådman Stenquist hade sitt jordbruk kvar ända till sin död. Då ägde han förutom sin fastighet i staden dels den bergsmansjord som hörde till denna tomt — det var en hel tomt, alltså ursprungligen 12 tunnland — dels två fjärdedels tomter och dessutom viss gruvfrälsejord. Enligt boupptecknigen var fastigheten vid Kungsgatan värd 8,700 kronor och varje hel bergsmanstomt 5,000 kronor.

Som jordbrukare hade han naturligtvis djur och redskap, dock

inte många. Han ägde två hästar, en gammal vallack och ett brunt sto, 3 kor och 7 höns. Det var allt. Mycket mera torde man i regel knappast ha ägt i staden. Åkerbruksredskapen var också enkla. Ännu så sent som på 1870-talet hade i regel inga modernare jordbruksredskap och ännu mindre maskiner kommit i bruk häruppe. Han hade ett par plogar, en ny järnplog redovisas särskilt i boupptecknigen, några harvar, ett par årder och en rad kärror och vagnar. Bland dessa finns den oundgängliga "bergskärran", vilken ingick i varenda bondes redskapsutrustning i varenda socken runt Sala.

Stenquist var ungkarl och efterlämnade inga närmare släktingar. Sedan vissa legat utgått skulle resten bilda en fond, "Rådmannen C. P. Stenquists gåfvofond", vars avkastning skulle utdelas till "fyra fattiga kvinnor i Sala stad". Någon fullständig redovisning lämnades aldrig av boutredningsmannen. Han dog och kyrkorådet fick sedan av sterbhuset utta behållningen i Stenquists bo. Det blev 2,200 kronor.

Utdrag av testamentet:

Af det återstående af mina tillgångar skall bildas en "Fond" under namn af "Rådmannen C. P. Stenquists Gåfvo Fond", hvilken skall på följande sätt användas: Räntan skall till Jul och Midsommar åt fattiga äldre qvinnor utdelas till högst Femtio kronor pr år räknadt för hvarje dispositionstagarinna. Fonden ställes under Kyrko Rådets förvaltning.

Beloppet av denna donation var icke av testator bestämt, utan var detta beroende av boutredningen, vartill Rådman O. F. Wedin var förordnad. Någon fullständig redovisning däröver från honom blev icke lämnad. Efter hans död uppdrog Kyrkorådet åt en av dess ledamöter att taga hand om och granska boutredningen samt av Wedinska sterbhuset uttaga behållningen såsom donerad till omförmälda ändamål. Kyrkorådet mottog ovanstående fond, 2,200 kronor, år 1883 den 13 Oktober. Rådman Stenquists testamente är dagtecknat den 6 Juni 1876.

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 2.200: —

(Förvaltas av kyrkorådet).

Bröderna Holmgrens donationsfond

Johannes Holmgren

På 1860- och 1870-talet styrdes Sala av två bröder Holmgren, Per Jakob och Johannes. De härstammade från en gammal Salasläkt. I slutet av 1700-talet fanns det en karduansmakare Anders Holmgren här i staden. Han dog 1791. Hans son Johan Olov fortsatte garverirörelsen och kom så småningom att inta en ledande ställning i staden. Han var magistratsrådman och utsågs till stadens representant vid 1815 års riksdag. Han hade tre söner, av vilka en dog ganska tidigt. De båda andra var de ovannämnda bröderna.

Den äldste av dem, *Per Jakob Holmgren,* tog tidigt studentexamen, och han studerade därefter juridik vid Uppsala universitet, där han 1824 — vid 21 års ålder — avlade hovrättsexamen. Tre år senare tog han bergsexamen, som då berättigade till inträde i bergsstaten, och antogs som auskultant vid Bergskollegiet. Han studerade 1828—29 vid Falu bergsskola och utnämndes 1829 till stipendiat i masmästeri på järnkontorets stat. Med understöd av järnkontoret företog han 1834 också en studieresa till England.

Det låg således en grundlig utbildning bakom hans utnämnning till bergsvärdie, d. v. s. chef för hyttan, vid Sala silververk år 1836. Bergskollegiets fullmakt fick han först 1854. Han strävade ständigt att hålla sig à jour med utvecklingen och företog

även senare utländska resor, bl. a. en studieresa till Tyskland och Frankrike 1842—43. År 1865 blev han också tillförordnad konstmästare vid gruvan, en befattning som han skötte jämsides med bergsvärdietjänsten till sin död.

När stadsfullmäktigeinstitutionen infördes, var Per Jakob Holmgren, likaväl som brodern Johannes, självskriven som ledamot. Han blev också stadsfullmäktiges förste ordförande. Han avgick 1871. I det kommunala arbetet yppade sig ett nytt fält för hans stora verksamhetsförmåga, och både han och brodern ägnade sig med stor iver åt de kommunala värven.

Bergsvärdien led särskilt i slutet av 1850-talet av hypokondri. Men i och med att han drogs in i det kommunala arbetet och fick ett vida mer rörligt arbete än förr, förbättrades hans hälsa, och sjukdomen framskymtade därefter alltmera sällan. Han var en utomordentlig arbetsmänniska, och ännu på sin dödsbädd släppte han inte tanken på sitt arbete utan ingrep och ledde det från sjuksängen.

Han var också under åtskilliga år ledamot av landstinget och valdes 1872 till riksdagsman för Sala—Arboga-kretsen, men avsade sig detta uppdrag.

Han dog 1877, och vid hans bår sades många vackra ord, men de är påfallande frasfria. Redan därav förstår man att bergsvärdie Holmgren var en av stadens märkesmän. I en nekrolog säges bl. a.:

"Hans yta kunde förefalla sträv, men kom man honom närmare, fann man därunder ett hjärta lika gott och rent, som det silver han hämtade ur sina renande deglar". Det är bra sagt om en bra karl.

Den yngre brodern, *Johannes Holmgren,* gav sig från början tekniken i våld. Efter skolåldern studerade han mekanik och praktiserade vid Motala mekaniska verkstad, som då var nyanlagd. Han var f. ö. praktikantkamrat med verkstadens senare chef, den mångberömde Carlsund. Därefter företog han studieresor främst i Tyskland och England. I det senare landet hade han en tid anställning som ingenjör, men dessförinnan hade

han varit tvungen att ta plats som vanlig arbetare för att överhuvudtaget få någon praktik alls.

Hemkommen till Sverige arbetade han en tid vid den då nyanlagda mekaniska verkstaden vid Krokfors i Nya Kopparberget.

När föräldrarna dog, övertog Johannes deras gård, Katrinelund, och han var sedermera bosatt här i staden ända till sin död år 1884. Men han arbetade fortfarande som konsulterande ingenjör och uppgjorde förslag till och utförde en mängd byggnader och inrättningar på skilda platser i landet. Han uppfann dessutom flera för sina tid mycket användbara maskiner för bergsbruket.

En sällspord viljekraft och en viss härsklystnad skapade särskilt i hans krafts dagar strid kring hans person. Han var aldrig den som fegt drog sig undan, utan orädd och med ungdomsfrisk kraft stred han för sin åsikt. Inte ens åldern kunde dämpa denna kampvilja. Det som han ansåg rätt, det slogs han för ofta nog ganska hänsynslöst. Men ingen kunde vara i tvivelsmål om att han alltid kämpade för stadens och samhällets bästa så som han såg det.

Han var ytterst intresserad och varmhjärtad nykterhetsvän. Salaborna har ju enligt traditionen ett ganska dåligt rykte, när det gäller spritkonsumtion, ett rykte som kanske i forna tider inte var så alldeles utan grund. Johannes Holmgren gick ivrigt till kamp mot spriten. På 1860-talet stod stridens vågor höga i denna fråga. Holmgren drog sig inte för att offentligt angripa magistraten för slapphet i kontrollen av utskänkningsställena. I dessa strider kom han emellertid en tid i ett ganska egendomligt läge. Han övertog nämligen 1864 tillsammans med bergsrådman Ekstedt och bergsman Nordstedt utskänknings- och utminuteringsrörelsen i staden. Stadens ivrigaste nykterhetskämpe blev sprithandlare, onekligen en ganska underlig situation. Han drevs till denna åtgärd för att skaffa staden större inkomst av spriten. Meningen var att vid ett kommande utbjudande av spritaffärerna förskaffa staden högre anbud. Det lyckades också, och han slapp ifrån sin otrevliga befattning.

Bröderna Holmgrens insatser för Sala stads utveckling är svåra att mäta. De utgjorde, som det heter i en nekrolog, "det idoghetens energiska tvillingpar, som en tid uppbar lejonparten av Sala samhälles ekonomiska bestyr". Rådman Näsmark har i sin bok om Sala karaktäriserat de båda bröderna förträffligt i följande ord:

"Under 1860-talet intogo bröderna Holmgren... en ledande ställning inom fullmäktigekåren; det påstås till och med, att de vid tiden ifråga regerade staden efter eget tycke. Förklaringen härtill får man söka icke endast i den omständigheten, att de förstodo hålla ihop ett troget kotteri utan även däri, att de bägge mycket oegennyttigt offrade ett omfattande arbete i stadens tjänst... Bägge var en smula stela och högtidliga men på samma gång obeskrivligt korrekta och redbara. Bägge sågo med det djupaste allvar på livet och dess företeelser".

(Utdrag av Civilingenjören Joh:s Holmgrens förordnande.)

Min avlidne kära broder Per Jacob Holmgren, vilken i livstiden åtskilliga gånger med mig samtalat om sättet för disposition av hans kvarlåtenskap vid dess inträffande frånfälle, uppdrog åt mig, näst före hans död, att verkställa följande hans yttersta vilja och förordnande:

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Skulle i en framtid, sådan rubbning uti Bergslagets nuvarande förhållanden uppstå, att silververket komme att tillhöra, enskilde personer eller nedläggas, är det testators vilja, att ovannämnda donationsfond överlämnas till Sala stads Fattigvårdsstyrelse, som behagade till sin vård och förvaltning emottaga densamma för att användas till fattigas understöd inom stadskommunen, enligt följande bestämmelser:

Donationsfonden utlånas eller göres på annat sätt räntebärande, mot den högsta ränta, som med fondens fulla säkerhet är förenlig. Av den därav uppkommande årliga räntan, åtnjuta Jungfru Christina Bergström och Anders Petter Hedbom, så framt de då ännu leva och under deras återstående livstid, det för dem ovan bestämda årliga kontanta underhållet; den överskjutande delen av räntan, likasom efter deras död hela årliga räntan å donationsfonden, fördelas i pensionsbelopp av 200 kronor varje, med iakttagande att alltid ett överskott av minst 100 kronor reserveras från år till år för att, jämte räntans därå läggande till kapitalet,

dels ytterligare bilda pensionssummor av förenämnde belopp, dels för att, om i en framtid, räntan å det utlånade fondkapitalet skulle komma att nedgå, utgöra en tillgång att fylla vad som kommer att brista i då redan befintliga och disponerade pensionsbelopp.

Dessa pensioner äro avsedda att tilldelas kvinnor, tillhörande Sala stads Församling och som därstädes varit bosatte de senaste 5 åren, vilka av ålderdom eller andra orsaker äro oförmögna att försörja sig själva och som föra en gudfruktig och aktningsvärd vandel, företrädesvis de, vars föregående levnadsvanor göra dem nöden bittrare och som blygas för att anlita allmänna fattigvården om understöd. Pension tilldelas för livstid, dock, om genom tillfallande arv eller andra omständigheter, pensionärs levnadsvillkor förbättras, eller flyttning sker till annan församling, må det bero av Fattigvårdsstyrelsens och Kyrkorådets beprövande, om pensionen bör överflyttas på någon annan, som därav är i större behov. Behövande, som förut åtnjuta annan mindre pension inom församlingen, kunna även, om de tillhöra förenämnde kategori, söka och erhålla dessa pensioner, mot villkor att de avstå den förut innehavda mindre pensionen.

Fattigvårdsstyrelsen och Kyrkorådet gemensamt utser och tillsätter genom sluten omröstning blivande pensionstagare, efter minst 14 dagar förut skedd allmän kungörelse om de lediga pensionsrummen och villkoren för ansökning att därvid komma i åtanke.

Fattigvårdsstyrelsen behagade, ett år efter fondens emottagande och sedermera varje halvår, till Midsommar och Jul, med halva beloppet vardera gången, utdela de beviljade pensionerna.

Över donationsfonden föres ordentlig räkning, som i sammanhang med Fattigvårdsstyrelsens övriga räkenskaper årligen avslutas och revideras; och bör till ledning för revisorerna alltid en avskrift av donationsbrevet åtfölja räkenskaperna. Förekommande anmärkningar prövas av vederbörande kommunalstyrelse.

Såsom arvode för det extra besvär som härmed tillskyndas Fattigvårdsstyrelsens räkenskapsförare, erhåller han av donationsfondens räntemedel årligen Femtio kronor.

Sala den 26 Januari 1878. *Joh:s Holmgren*

Förestående min avlidne svågers förordnande, såvitt det kommer att bero av mig, godkännes och bifalles.

Otilia Holmgren

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 34.049: 27

(Förvaltas av fattigvårdsstyrelsen).

Makarna Holmgrens donationsfond

(Utdrag ur Testamentet.)

Vi undertecknade äkta Makar, förklara härmed vår yttersta vilja vara, att den av oss som den andra överlever, skall, utan något intrång av den andras arvingar, behålla och besitta allt, vad i vårt bo av löst och fast vid någonderas vårt dödsfall finnes, på det sätt; att hälften därav, efter det värde som vid bouppteckningen bestämmes och åsättes, emottages med oinskränkt ägande och dispositionsrätt, men den andra hälften, avsedd att efter bägges vår död utgöra en pensionsfond för ändamål, som sedan bestämmes, skall av efterlevande maken under förmyndarevård och ansvar oförminskad förvaltas och redovisas, med rättighet för denne, att under sin livstid efter gottfinnande använda den del av därå uppkommande avkastningen, som överstiger tre (3) procent, och varom nedan förordnas.

Denna pensionsfond, huvudsakligen ämnad till understöd åt fattiga inom församlingen, skall vid efterlevande makens död överlämnas till Fattigvårdsstyrelsens härstädes vård och förvaltning, för att, mot den högsta ränta som med fondens fulla säkerhet är förenlig, utlånas eller på annat sätt göras räntebärande; den därav uppkommande årliga räntan delas i pensionssummor av Tvåhundratrettio kronor och Sextio kronor, lika antal av vardera, varvid iakttages att alltid utom nedan bestämda arvode åt räkenskapsföraren, ett överskott av minst Trehundra kronor reserveras från år till år, jämte räntans därå läggande till kapitalet, dels ytterligare bilda pensionssummor av förenämnde belopp, dels för att om i en framtid, räntorna å det utlånade fondkapitalet, eller penningvärdet i förhållande till gällande spannmålspris, skulle komma att nedgå, utgöra en tillgång att fylla, vad som kommer att brista i då redan befintliga och disponerade pensionsbelopp.

Varje 25 år från detta testamentes första tillämpning, bör tillses och regleras så, att de nu till siffran bestämda särskilda pensionssummorna, likasom för närvarande, i runda tal motsvara värdet av 100 kub.-fot och 26 kub.-fot säd, hälften råg och korn, efter senast förflutna 10 årens medelmarkegångspris.

Vår vilja och önskan är, att Fattigvårdsstyrelsen behagade, ett år efter fondens emottagande och sedermera varje halvår, till Jul och Midsommar, med halva beloppet vardera gången, utdela de större pensionerna till de personer, som därav böra komma i åtnjutande, och vilka, så framt ej någon av oss före vår död bestämmer första uppsättningen därav, och

i alla händelser vid sedermera uppkommande ledighet, tillsättes av Kyrkorådet och Fattigvårdsstyrelsen gemensamt, sedan allmän kungörelse minst 14 dagar förut blivit utfärdad med tillkännagivande om ledigheten och gratifikationerna för ansökning av pension, med iakttagande av följande bestämmelser:

De större och egentliga pensionerna 230 kronor, böra tilldelas kvinnor, som tillhöra Sala stads Församling och därstädes varit bosatta de se-

Jakob Holmgren

Ottilia Holmgren

naste fem åren, vilka av ålderdom eller andra orsaker äro oförmögna att försörja sig själva, och som föra en gudfruktig och aktningsvärd vandel, företrädesvis de, vars föregående levnadsvanor göra dem nöden bittrare, och som blygas att anlita allmänna Fattigvården om understöd. Pension tilldelas på livstid, dock, om genom tillfallande arv eller andra omständigheter, pensionärens levnadsvillkor förbättras, eller flyttning sker till annan församling, må det bero av Fattigvårdsstyrelsens och Kyrkorådets beprövande, om dess innehavande pension bör överflyttas på någon annan som därav är i större behov. Behövande, som förut åtnjuta annan mindre pension inom församlingen, kunna även om de tillhöra förenämnda kategori, söka och erhålla dessa pensioner, mot villkor, att de avstå förut innehavda mindre pensioner.

Den avskyvärda överhandtagande fyllerilasten, som förorsakar så mycken fattigdom, sorg och elände inom samhället, har uppfyllt våra hjärtan med önskan att möjligen kunna verka något till hämmande av brännvinets fördärvliga verkningar och därav härflytande fattigdom inom denna församling. Övertygade som vi äro, att fyllerilastens redan fallna

offer svårligen kunna räddas, vända vi vår förhoppning till det uppväxande släktet, på vilket vi föreställa oss, att en särskild uppmuntran skulle gagnande inverka att förmå dess äldre omgivning att icke lära dem, samt dem själva att avhålla sig från förtärandet av den fördärvliga drycken. Vi vilja nämligen för sådant ändamål anslå en belöning av Sextio kronor årligen under tio års tid, åt män av arbetsklassen, vilka genom trovärdiga intyg visa sig icke hava förtärt brännvin vid minst 15 års ålder och sedermera under påföljande 10 år, jämte ådagaläggande av ett nyktert och oklanderligt uppförande i övrigt, fortfarande avhålla sig från förtärandet av brännvin; belöningen tilldelas näst före Jul från och med första året därefter, samt fortfarande under 10 år, så framt icke belöningstagaren under denna tid gör sig oförtjänt därav, i vilket fall den genast indrages. Belöningstagaren bör varje år med intyg från trovärdiga personer styrka sitt fortfarande uppfyllande av villkoren för belönings erhållande. De mindre pensionssummorna = 60 kronor, äro härtill avsedda. Skulle inom Sala församling, företrädesvis bergslagsarbetare, icke anmäla sig så många till denna belöning berättigade personer, som motsvara de därför avsedda pensionssummornas antal, må det bero av Fattigvårdsstyrelsen, om även lika kvalificerade män från angränsande församlingar därav komma i åtnjutande. Vi anhålla och hoppas att Fattigvårdsstyrelsen behagade benäget åtaga sig att, efter lämplig kungörelses utfärdande och inkommande anmälanden, pröva och utse berättigade belöningstagare; samt att årligen utdela dessa belöningar och därmed befordra vår välvilliga anordning. Skulle mot förmodan, efter 10 år från första tillämpningen, eller möjligen förr, det visa sig att denna vår välmenande disposition icke nöjaktigt uppfyller sitt ändamål, må det bero av Fattigvårdsstyrelsen i samråd med Kyrkorådet, att efter hand indraga dessa premier och för sammanlagda summan därav årligen inköpa och till Jul utdela beklädnadspersedlar åt de mest fattiga barn inom denna församling, som äro mellan 7 och 15 års ålder.

Tillsättandet av pensionärer och belöningstagare avgöres genom sluten omröstning, därvid om 2:ne erhålla lika röstetal, bestämmes dem emellan genom lottning. Andra frågor, som avgöras av Fattigvårdsstyrelsen ensam eller gemensamt med Kyrkorådet, bestämmes av flesta rösterna vid öppen votering, och om rösterna utfalla lika, blir den mening gällande som biträdes av den för tillfället utsedda ordföranden.

Över pensionsfonden och dess särskilda bestämmelser föres ordentlig bok och räkning, som varje år avslutas och i sammanhang med fattigvårdens övriga räkenskaper, så till siffror som förvaltning, av dess utsedde revisorer granskas; därvid förekommande anmärkningar prövas av ve-

derbörande kommunalstyrelse. Till ledning för revisorerna bör en avskrift av detta testamente alltid åtfölja räkenskaperna.

Såsom arvode för detta extra besvär, som härmed tillskyndas Fattigvårdsstyrelsens räkenskapsförare, erhåller han av pensionsfondens räntemedel årligen Etthundratjugo (120) kronor.

Den av oss som den andra överlever, förbinder sig, att till den avlidnes efterlevande syskon, för att sins emellan efter gottfinnande fördela, årligen utgiva tre procents ränta av förenämnda till pensionsfond bestämda hälft av vår kvarlåtenskap; skulle någon av ifrågavarande syskon överleva oss båda, bör till dem eller densamma, oavkortat och fortfarande i deras livstid utgå samma ränta eller 3 procent årligen av pensionsfonden, varemot, om bemälde syskon skulle med döden hava avgått före efterlevande maken, böra dessa 3 procent, till förstärkande av fonden, innehållas och årligen gottgöras densamma.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — —.

I tillkallade vittnens närvaro stadfästes och bekräftas allt detta med våra egenhändiga namnteckningar.

Sala den 29 Maj 1879.

Joh:s Holmgren *Otilia Holmgren*
född Lorichs

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 126.897: 86

(Förvaltas av fattigvårdsstyrelsen).

Anna Stina Frössbergs fond

År 1805 fanns på Albäcks gård i Simtuna en statkarl, som hette Johan Larsson, gift med en torpardotter Anna Andersdotter. Där föddes den 29 juli 1805 en dotter Anna Stina. Familjen lämnade snart nog Albäck och fadern tog, enligt statares sed, plats än här och än där. Flickan måste tidigt ge sig ut på egen hand och förtjäna sitt uppehälle. Någon skolundervisning fick hon nog aldrig. I varje fall kunde hon inte skriva.

Det har visat sig omöjligt att följa hennes öden i kyrkböcker eller mantalslängder. Hon tycks ha tagit sig ett annat namn, men vilket detta är, är lika svårt att avgöra. Sannolikt kallade hon sig Fröstberg, men det står också Frössberg, Frostberg och Frossberg i papperen. Orsaken till namnbytet vet vi inte heller.

Hon dog 1883 utan att ha gift sig, och några närmare släktingar till henne fanns inte då. I varje fall anmälde sig inga trots annons i Post- och Inrikes Tidningar.

Hennes bouppteckning ger en bild av ett enkelt, t. o. m. torftigt hem. Där upptas bara två ting, som kan kallas för värdeföremål, kanske gåvor från dem som hon tjänat hos. Det är en silverfingerborg och ett par mindre örhängen. Möblerna är de enklast tänkbara: en säng, en soffa, ett bord, ett par stolar, allt saker som betecknas som "gamla". Den enda "finare" möbel hon hade var en länsstol, som kanske också var en gåva. Ett bevis lika mycket för torftigheten som sparsamheten är posten "2:ne madrasser innehållande lappar m. m.". Bouppteckningen

ger ett starkt intryck av att de ord varmed hon inleder sitt testamente inte är vackra fraser utan bister sanning.

Orden i detta är formulerade av bergslagskassören C. G. Östman och ingenjören Johannes Holmgren, som båda bevittnade testamentet — Östman skrev det — men de uttrycka kanske just det hon ville säga.

Fonden var inte stor. Den uppgick sedan gummans små tillgångar realiserats till 1,539 kronor, men bakom dessa ligger en otrolig förmåga att göra små slantar dryga, en sparsamhet som vi knappast kan förstå och framför allt ett långt livs slit och släp för en usel lön.

Genom sparsamhet i yngre åren, då jag genom Guds nåd fått åtnjuta hälsa och förmåga att arbeta, har jag samlat ett litet kapital, varav jag nu på ålderdomen, sedan krafterna och arbetsförmågan avtagit, har behövlig hjälp för mitt uppehälle utan att ligga medmänniskor till last. Mina levnadsbehov äro dock av gammal vana så små, att jag ej torde behöva anlita mera än räntan av kapitalet, och därigenom den glädjen må beskäras mig, då Herren i sin nåd behagar kalla mig hädan, att bereda efterkommande behövande något understöd av vad jag i livstiden sparat. Fördenskull förklarar jag härmed min yttersta vilja vara, att vid min inträffande död, all min kvarlåtenskap, penningar och annan lösegendom, förvandlas till en stående fond, varav årliga räntan delad i tvenne hälfter, tilldelas Sämskmakaren Lindbloms dotter Johanna Lovisa den ena, och Glasmästaren Wretlöfs dotter Clara Amalia den andra hälften, att för livstiden så länge de förbliva ogifta utbekommas; och hoppas jag, enär dispositionen är avsedd för välgörande ändamål, att församlingens Kyrkoråd, sedan tillgångarne blivit av Kyrkovärden godhetsfullt och mot skäligt arvode realiserade, behagade under sin vård emottaga och förvalta fonden samt Jultiden utdela understödet. Den uppkommande fonden utlånas mot högsta ränta, som med säkerhet för fonden är förenlig; varande det min önskan, att sedan den eller de, av mig nu nämnde underhållstagare med döden avgått eller inträtt i gifte, Kyrkorådet ville fortfarande och för all framtid vid uppkommande ledighet, bland församlingens ogifta kvinnliga medlemmar, som därav anses förtjänte och icke förut åtnjuta understöd av fattigvården, utse efter-

trädare att för livstid eller så länge de förbliva ogifta åtnjuta underhållet.

Till mera visshet har jag detta testamente, vilket ett av vittnena på min begäran och efter min bestämmelse uppsatt, i tvenne tillkallade vittnens närvaro med hand och pennan med mitt namn underskrivit och bekräftat

Sala den 23 Augusti 1878.

Anna Stina Frössberg

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 1.550:—

(Förvaltas av kyrkorådet).

Lars Christian Tunelius' donationsfond

L. K. Tunelius

När "H. Herr Grefven och Prosten" Fredrik Bogislaus von Schwerin mitt under pågående riksdag avled år 1834, var Salaborna bortskämda med förnämiteter och kända kulturpersonligheter som kyrkoherdar. Schwerins företrädare var ju överhovpredikanten, stiftaren av Pro fide et christianismo Carl Magnus Wrangel, känd som en av landets främsta predikanter. Man lär ha siktat mycket högt och vände sig till ingen mindre än J. O. Wallin, som dock artigt avböjde erbjudandet att bli kyrkoherde i Sala.

Vid de provpredikningar som hölls upptäckte man dock en värdig efterträdare både till predikanten och vältalaren Wrangel och till finansmannen Schwerin, nämligen Lars Tunelius, då kyrkoherde i Adolf Fredriks församling i Stockholm.

Han härstammade från en prästsläkt här i stiftet. Både hans farfar och farfarsfar hade varit präster, den förre i Nora stad och den senare i Sevalla. Fadern var akademisk inspektor och bodde i Uppsala. Lars Christian genomgick Uppsala katedralskola och tog studentexamen 1803. Han promoverades till magister 1809 och prästvigdes året därpå. Pastoralexamen avlade han 1811.

Han tjänstgjorde under fyra år, 1811—1815, som lärare vid

hantverkarskolan i Stockholms Storkyrkoförsamling. Under sin stockholmsvistelse var han dessutom över ett år komministersadjunkt i Klara församling och utnämndes 1812 till ordinarie hovpredikant. I mars 1816 förordnades han till legationspredikant i London och till pastor vid svenska församlingen där. I London stannade han inte fullt två år, varefter han blev komminister i Klara och sex år senare kyrkoherde i Adolf Fredriks församling. Då var han 38 år och välkänd i Stockholm framför allt som talare. Han insattes av prästeståndet vid 1828—30 års riksdag som fullmäktig för riksgäldskontoret, en befattning som han lämnade när han 1838 tillträdde tjänsten i Sala. Här stannade han till sin död 1848.

Tunelius var en ansedd och anlitad präst. Han var under sin stockholmstid ledamot i en rad prominenta sällskap, t. ex. Kungl. Patriotiska Sällskapet, Sällskapet Pro fide et christianismo m. fl.

Salatiden blev dock inte så lycklig för honom. Han led under senare år av en "inre plågande sjukdom", som det står i ett herdaminne, och hade för övrigt ganska tråkigt i hemmet, sägs det. Han var dock allmänt omtyckt. Att han var den yppersta talaren på långa håll är väl inte så märkvärdigt, men det tilltalade nog Salaborna, och herdaminnet tillägger, säkert utan ringaste ironiska bimening: "Även i andra prästerliga förrättningar (än predikan) visste han att inlägga en värdighet utan allt pedanteri. I umgänget väckte den fint bildade hovmannens vänlighet alltid glädje, ofta förtjusning".

Transumt av Protokollet hållet hos Fattigvårds-Styrelsen i Sala den 22 Dec. 1880.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Som Tunelii Donationsfond genom räntans läggande till kapitalet och genom en gåva till fonden av testators dotter, Fröken Nanna Tunelius av 400 kronor, nu uppgått i kapital till 1,500 kronor, eller det ungefärliga

belopp, som blivit bestämt, innan räntan får till pensionstagare utdelas*), så beslutades nu, att vad fonden i behållning den 31 December detta år innehar utöver dessa 1,500 kronor skall utdelas till 10 fattiga kvinnor, varefter med nästa års början årliga räntan skall utgå i 2:ne terminer, nämligen å 500 kronor till Midsommar åt 5 skolbarn, som utmärkt sig för flit och sedlighet, och å 1,000 kronor till Julen åt 10 fattiga kvinnor inom kommunen.

In fidem

J. R. Pistolskiöld

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 1.498: 99

(Förvaltas av fattigvårdsstyrelsen).

*) Kongl. Brevet den 21 December 1849.

Johanna v. Knorrings donationsfond

Änkefru von Knorring hörde som så många av stadens donatorer till en gammal Salasläkt. Hennes farfar var sadelmakaren Johan Erik Stenberg. Denne var visserligen född i Arboga 1754, men farmodern, Anna Cajsa Berg, var född här i staden och dotter till en hantverkare. Fadern Johan Petter Stenberg, som föddes 1782, blev också sadelmakare. Modern däremot var född i Torsåker. De hade två barn, Anna Brita, som var född 1806, och Johanna Katarina, född två år senare den 3 mars.

När Johanna var 29 år, gifte hon sig med en dalmas. Han hette von Knorring och var född i Vika i Dalarna 1808. Till Sala kom han som handlande 1834, närmast från Stora Skedvi. Bröllopet stod 1837, men äktenskapet varade bara tio år. Under en affärsresa 1847 besökte han komministern i Tortuna Lorens Restadius, som han kände från sin ungdom. Knorring hade under resan förkylt sig och sjuknade häftigt under besöket. Han dog efter ett par dagar. Det var sannolikt lunginflammation som var dödsorsaken, fast det i kyrkböckerna kallas för "förkylning".

Änkan stannade kvar i Sala ända till sin död 1885. Hon rådde om den s. k. Knorringska gården på Norrbygatan, en bergsmansgård. Jordbruket hade hon i regel utarrenderat, men hon hade trots detta alltid ett par kor inne i staden. En släkting till henne, också änka som hette Klangsson, bodde på Fredsgatan, där direktör Kjelléns trädgård nu ligger. Dessa båda gamla hade åtskilligt gemensamt, och man såg dem ofta gå till varandra.

Änkefru von Knorring hade livlig medkänsla med personer, som kunde kallas "pauvres honteux", och i hennes testamantariska förordningar ingick bestämmelser, enligt vilka räntan av den fond, som hon donerade, skulle utgå till vissa personer under deras livstid.

Utdrag av Stadsfullmäktiges Protokoll i Sala den 6 December 1886.

Reglemente för Änkefru Johanna von Knorrings donationsfond.

§ 1. Det av änkefru Johanna von Knorring, genom testamente den 9 juli 1880 donerade kapital till understöd åt välkända, fattiga fruntimmer i Sala stad, skall, under benämning Enkefru Johanna von Knorrings Donations-Fond stå under Drätselkammarens i Sala vård och förvaltning, samt av denna myndighet mot högsta ränta och säkerhet göras fruktbärande.

§ 2. Årliga räntan å kapitalet, Åtta tusen kronor, tilldelas åtta välkända och fattiga fruntimmer (företrädesvis pauvres honteux), som äro i Sala stad skattskrivna, och som varit eller äro här bosatta, med lika belopp till dem var; och vare åtnjutandet av annan pension icke hinder för erhållande av pension jämväl ur denna fond.

§ 3. Vid inträffande ledighet till något av de åtta pensionsrummen tillsättes av Drätselkammaren, efter i stadens tidning, minst en månad förut, kungjord ledighet av pensions-rum, pensionär bland dem, som före den sålunda bestämda tiden hos Drätselkammaren sig anmält för erhållande av pension från fonden. Före tillsättandet skall Drätselkammaren inhämta Fattigvårds-Styrelsens i staden utlåtande om de sökandes behov av understöd, samt i övrigt söka inhämta upplysningar om deras inbördes företräde till pensions erhållande.

§ 4. Den, som blivit till pensionär i fonden utsedd, äger att till sin död pensionen uppbära, såvitt hon fortfarande befinner sig i fattiga omständigheter och iakttager ett gott uppförande, så att hon kan med rätta anses välkänd, ävensom hon förbliver i Sala skattskriven; ägande Drätselkammaren pröva och avgöra, när en gång beviljad pension bör, enligt nämnda grunder indragas.

§ 5. Efter avliden pensionär äger dennes rättsinnehavare uppbära så stor del av pensionen, som belöper sig å tiden till och med slutet av den

månad, varunder dödsfallet inträffade. Likaledes äger den pensionär, som av Drätselkammaren förklaras icke böra komma i vidare åtnjutande av pension från fonden, uppbära pension för tiden intill utgången av den månad, hon av sådant förklarande erhållit del.

§ 6. Pensionerna utbetalas av Drätselkammaren vid dess första sammanträde i November månad.

§ 7. Genom detta reglemente göres ej någon ändring i änkefru von Knorrings dispositioner i fråga om pensionsrum för vissa av henne bestämda pensionärer.

Sala, som ovan.

In fidem

Feod. Aminoff

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 9.628: 19

(Förvaltas av drätselkammaren).

Carolina Rosengrens gåfvo-fond

Rosengren

För något år sedan stängdes en gammal känd restaurang i Stockholm, Rosengrens källare i Salvii gränd. Det är nyplaneringen av Gamla staden som krävt att huset rives. Den som startade restaurangrörelsen, källarmästare Rosengren, överlämnade 10,000 kronor till Sala stad att "utdelas till fem behövande familjer inom staden". Källarmästare Rosengren ville att donationen skulle kallas "Carolina Rosengrens Gåfvofond" till minne av sin mor, som dog 1881.

Hon var född 1801 här i staden och dotter till en sämskmakare Jacob Ekengren. Hon var för liten för att kunna ha något minne av familjens stora tragedi, men hon fick säkerligen många gånger höra talas om den och många gånger lida för den.

Denne Jacob Ekengren — fadern — var infödd Salabo som flyttade till Enköping som gesäll. År 1782 gifte han sig med Anna Lisa Zamelius, dotter till en kopparslagare i staden och återvände då till Sala. Ekengren var drinkare av allra värsta sorten och trivdes aldrig på någon plats. Han flyttade tillbaka till Enköping år 1797, möjligen påverkad av familjen, som väl ville skilja honom från supbröderna i Sala. I Enköping måtte han inte ha trivts. År 1800 återvände han till Sala och året därpå föddes dottern Carolina som det sjätte barnet. Sämskmakaren var alltfort lika oregerlig och 1803 kom katastrofen.

Efter ett kalas gav sig Ekengren på styvfadern i ett anfall av dåligt ölsinne och misshandlade gubben svårt. Kopparslagare Zamelius, ålderman för skrået, kunde väl inte försvara sig tillräckligt. Han slogs sanslös och dog efter några dagar av misshandeln.

Ekengren dömdes till 40 par spö för våldsverkan mot svärfadern och skickades sedan till Varbergs fästning på livstid — formuleringen är kyrkbokens.

Utdrag av Protokollet, hållet hos Stadsfullmäktige i Sala den 9 April 1885.

§ 4.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Stadgar för Carolina Rosengrens Gåvo-fond.

§ 1. Det till staden, under namn av "Carolina Rosengrens Gåvo-fond", donerade kapitalet, vilket ställes under Fattigvårds-Styrelsens förvaltning, utlånas emot av denna Styrelse godkänd realsäkerhet till högsta möjliga ränta.

§ 2. Årliga räntan av kapitalet, 10,000 kronor, delas i fem lika stora lotter, att utdelas åt fem (5) fattiga och mest behövande familjer inom staden, företrädesvis yrkesidkare.

§ 3. Underhållstagare utses av Fattigvårds-Styrelsen — efter i stadens tidning, minst 14 dagar före tillsättandet, kungjord ledighet av pensionsrum — bland de personer, som sig därtill hos Fattigvårds-Styrelsen anmält.

§ 4. Den, som till erhållande av understöd blivit utsedd, äger att detsamma uppbära, tills antingen förbättrade förmögenhetsvillkor, eller andra omständigheter inträffa, vilka Fattigvårds-Styrelsen finner kunna till understödets indragning föranleda.

§ 5. Understödet utdelas med ena hälften till Midsommar och andra hälften till Jul, samt tillhandahålles å förenämnda tider, emot kvitto hos Fattigvårdens kassaförvaltare.

§ 6. Efter avliden understödstagare äger dennes rätts innehavare att uppbära den avlidnes understöd, beräknat till utgången av den månad, varunder dödsfallet timat.

Likaledes äger den understödstagare, som av Fattigvårds-Styrelsen förklarats sitt underhåll förlustig, detta underhåll uppbära till utgången av den månad, varunder han av Fattigvårds-Styrelsens beslut erhållit del.

In fidem
Feod. Aminoff

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 11.131: 11

(Förvaltas av fattigvårdsstyrelsen).

Berggrenska donationsfonden

Plåtslagaren Magnus Julius Berggren, stiftaren av Berggrenska donationsfonden, var skåning. Han var född i Ystad år 1847, men kom i unga år till Stockholm, där han lärde sig yrket. Där gifte han sig också 1874 med en tre år yngre flicka från Mariefred, som hette Gustava Kristina Flodin, och två år senare flyttade makarna till Sala, där han öppnade plåtslagerirörelse och även hade en liten butik, där han sålde blecksaker, plåtvaror och fotogen. Första tiden hade han sin verkstad i närheten av torget ungefär där Gruvgatan och Bråstagatan korsas. Efter 1880 års brand flyttade han till Rådmansgatan. Butiken låg på samma ställe, där Andelsslakteriet nu har sin butik.

Det var inte någon särskilt stor rörelse han drev. I regel hade han bara en eller två arbetare, och endast i undantagsfall tog han in flera. Men hans plåtslagerirörelse gick bra, och Sala blev honom för trångt. Efter 14 år — 1891 — flyttade han tillbaka till Stockholm. Då hade han emellertid redan skrivit sitt testamente, daterat 1889, och däri donerat 2,000 kronor till Sala stad.

Berggren var en medellång, ganska satt herre med stora mustascher och en viss myndig pondus över sitt uppträdande. Han var speciellt intresserad av jakt och hade ute vid Gudmundstorp en god vän, som han ofta besökte, alltid försedd med bössa. De två strövade omkring i backarna. Då trivdes Berggren bäst. Han var ett stycke naturvän som levde upp ute i skog och mark.

För ovannämnda donationsfond, lydande å 2,000 kronor, som genom testamente den 13 Juni 1889 blivit ställd under Fattigvårdsstyrelsens förvaltning, hava i enlighet med testamentet blivit fastställda följande närmare bestämmelser, nämligen:

§ 1.

Av den ursprungliga fonden utdelas å en summa av 1,500 kronor den årliga räntan till pensioner. Räntan å den återstående delen 500 kronor lägges till den förra, till pensioner avsedda delen av fonden, så att dennes kapitalbelopp må ökas med årliga räntan å 500 kronor.

§ 2.

Den årliga räntan på den till pensioner avsedda delen av fonden utdelas "i två lika stora belopp, som tillfalla två i Sala stad boende för en hedrande vandel kända, fattiga änkor, företrädesvis de änkor, vilkas föregående levnadsställning gör för dem nöden särskilt bitter och bland dessa sådana, vilkas män i livstiden idkat borgerlig näring". Förenämnda personer skola tillhöra Sala stadsförsamling och därstädes hava varit bosatta de senaste 10 åren.

§ 3.

"Pensionerna utbetalas årligen å fjärde dagen före påskdagen".

§ 4.

Pensionstagare vare berättigad att behålla pensionen, "så länge hon iakttager ett aktningsvärt uppförande eller förbliver änka eller till dess hon från orten avflyttar eller kommer i sådana ändrade ekonomiska förhållanden, att hon kan anses ej vidare vara i behov av pensionen". Fattigvårdsstyrelsen äger att avgöra, när pension i förenämnda fall skall pensionär frånkännas.

§ 5.

Efter avliden eller på annat sätt avgången pensionstagare utbetalas pensionen till utgången av den månad inom vilket dödsfallet timat eller pensionsrätten upphört.

§ 6.

Vid pensionstagares död skall såsom begravningshjälp till sterbhuset utbetalas ett belopp motsvarande hälften av den senast därförut uppburna pensionen. Nytillträdande pensionär äger att uppbära den ränta för året, som på grund av föregående bestämmelser kan finnas att tillgå.

§ 7.

För att kunna utbetala räntan enligt donationsbrevets bestämmelse skola medlen så placeras, att räntan å desamma till Fattigvårdsstyrelsen inbetalas efter kalenderår.

§ 8.

Vid inträffande av ledigt pensionsrum bör genom Fattigvårdsstyrelsens försorg kungörelse därom i någon av stadens tidningar minst 14 dagar före tillsättandet införas tillika med hänvisning till den person, till vilken de skriftliga ansökningarne skola avlämnas.

§ 9.

Efter prövning av de inkomna ansökningshandlingarna, utses bland de sökande pensionär, på sätt som i donationsbrevet finnes stadgat, varvid den må anses därtill utsedd, som erhållit de flesta rösterna. Skulle de flesta rösterna falla lika mellan två eller flera anställes sluten omröstning mellan dessa. Skulle även härvid högsta röstetalet falla lika mellan några, bestämmes dem emellan genom lottning.

Sala den 4 April 1899.

Ludv. Lindberg *C. G. Östman* *P. E. Dahlström* *N. Aug. P. Rothén*

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 3.631: 35

(Förvaltas av fattigvårdsstyrelsen).

August Lundbergs donationsfond

Aug. Lundberg

I mitten av 1800-talet fanns det ett känt gästgiveri, där Hotell Sala nu ligger. Det förestods på denna tid av en handlande Lars Otto Lundberg, åtminstone officiellt. I själva verket hade han inte mycket att säga till om. Det var svärmodern som styrde och bestämde. Och det gjorde hon på sitt vis. De hade t. ex. sex hästar på stall, men det skulle vara något alldeles extra om dessa släpptes ut på skjuts. Då lejde hon hellre andra.

Denna Lars Otto Lundberg dog 1871, men rörelsen fortsatte. Familjen var barnlös och hade som fosterbarn upptagit två barn från Stockholm, flickan Charlotta Henrietta Johansson och gossen August Johansson. Deras föräldrar var okända och det gav gott stoff åt stadens skvaller. Men det Lundbergska hemmet var mycket ansett och familjen av ålder känd och värderad i staden. De båda barnen hade ända sedan sin spädaste barndom uppfostrats hos gästgivaren. Året efter Lundbergs död adopterades båda två av änkan. Flickan gifte sig så småningom med portieren på stället "hotellföreståndaren" Carl Otto Carlén. Denne var inte mer än nyss fyllda tjugo år — två år yngre än sin brud — när bröllopet stod med kunglig dispens.

August Lundberg var begåvad. Han tog studenten och reste till Uppsala för att studera juridik. Men både han och systern led av lungtuberkulos, och han tvingades att avbryta sin studier.

Han sökte bot uppe i Mörsil, men förgäves. Där dog han den 29 april 1890. Knappt tre veckor senare, den 20 maj, avled systern.

August Lundberg var en försynt människa, som sökte ensamheten och gärna strövade ute i naturen. Han var jägare, men också — sägs det — ett stycke snobb. Han gick alltid mycket elegant klädd. Han hade emellertid ett varmt och kärleksfullt sinne, som ömmade för de fattiga och betryckta. Därom bär hans ganska originella donation vittne. Han föreskrev nämligen att "räntorna utdelas till fattighjonen (på Sala stads fattiggård) på julafton och i lika penninglotter att de själve till den helgen må kunna förskaffa sig vad de möjligen önska. Mitt mål är nämligen att under julhelgen kunna med en ringa skärv bidraga till att minska de fattiges alltid så bittra och tunga öde".

(Testamente.)

Då det lilla jag äger slutligen, som framgår av det följande, skall tillfalla Sala stads Fattigvård, torde det kanske ej anses förmätet om jag anhåller hos denna stads Magistrat om hjälp vid utförandet av min sista vilja. Jag har önskat att Magistraten under sitt överinseende utsåge en god man att förvalta mina penningar och utbetala räntorna. Järnhandlare Löfgren, som under min livstid varit mig en trogen vän, gör mig kanske även denna sista tjänst, men finner han uppdraget för besvärligt, må Magistraten utse en annan redlig och pålitlig person. Alla mina penningar skola där detta ej redan förut är händelsen, göras räntebärande antingen i bankinrättning eller mot säkerhet, som av Magistraten eller gode Mannen godkännes. Oindrivna reverser skola därföre indrivas och med penningarna förfaras, som ovan blivit förordnat. Mitt bordsilver, som finnes förvarat i bankens kassavalv, bör även försäljas och penningarna göras räntebärande, så även mina gångkläder och jaktgevär. — — — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Sedan nu mina penningar gjorts räntebärande, skola så länge min fostersyster Fru Anna Karlén lever, alla räntorna till henne utbetalas, helst kvartalsvis. Skulle hon dö innan hennes yngsta barn nått myndig

ålder, skola räntorna utbetalas till hennes barns förmyndare (ej till fadern) för att han må använda dem till barnens uppfostran. Och en gång sedan min syster är död eller om hon dör före sitt yngsta barns 22:dra födelsedag sedan detta fyllt 21 år, skola penningarna överlämnas till Sala stads Fattigvård. Min önskan är att räntorna därefter utdelas till fattighjonen på Julafton och i lika penningelotter att de själve till den helgen må kunna förskaffa sig vad de möjligen önska. (Skulle någon vara så svag för spritdrycker, att han givetvis till sådana använder min lilla gåva, då må föreståndaren hällre köpa honom något nyttigt därför). Mitt mål är nämligen att under Julhelgen kunna, med en ringa skärv bidraga till att minska fattigas alltid så bittra och tunga öde. Med lugnt och förnöjsamt sinne skall jag lägga mig till ro, om jag kan hoppas att genom dessa mina förordnanden hava lyckats sprida litet ljus och litet glädje i några hjärtan, i vilka sorgen blivit så gott som en daglig gäst.

Mörsil den 6 April 1890.

August Lundberg

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 15.898: 84

(Förvaltas av fattigvårdsstyrelsen).

C. J. Lundgren

Carl Johan Lundgrens fond

I Sala stads historia kommer säkerligen grosshandlaren Carl Johan Lundgren att ihågkommas som en av stadens mera framstående och dugliga medborgare, om inte för annat så för att han "gick i land med jätteuppgiften att i sexton år vara drätselkammarens ordförande".

Han var utgången från ett fattigt och anspråkslöst hem. Fadern var bergsmannen och gruvgevaldigern Anders Fredrik Lundgren, och sonen föddes den 2 juli 1840. I likhet med alla andra barn från fattiga hem måste Carl Johan tidigt lämna hemmet och försöka bryta sig en bana på egen hand. Han började hos den efter dåtida förhållanden stora firman Barck & C:o och kom därefter i den Djulstedtska firmans tjänst. Så småningom arbetade han sig upp och blev år 1870 sin egen. Då öppnade han nämligen en speceriaffär i Norrbygatan 9. Denna affär skötte han i många år med hjälp av sin syster Johanna Lundgren, som var expedit i affären. Var det synnerligen bråttom, kunde hans hustru också bli tvungen att hjälpa till. Affären gick bra, men systern fick i större utsträckning sköta speceriaffären.

Vid sidan av denna startade nämligen Lundgren en engrosaffär i spannmål och gödningsämnen. Denna rörelse utvecklade sig snabbt till huvudaffären, och på 1890-talet överlämnade

Lundgren speceriaffären i andra händer för att helt ägna sig åt grosshandelsrörelsen. Denna drev han till omkring 1910, då han drog sig tillbaka och nedlade hela sin affärsverksamhet. Han avled år 1921.

Grosshandlare Lundgren hade en grundlig kännedom om staden. Det var därför naturligt, att hans krafter togs i anspråk på det kommunala området. Redan i slutet av 1870-talet invaldes han i drätselkammaren, där han senare blev vice ordförande för att under åren 1893—1908 tjänstgöra som dess ordförande. Han var som sådan synnerligen mån om stadens affärer och nedlade ett gediget och oegennyttigt arbete för stadens bästa, eller kanske snarare för det som han ansåg vara stadens bästa. Hans urkonservativa åsikter delades inte av alla, och just under hans sista år började den liberala oppositionen i stadsfullmäktige göra sig allt starkare gällande.

Han var en noggrann och sträng chef för sina underlydande, vilket dåvarande stadskamrer Sundberg nogsamt fick erfara. Grosshandlare Lundgren trodde mest på sig själv och mycket litet på andra.

Stadsfullmäktig var han sedan 1881, och under sin krafts dagar var han medlem av snart sagt alla viktigare styrelser och nämnder. Hans kommunala duglighet bestriddes av ingen, även om hans politiska åsikter inte delades av alla. Förutom de kommunala uppdragen innehade han också åtskilliga andra. Sålunda var han mångårig ledamot av Sala sprithandelsbolags styrelse och tillhörde styrelsen för Uplandsbankens avdelningskontor i Sala, vars verkställande direktör han också en tid var.

Grosshandlare Lundgren var en praktisk klok man, men han visste också vad han ville och han vågade säga detta rakt på sak om så erfordrades. Han var en man av gamla stammen, konservativ ända ut i fingerspetsarna, med en inrotad misstro mot allt vad han ansåg vara nymodigheter, ytterst försiktig när det gällde stadens finanser, föga påverkad av den inbrytande nya tidens uppfattning av samhällslivet. Sina åsikter förde han fram med övertygelse och kraft, och han svek aldrig sina ideal.

En av hans politiska motståndare skrev vid hans död följande: "Han var en hedersman, som personligen var allmänt aktad och avhållen, en samhällets son, som efter måttet av sina krafter och i trohet mot sin uppfattning och övertygelse i offentlig verksamhet villigt gav sin arbetsinsats i detta samhälles tjänst".

Hans hustru Emma Fredrika Charlotta Cavalli var från Mariefred. Bröllopet stod år 1880. Hon visade sig inte gärna utåt men var en sympatisk och vänsäll dam, som alltid sökte hjälpa där nöd rådde. Det är betecknande för henne, att sådan hjälp alltid lämnades i tysthet och utan stora åthävor. Än finns det gamlingar som med vördnad och tacksamhet bevarar hennes minne.

(Utdrag ur testamentet.)

Undertecknad Carl Johan Lundgren förklarar härmed och förordnar såsom min yttersta vilja och testamente att efter min död skall, sedan de legater utgått, varom av mig och min avlidna hustru Emma Lundgren, född Cavalli, förordnats uti testamente av den 20 April 1904 och efter dödsboets utredande, kvarlåtenskapen i vårt gemensamma bo på följande sätt disponeras:

9:o) Till en fond, vilken Sala Stads Kyrkoråd behagade omhändertaga och förvalta lämnas kontant Sextusen kronor (6,000). Detta belopp skall göras räntebärande och årliga räntan till Jul varje år utdelas till i Sala stad boende fattiga, varvid bör tillses att Pauvres Honteux bekommer hälften av avkastningen av kapitalet.

12:o) Under Sala stads kyrkoråds fövaltande ställes ett kontant belopp av Ettusen kronor (1,000) med anhållan om att räntan därå användes till underhåll och vårdande under all framtid av min familjegrav å Sala Nya kyrkogård. Möjligen uppstående överskott skall överlämnas till Församlingssystern i Sala eller, om hennes befattning indrages, med i likställd verksamhet arbetande person, för att vid verkligt behov komma till användning.

Sala den 7 Mars 1919.

Carl Johan Lundgren

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 6.180:—

(Förvaltas av kyrkorådet).

Johanna Lundgrens donationsfond (N:o 1)

Till minne av en avliden kär anförvant, och med full övertygelse, att vi därmed fullgöra dennas yttersta vilja, hava vi nöjet härmed överlämna en summa, stor Femtusen (5,000) kronor, med vänlig anhållan, att Sala stads Fattigvårds-Styrelse täckes åtaga sig att — under namn av "Johanna Lundgrens Donations-fond" — förvalta det sålunda donerade kapitalet i likhet med övriga under Styrel-

Johanna Lundgren

C. J. Lundgrens moder

sens förvaltning stående fonder, samt vid räntemedlens användande iakttaga följande bestämmelser:

1:o) Upplupna räntan å Fyratusen (4,000) kronor utdelas årligen straxt före Jul, i lika stora lotter, till fyra mindre bemedlade kvinnor, tillhörande Sala stads församling, för vilka pensionen kan bliva till väsentlig nytta.

2:o) Av det återstående kapitalet, Ettusen (1 000) kronor, avsättes de årliga räntorna för bildande av ett nytt kapital, varav — så snart detsamma uppgår till 1,000 kronor — räntan utdelas såsom en ny pensionslott. Härmed fortfares allt framgent, så att städse pensionslotternas antal må förökas.

3:o) Pensionstagare utses av Fattigvårds-Styrelsen å allmänt sammanträde, till vilket ansökningarne, efter minst fjorton dagars föregående tillkännagivande på övligt sätt, kunna av pensionssökande inlämnas.

4:o) Pensionstagare bibehåller därefter den tilldelade pensionen under sin återstående livstid, så framt icke hennes ekonomiska förhållanden

bliva väsentligen förbättrade, eller hon genom ett mindre gott uppförande kan anses hava gjort sig densamma ovärdig.

Avflyttar pensionstagare från församlingen, skall i varje särskilt fall på Fattigvårds-Styrelsens beprövande bero, om pensionen även fortfarande må henne tilldelas.

Sala den 3 December 1890.

Emma Lundgren *Carl Johan Lundgren*

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 8.442:01

(Förvaltas av fattigvårdsstyrelsen).

Johanna Lundgrens donationsfond (Nr 2)

Utdrag ur Grosshandlare och Fru Carl Johan Lundgrens testamente.

(Testamente.)

Undertecknade äkta makar förklara härmed vår yttersta vilja vara följande:

Då endera av oss avlider, skall den efterlevande maken eller makan sitta i orubbat bo under sin återstående livstid, d. v. s. att den efterlevande skall utan något intrång av den avlidnes arvingar fritt disponera över boets alla tillgångar så i löst som fast och i penningar. Efter bådas vår död skall av det realiserade boet utgå följande legater:

— — — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Till Johanna Lundgrens Donationsfond anslå vi ett belopp av tio (10) tusen kronor med följande bestämmelser:

Över dessa medel skall föras särskild räkenskap, så att de icke inblandas i donationsfondens övriga medel. Utav medlens ränteavkastning skall för varje års slut en procent av dessa medel, beräknad å det belopp vartill medlen vid bokslutet uppgår, läggas till kapitalet, varigenom medlen småningom ökas till motvägande av myntvärdets oupphörliga sjunkande.

Vad av räntan återstår, sedan förberörda en procent lagts till kapitalet, må av Fattigvårdsstyrelsen utdelas i pensioner av

lämpligt belopp: till hälften åt pauvres honteux och till hälften åt andra fattiga.

Följande exempel må tjäna till upplysning om medlens ökande:

Vid första årets slut å kapitalet	10,000: —
därtill kommer 1 % därå	100: —
Vid andra årets slut	10,100: —
1 % ränta därå	101: —
Vid tredje årets slut	10,201: —
1 % ränta därå	102: 01
Vid fjärde årets slut	10,303: 01
o. s. v.	

Sala den 20 April 1904.

Carl Johan Lundgren *Emma Lundgren*

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 12.707:17

(Förvaltas av fattigvårdsstyrelsen).

N. Swederus

Nils Samuel Svederus

Nils Samuel Svederus, Svederii holmars skapare, var prästson. Han föddes den 20 juli 1829 i Fellingsbro, där fadern Nils Magnus Svederus då var skolpräst, och där Nils Samuel växte upp. Samma år som fadern blev komminister i Malma började sonen sina studier vid Västerås läroverk. Studentexamen tog han i Uppsala 1853 och fortsatte sedan med medicinska studier, avlade med. kand.-examen 1861 och blev medicine licentiat 1865. Under en hjärnfeberepidemi i Västmanland 1859 var han biträdande läkare och tjänstgjorde som extra läkare på Dalregementet vid övningsläger på Ladugårdsgärde 1862 och 1869. Under år 1863 var han extra läkare i Åmåls provinsialläkardistrikt och arbetade följande år som amanuens på kirurgiska kliniken i Uppsala. På sommaren 1865 var han läkare vid Rostocks hälsobrunn i Dalsland och utsågs till stadsläkare här i Sala från den 1 september 1865. När ytterligare en stadsläkare anställdes här 1883, blev han förste stadsläkare. Sedan 1884 var han tillika järnvägsläkare å linjen Sala—Vittinge. Han dog den 1 september 1893.

Detta är det yttre levnadsloppet. Det säger visserligen ganska mycket, men den plikttrogne, glade, gemytlige och originelle "vännen Nisse", kan en aldrig så korrekt levnadsbeskrivning inte skildra.

Han var originell både i sitt personliga umgänge och som läkare. Innan en patient ännu hade hunnit förklara sina krämpor, sade Svederus alltid: "Jag vet, jag vet...", men ingen patient behövde fördenskull känna sig avsnoppad, allra minst de fattiga och nödställda. För dem var han en verklig ljusets ängel, varmhjärtad och givmild. Det kan kanske tyckas litet egendomligt, ty han var eljest rent ut sagt snål. Han samlade pengar praktiskt taget hela livet även under sina studieår. Fadern hade anslagit ett visst belopp till hans underhåll i Uppsala. Detta fick han ut, men han gjorde aldrig av med alla pengarna, trots att en präst — även om denne så småningom blev kyrkoherde — på den tiden i regel inte hade råd att lämna alltför storartade studiebidrag. När han slutade sina studier hade han sparat en inte obetydlig slant, och det torde väl vara något ganska sällsynt. Denna ytterliga sparsamhet följde honom livet ut. Men det oaktat kunde han många gånger, i synnerhet när det gällde nödställda människor, uppträda synnerligen frikostigt. Det var många hem där sorgen blev djup, när budet om Svederus frånfälle kom, inte bara hos de goda vännerna, utan kanske ännu mer ute i alla de många små gruvarbetarstugorna. Där visste man, vilken förlust staden gjort. Men den hjälp han gav, den gavs alltid tyst, och ingen vågade tala om den.

I vänkretsen, där "vännen Nisse" alltid var en lika kärkommen som gärna sedd gäst, spridde han ständigt glädje. Fick han samla omkring sig en skara åhörare, visste han att göra samkvämet glatt med alla sina roliga och alltid mycket skickligt berättade historier. Då var han i sitt esse.

Han hade en egendomlig vana att regelbundet besöka ett antal familjer i staden, där han kände sig hemmastadd. Han ville komma och gå, när det passade honom. Han kom obedd, slog sig ner, berättade några av sina historier, pratade om ditt och datt om han var på det humöret och gick, som man gör på ett ställe där man kan känna sig hemma. Särskilt gärna besökte han komministergården. Svederus kom till Sala under komminister Borgmans tid och blev god vän med honom. När

denne dog 1876, och komminister Samuelsson flyttade hit, fortsatte Svederus sina besök. Varje dag tittade han in och pratade en stund.

Om någon av hans intimare vänner blev sjuk och tillkallade en annan läkare, blev Svederus djupt sårad, och då kunde det hända, att hans originalitet visade sig i en mindre fördelaktig dager. Han tyckte synnerligen illa om, att staden tillsatte ytterligare en läkare, den andre stadsläkaren. De tre kommunalmän som drivit igenom detta beslut, kapten Fredenberg, grosshandlare Collin och prosten Forssman, betraktade han som sina svurna fiender och undvek dem helt och hållet.

För nutida Salabor är han väl mest känd genom "Svederii holmar". Han var på sin tid ordförande i stadens förskönings-kommitté. Den hade tillsatts redan 1867, men det tycks, som om det framför allt var Svederus som drev fram arbeten. Hela Brunnsparken är hans verk och naturligtvis de nämnda holmarna. Den västligaste holmen, där minnesstenen rests, var från början ingen holme. Då fanns bara den nuvarande sydliga rännan, medan den andra nygrävdes vid parkanläggningen. På denna holme och på den nuvarande norra stranden låg förr i världen ett stort bränneri, som sedermera blev spannmålsmagasin och slutligen brann ner. Den bautasten som rests på holmen till minne av parkanläggningarnas skapare har följande inskription:

"Bort dör din hjord,
bort dö dina fränder.
Själf dör du likaledes,
men den mans rykte dör dock aldrig,
som samkat åt sig ett godt".

Hilda Svederi donationsfond

För denna, den 1 Januari 1902 till 12,100 kronor uppgående pensionsfond, som genom Förste Stadsläkaren i Sala Doktor N. S. Svederi den 16 Februari 1891 upprättade testamente ställts under Fattigvårdsstyrelsens förvaltning, hava i enlighet med testamentet följande närmare bestämmelser blivit fastställda att lända till efterrättelse, nämligen:

§ 1.

En procent av fondens årliga ränta eller avkomst (fonden därvid beräknad till vad den utgjorde vid näst föregående års bokslut) skall läggas till fondens kapital, vilket därigenom småningom kommer att ökas och någorlunda uppväga myntets fallande i värde.

Vad av fondens årliga ränta eller avkomst återstår sedan en procent därav lagts till kapitalet skall utdelas tills vidare i fyra lika stora pensioner till sådana, 50 år fyllda och för god vandel kända, medlemmar av Sala stads samhälle, vilka finnas vara i verkligt behov av understöd samt oavbrutet under de tio nästförflutna åren vistas och fortfarande bo inom församlingen.

Av pensionerna skola två utdelas åt "behövande av arbetsklassen" och två åt "sådana, som sett bättre dagar eller så kallade pauvres honteux".

Skulle någon, till vilken donator i livstiden "stått fadder, komma i sådana levnadsförhållanden att Fattigvårdsstyrelsen prövar den vara i verkligt behov av hjälp, är den framför andra berättigad till pension ur fonden, oavsett om hon då är bosatt i Sala eller icke".

§ 2.

Under förutsättning i övrigt att de för pensions bekommande här ovan i § 1 föreskrivna villkor varda iakttagna kan pension ur denna fond tilldelas såväl man som kvinna och familj, dock ej mera än åt en medlem av familjen.

§ 3.

Pensionerna utbetalas av Fattigvårdsstyrelsen årligen den 21 December eller, om helgdag då inträffar, nästpåföljande söckendag.

§ 4.

Pensionstagare är berättigad behålla pensionen så länge han eller hon uppfylla de villkor, under vilka pensionen blivt tilldelad; ägande Fattigvårdsstyrelsen att avgöra om pensionär förverkat sin rätt till pension samt i sådan händelse skall pensionen frånkännas.

§ 5.

Efter avliden eller på annat sätt avgången pensionstagare utbetalas pensionen till utgången av den månad, varunder dödsfallet timat eller pensionsrätten av Fattigvårdsstyrelsen förklarats hava upphört.

§ 6.

Vid inträffande av ledigt pensionsrum bör genom Fattigvårdsstyrelsens försorg kungörelse därom i någon av stadens tidningar minst 14 dagar före tillsättandet införas tillika med hänvisning till den person, till vilken de skriftliga ansökningarne skola avlämnas.

§ 7.

Efter prövning av de inkomna ansökningshandlingarne utses bland de sökande pensionär, varvid den skall såsom utsedd anses, vilken erhållit de flesta rösterna. Skulle de flesta rösterna falla lika mellan två eller flera, anställes sluten omröstning mellan dessa. Skulle även härvid högsta röstetalet falla lika mellan några, bestämmes dem emellan genom lottning.

§ 8.

Enär på grund av testamentets bestämmelse en procent av den årliga räntan eller avkomsten skall läggas till kapitalet, detta årligen kommer att växa samt penningvärdet möjligen ej i samma mån kommer att falla, skall för tillseende av att ej allt för stora pensioner bliva utdelade åt ett fåtal personer, Fattigvårdsstyrelsen varje tionde år pröva huruvida icke med jämkning i de under de närmast förut gångna tio åren utdelade pensionsbeloppen, vilka icke böra överstiga 150 kronor åt varje pensionär, ytterligare ett pensionsrum kan åstadkommas, som i sådan händelse bör ledigförklaras och med pensionär tillsättas på sätt och i den ordning här ovan föreskrives.

Sala den 31 oktober 1902.

N. Aug. P. Rothén *Ludv. Lindberg* *C. G. Östman*

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 18.640:84

(Förvaltas av fattigvårdsstyrelsen).

Anna Greta Sahlströms donationsfond

Änkan Anna Greta Sahlström, som donerade sin kvarlåtenskap till stadens fattigvårdsstyrelse, är en av de ganska talrika donatorer från den samhällsgrupp, som förr i världen kallades de "lägre klasserna". Hon hörde till de många sparsamma människor, som levde enkelt och torftigt och vilkas levnadsbehov var små, otroligt små efter vår tids måttstock. De krävde aldrig något extra av livet. De små slantar de fick in, lades samvetsgrant på kistbottnen. Livet gick ofta nog hårt fram över dem. När de dog, hade de länge levat ensamma mer eller mindre övergivna och bortglömda.

En sådan människa var Anna Greta Sahlström. Hon var född i Sala Luciadagen 1825 och var dotter till en gruvarbetare. Hon gifte sig 1847 med sonen till en annan gruvarbetare, så som man i regel gjorde. Fadern hade som arbetare nummer 99. Varenda gruvarbetare hade sitt givna nummer och när en av dem föll bort, fick en annan hans nummer. Ibland kunde det hända att numren så att säga gick i arv. Så var fallet med Sahlströms. När Anna Gretas far slutade som arbetare vid gruvan, fick hans måg nummer 99. Därute vid gruvan levde Anna Greta Sahlström hela sitt liv.

Livet blev bistert för den unga makan. I oktober 1849 föddes en dotter som i dopet fick namnet Johanna Matilda. Hon dog 1851. Året därpå föddes en pojke, Carl Gustaf. Han överlevde de då för tiden kritiska första barnaåren och fick se en liten syster födas 1856. Men två år senare skördades också han av döden. Så var bara yngsta dottern Anna Charlotta kvar. Kring henne samlades nu föräldrarnas förhoppningar.

Nya slag skulle dock drabba Anna Greta Sahlström. År 1859 dog mannen, och så stod hon ensam med sin lilla dotter. Denna kunde dock inte bereda modern någon glädje. Hon var sinnessjuk. Så blev gumman ensam. Hon bodde kvar ute i sin stuga strax bortom Carlschaktet ända till sin död 1892, ensam med sina minnen.

Faktor Oscar Björck, som minns henne väl från sin barndom, berättar:

"Stor frid har den som bevarar sin tunga, lever stilla och tillbakadraget och flitigt beder". Dessa ord hade Anna Greta Sahlström understrukit i en skrift av Thomas a Kempis. De kunna utgöra en liten sammanträngd karakteristik av denna trogna tjänarinna i Herrens vingård.

Till hennes lilla stuga kommo många besökare i och för samtal i andliga spörsmål, bland dem en resande från Uppsala, professor W. Rudin. Hon var en kristinna av äkta halt, fylld av nitälskan för den Mästare hon så träget tjänade. Då Sala missionsförening i början av 1870-talet bildades, var Anna Greta Sahlström en av dess första medlemmar. Sällan saknades hon vid mötena i det gamla "Bönhuset" vid Trädgårdsgatan. För att komma dit hade hon att vandra den vackra Kopparbergsvägen och så fortsätta över kalkbergen vid Mellandammen samt via gärdet där nedanför över Svedbergs bro fram till Ringgatan. Vägen över Jacob Matts fanns ej då tillgänglig.

På väggarna i sitt lilla hem hade hon tavlor med kristliga motiv samt andliga sentenser. Bl. a. minnas vi en illustrerad framställning på vers om Kristens resa. Och i en liten bokhylla funnos goda kristliga böcker, postillor och inbundna årgångar av kristliga tidningar.

Förvisso kunde på Anna Greta citeras de bibliska orden: "Vad hon kunde, det gjorde hon".

Disponent Henning Gustafsson har i sin bok "Så kom en ny tid" närmare skildrat Anna Greta Sahlström och Sala Missionsförening.

Utdrag av Protokollet, hållet hos Fattigvårds-Styrelsen i Sala den 6 Sept. 1893.

§ 13.

S. D. Med godkännande av Herrar Kommitterades förslag beslutade Styrelsen antaga följande

Stadgar för Änkan Anna Greta Sahlströms fond.

Sedan Änkan Anna Greta Sahlström i Kolarhagen å Sala stads område genom testamente den 15 November 1889 förordnat, att det som vid hennes frånfälle återstode efter det åtskilliga i testamentet gjorda dispositioner ur boet utgått skulle "tillfalla Sala stads fattigvård", och Änkan Sahlström den 29 Maj 1892 avlidit, samt de på grund av det bevakade och laga kraft vunna testamentet fattigvården tillkommande medlen, 567 kronor 86 öre av utredningsmännen i boet till Fattigvårdsstyrelsen överlämnats, blevo för denna fond, som Fattigvårdsstyrelsen beslöt skola kallas "Änkan Anna Greta Sahlströms fond", följande stadgar antagna:

§ 1. I enlighet med testamentsgivarens föreskrift står fonden under Fattigvårdsstyrelsens omedelbara vård och förvaltning.

§ 2. Det donerade kapitalet utlånas emot av Fattigvårdsstyrelsen godkänd real-säkerhet till högsta möjliga ränta.

§ 3. Understöd från fonden lämnas icke förr, än densamma genom räntans läggande till kapitalet vuxit till en summa av sexhundra kronor.

Då fondens kapital utgör nämnda belopp, utdelas räntan härå årligen vid jultiden.

§ 4. Understödstagare utses av Fattigvårdsstyrelsen utan att ledigt pensionsrum till ansökning kungöres.

§ 5. Till understödstagare utses en behövande, välkänd kvinna (änka, hustru eller ogift), som tillhör Sala stads församling och därstädes varit bosatt de senaste tio åren.

§ 6. Den, som till erhållande av understöd blivit utsedd, äger att detsamma uppbära tills antingen förbättrade förmögenhetsvillkor eller andra omständigheter inträffa, vilka Fattigvårdsstyrelsen finner kunna till understödets indragning föranleda.

§ 7. Efter avliden understödstagare äger dennes rättsinnehavare att uppbära den avlidnas understöd, beräknat till utgången av den månad, varunder dödsfallet timat.

Likaledes äger den understödstagare, som av Fattigvårdsstyrelsen förklarats sitt underhåll förlustig, detta underhåll uppbära till utgången av den månad, varunder han av Fattigvårdsstyrelsens beslut i ärendet erhållit del.

Sala som ovan.

In fidem
Ex Protokollo
Feod. Aminoff

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 676:31

(Förvaltas av fattigvårdsstyrelsen).

Bergmanska fonden

Snickaren och vagnmakaren Anders Fredrik Bergman var född 1826 ute i Stampers. Fadern var gruvarbetare. Tidigt kom pojken ut i förvärvsarbete och blev så småningom snickarlärling. Han skötte sig bra, gifte sig 1851 med en barndomsbekant, Brita Kristina Styrare, av den gamla gruvarbetarsläkten. Då etablerade han sig som egen företagare ute i Badelunda utanför Västerås.

År 1862 flyttade han in till staden och specialiserade sig snart som vagnmakare. Hans rörelse var tidvis ganska omfattande och han hade flera arbetare anställda. Han var en skicklig yrkesman, "flitig, omtänksam, vars yrke lämnade honom en god behållning", som det sades vid hans bortgång.

Han var dessutom vad vi skulle kalla idrottsintresserad och anordnade en följd av år roddtävlingar på Mälaren. Tyvärr tycks ingenting finnas bevarat om dessa tävlingar, som dock bör ha varit kanske de första som hållits i Västerås.

Han var i mycket hög grad kommunalt intresserad, men han blev aldrig någon egentlig kommunalman. Därtill var han nog litet för rättfram och frispråkig. Han tvekade aldrig att säga sin mening rätt ut för vem det vara månde och visste åtminstone då gott besked om hur staden enligt hans mening borde styras. Han skrädde inte orden, om det var något som misshagade honom, och det var det i regel.

Denna rättframhet uppskattades inte alla gånger, men var och en visste, att snickare Bergman var en genomärlig man.

Han var också ganska originell, varför ingen tog hans skarpa ord så hårt. När han i november 1895 drabbades av hjärnblödning och efter några dagar avled, var han en av Västerås stads äldsta yrkesidkare och allmänt aktad.

För Bergmanska Donationsfonden till ett belopp av 9,000 kronor, enligt testamente den 15 December 1895 i ändamål att "av ränteavkomsten därifrån understöd årligen må tillgodokomma därav förtjänte nödställda äldre hantverkare och arbetare eller deras änkor, hälften för hantverks- och hälften för arbetsklassen i lotter av 50 kronor, så långt årsräntan förslår", har fattigvårdsstyrelsen, som genom stadsfullmäktiges i Sala beslut fått denna fond ställd under sin vård och förvaltning, fastställt följande närmare bestämmelser, nämligen:

§ 1.

Understödstagare utses av Fattigvårdsstyrelsen utan föregående ansökan.

§ 2.

Till erhållande av understöd må endast den komma i åtanke, som jämte det att han uppfyller de i testamentet föreskrivna villkor fyllt 50 år varit bosatt inom församlingen under de senaste 10 åren, samt fört ett nyktert och ordentligt leverne samt i allmänhet gjort sig känd för en god vandel.

§ 3.

Understöden utdelas årligen före Jul av Fattigvårdsstyrelsen.

§ 4.

Skulle, sedan de beslutade understöden i lotter av 50 kronor blivit utdelade, något överskott av årsräntan uppstå, lägges detta till kapitalet för att, genom dess förökande, framdeles bereda nya understödslotter av 50 kronor.

Sala den 18 November 1896.

P. E. Dahström *Ludv. Lindberg* *N. Aug. P. Rothén*

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 11.848:32

(Förvaltas av fattigvårdsstyrelsen).

Makarna Björkmans donationsfond

Ett par kilometer norr om staden på en höjd med vid utsikt över gamla Saladamm ligger en gammal bergsmansgård, som heter Erikslund. En liten bäck har skurit en djup ravin nedanför gården, och en gammal knotig martall bevakar infarten. Gården har åtskilligt kvar av den forna bergsmans- och bondgårdens slutna enhet. En åldrig svalbod är en av mangårdens kvarstående byggnader.

Hit kom år 1836 som "ägobrukare" en 23-årig dräng, Erik Björkman, från Simtuna. Hans far var statkarl på Eklunda gård och modern var torpardotter. Efter vad som kan utläsas ur kyrkböckerna var släktingarna i allmänhet torpare eller statare. Som Eriks faddrar vid dopet t. ex. antecknades torpare och torparhustrur.

Barndomen och ungdomen måste alltså ha varit strävsamma och ledsamma, fyllda av mycket arbete och ytterst klen förtjänst. Han tycks dock ha skött sig bra och tydligen lyckats samla sig en sparad slant eller vinna någon förmögnare bondes förtroende, eftersom han redan som 23-åring kunde överta Erikslund, låt vara som arrendator.

Några år efter sin flyttning till Sala gifte han sig. Hans hustru, som var ett år yngre, hette Brita Cajsa Öström och hörde till en gammal gruvsläkt. Fadern var gruvarbetare och modern härstammade också från gruvarbetare. Hon var född Folkern.

Ungefär tio år arrenderade han Erikslund. På de åren hade

han lyckats spara så pass mycket, att han kunde köpa gården och så blev han bergsman.

Erik Björkman och hans hustru hörde inte till dem, som lät tala om sig. De tycks ha levat stilla och lugnt, skött sin dagliga gärning och låtit allt annat vara. När åldern gjorde sig märkbar, överlämnade de gården i andra händer och tog själva ett undantag. De lär ha bott i en liten lägenhet i den gamla svalboden. Gumman var sjuklig och blev allt sämre med åren. När hon 1895 dog, kom döden som hennes befriare ur ett långvarigt lidande. Året efter dog hennes make.

Undertecknad förklarar härmed såsom min yttersta vilja och testamente att efter min död följande legat skall utgå av mina efterlämnade tillgångar, nämligen:

Till Fattigvårdsstyrelsen i Sala stad för bildandet av en fond, benämnd "Makarne Björkmans donationsfond", ett belopp av Ett tusen tvåhundra (1,200) kronor.

Nämnda fond skall förvaltas av Fattigvårdsstyrelsen samt räntan därav årligen till Jul utdelas såsom gratifikation till lika belopp bland de å fattiggården intagna äldre understödstagarne.

Erikslund den 19 Februari 1896.

Erik Björkman

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 1.278:91

(Förvaltas av fattigvårdsstyrelsen).

Per Erik Wallsterssons donationsfond

P. E. Wallstersson

Per Erik Wallstersson föddes år 1827 i Åmot i Gästrikland, där fadern var präst. Studentexamen avlade han 1847 och promoverades till filosofie doktor 1854. Under de närmast följande åren tjänstgjorde han vid flera olika läroverk i Stockholm och Uppsala utan att likväl någonstädes erhålla ordinarie plats. Det förefaller, som om han inte varit riktigt säker på sin livsuppgift. Under år 1860 t. ex., då han var lärare vid Stockholms lyceum, tjänstgjorde han samtidigt som e. o. kanslist vid olika ämbetsverk i Stockholm, såsom generaltullstyrelsen, riksgäldskontoret och dåvarande lantförsvarsdepartementets expedition.

I mars 1861 förordnades han till kollega i Sala, och här stannade han kvar. Han var en framstående språkman och reste i yngre år gärna utomlands. I Tyskland var han hösten 1856 och i Frankrike sommaren 1867. Hela läsåret 1868—69 åtnjöt han tjänstledighet för språkstudier utomlands och besökte då Tyskland, Schweiz, Frankrike, Italien, Algeriet och Tunis. Hans språkkunskaper var kända. Då han så småningom blev något av ett original, ville folk gärna skämta med honom. Men det lyckades inte alltid.

En borgare här i staden ville en gång sätta Wallstersson på det hala, berättas det. Borgaren sände bud till d:r Wallstersson och bad om hjälp. Han — borgaren — hade fått besök av en mycket

förnäm herre, en grand av Spanien, och nu bad han Wallstersson komma över och hjälpa honom underhålla den förnäme gästen. Wallstersson gick genast dit, föreställdes för en elegant klädd herre och började genast ett samtal på spanska. "Granden" såg djupt olycklig ut. Han var inte grand, inte spanjor och kunde inte ens ett ord spanska. D:r Wallstersson lär ha varit mycket triumferande den kvällen.

Hans lektioner i botanik var synnerligen medryckande och lärorika. Faktor Oscar Björck, som hade honom till lärare, berättar: "Studierna i "Tvåan" gingo med fart. Walstersson var mån om att få tyska grammatiken inpräntad, framför allt olika adjektiv- och verbformer, varför vi pluggade komparation och konjugation i oändlighet... Ett ämne som fångade klassens intresse var botaniken. I läroboken om växterna funnos ypperliga färgplanscher över kända arter, och Wallstersson hade en särskild förmåga att vägleda oss in i botanikens labyrinter.

Innan vårterminen slutade, tog Wallstersson klassen med på en exkursion ut i markerna runt staden, ett minne, som under årens lopp ej förbleknat. Han ägde stor kunnighet i botanik, nämnde för oss växterna på latin och beskrev deras egenheter. En av pojkarna hade funnit en ört med röda blommor och visade Wallstersson. "Se, Primula farinosa", sade han och blev förvånad över att få se denna växt. Han kallade klassen samman och höll över majvivan en liten föreläsning".

De sista åren av Wallsterssons liv fördystrades av en sjukdom, som sakta men säkert undergrävde den förut fysiskt starke mannens hälsa, och som tvingade honom att begära tjänstledighet. När hans hustru, som varit hans trogna stöd och hjälp i livet, hans enda fasta punkt, i början av år 1895 gick bort, var det slut med hans motståndskraft. Några månader senare avled han.

Wallstersson var en lärd man och en man av gammaldags tro och heder, humoristisk och glad, originell i åtskilliga stycken, "en rolig gubbe, som det gick att skoja med utan att han blev arg", som en av hans forna elever uttryckte sig, egenskaper som

gjorde honom högt uppskattad. Hans varma hjärta, hans hjälpsamhet och aldrig svikande givmildhet gentemot behövande tog sig uttryck på många sätt. Hans båda donationer är ett vittnesbörd härom.

För Fil. Doktor Per Erik Wallsterssons Donationsfond, lydande å 5,000 kronor, som genom testamente den 14 mars 1895 blivit ställd under Fattigvårdsstyrelsens förvaltning med förordnande att: "Den årliga räntan å fonden utbetalas såsom pension till en behövande man eller kvinna, som hör till Sala stad och räknas till s. k. pauvres honteux. Pensionstagare utses efter föregången ansökan genom sluten omröstning av Fattigvårdsstyrelsen och stadens Kyrkoråd, som för sådant ändamål sammankommer på kallelse av Fattigvårdsstyrelsen; och må pension behållas, så länge pensionstagaren kvarbor i Sala och fortfarande befinner sig i sådana omständigheter, att han eller hon av pensionen har behov", äro av Fattigvårdsstyrelsen fastställda följande bestämmelser, nämligen:

§ 1.

Vid inträffande av ledigt pensionsrum bör genom Fattigvårdsstyrelsens försorg kungörelse därom i någon av stadens tidningar minst 14 dagar före tillsättandet införas tillika med hänvisning till den person, till vilken de skriftliga ansökningarne skola avlämnas.

§ 2.

Efter prövning av de inkomna ansökningshandlingarne, utses bland de sökande pensionär, på sätt som i donationsbrevet finnes stadgat, varvid den må anses, därtill utsedd, som erhållit de flesta rösterna. Skulle de flesta rösterna falla lika mellan två eller flera anställes sluten omröstning mellan dessa. Skulle även härvid högsta röstetalet falla lika mellan några, bestämmes dem emellan genom lottning.

§ 3.

Om de ekonomiska omständigheterna så väsentligen förändrats, att pensionär icke av pensionen anses hava behov, äga Fattigvårdsstyrelsen och Kyrkorådet gemensamt rätt att indraga pensionen. Om pensionär från staden avflyttar, skall han vara pensionen förlustig.

I bådadera fallen bör pensionären vederbörligen underrättas.

§ 4.

Efter avliden eller på annat sätt avgången pensionstagare utbetalas pensionen till utgången av den månad, inom vilken dödsfallet timat eller pensionsrätten upphört.

§ 5.

Pensionen utdelas årligen genom Fattigvårdsstyrelsen med ena hälften till Midsommar och andra hälften till Jul.

Sala den 18 November 1896.

P. E. Dahlström *Ludv. Lindberg* *N. Aug. P. Rothén*

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 5.363: 33

(Förvaltas av fattigvårdsstyrelsen).

Per Erik Wallsterssons livräntefond

För Fil. Doktor P. E. Wallsterssons livräntefond, 5,000 kronor, som genom testamente den 14 Mars 1895 blivit ställd under Fattigvårdsstyrelsens förvaltning med förordnande att: "den till den 1:sta December varje år å fonden upplupna räntan skall emellan ett lämpligt antal barn av under ett års ålder, födda av i Sala bosatta mödrar, fördelas och för dem å livränteanstalt insättas till beredande av livräntor, som må av vederbörande vid mera framskriden ålder uppbäras, och att fördelningen verkställes av Fattigvårdsstyrelsen årligen i December månad", har Fattigvårdsstyrelsen fastställt följande närmare bestämmelser:

Till Fattigvårdsstyrelsens ordinarie sammanträde i December månad varje år anskaffas ifrån Pastorsexpeditionen uppgift å barn, födda från och med den 1:sta Oktober föregående år, bland vilka Fattigvårdsstyrelsen äger utse ett lämpligt antal, för vilka minst 10 kronor för varje insättes i Ränte- och Kapitalförsäkringsanstalt, utan skyldighet av återbetalning vid dödsfall, för beredande av livränta vid 56 års ålder. Och böra de beslutade insättningarne inom samma månad, genom Fattigvårdsstyrelsen verkställas.

Sala den 18 November 1896.

P. E. Dahlström *Ludv. Lindberg* *N. Aug. P. Rothén*

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 5.063: 99

(Förvaltas av fattigvårdsstyrelsen).

Makarna Löfgrens silverbröllopsfond

På sin silverbröllopsdag den 7 november 1897 överlämnade järnhandlare Carl Johan Albert Löfgren och hans maka Edla Sofia Dehlgren 5,000 kronor, vilka skulle bilda en fond stående under fattigvårdsstyrelsens förvaltning och vars avkastning skulle utdelas till två "inom Sala stad behövande ärbara änkor eller ogifta kvinnor, vilka uppnått minst 50 års ålder."

Denne Löfgren innehade en av stadens första verkliga järnaffärer. Han var född i Sala nyårsdagen 1837. Fadern hade från små förhållanden arbetat sig upp till relativt välstånd. Han var till en början gruvarbetare och var stationerad vid ändpunkten för Sala kanal. Denna gick då ända fram till den plats där nu Sveahuset ligger. Där mottog han de malmfyllda prårnarnas last för vidare befordran till hyttan vid Sala sockens kyrka. Det fanns en liten stuga, där Sveahuset nu står, och där bodde Löfgrens far en tid. Så småningom lyckades han samla litet pengar och kunde då köpa en bergsmanstomt och kalla sig bergsman. Modern härstammade från Öster Våla. De fick många barn, men endast Carl Johan Albert, den äldsta, och en son till överlevde de kritiska första barnaåren.

Sedan pojken med glans genomgått skolan, fick han plats som affärsbiträde i Stockholm. Han var då 18 år. Där stannade han dock bara ett år. Vid återkomsten till Sala 1856 fick han plats hos handlanden Samuel Ekman, men flyttade efter två år över som biträde i L. G. Alinders järnhandel. Denna övertog han på 1860-talet och innehade den till 1895.

Han var en framgångsrik affärsman och utvidgade sin järnhandel — densamma som nu innehas av A.-B. Aug. Kjellén —

till att bli stadens främsta i sin bransch. Han var stark skyttevän och Löfgrens järnhandel blev medelpunkt för stadens skyttar, som där gjorde sina uppköp.

År 1870 gifte han sig och i januari påföljande år föddes hans äldste son. Redan en månad senare avled hans hustru troligen i sviter efter barnsängen. Han gifte om sig 1872 med Edla Sofia Dehlgren. Hon var dotter till klensmeden och smideshandlaren Fredrik Dehlgren. Därigenom kom Löfgren in i en smides- och järnhandlarsläkt. En bror till hans hustru hade en liten järnaffär på Fredsgatan. Denne Dehlgren ägde också Stora Skuggan och skötte själv det jordbruk som hörde dit. Detta intresserade honom mera än järnhandeln. Det påstås, att han ofta stängde affären, stoppade nyckeln i fickan och begav sig till Skuggan för att sköta om sitt jordbruk.

Järnhandlare Löfgren var en gammaldags stabil man, som åtnjöt stort anseende i staden. Redan 1869 invaldes han i stadsfullmäktige, vilken korporation han tillhörde ända till 1892. Han var under 1870- och 1880-talen en av stadens främsta kommunalmän, framsynt, försiktig och klok. I den stora skogsprocessen röstade han för anställande av rättegång och detta förskaffade honom naturligtvis en mängd fiender. Tiden kring denna process var ju synnerligen upprörd. Det sägs att åtskilliga bergsmän och bönder då slutade att vara kunder hos honom.

Det må vara hur som helst med detta. År 1895 överlät han sin affär till Aug. Kjellén och flyttade 1898 till Stockholm, där han avled 1926.

Ute vid Mellandammen uppförde Löfgren på sin tid en sommarvilla, en av de första i Salatrakten. Den fick namnet Lugnet och finns kvar än i dag. Där tillbringade han sina somrar i lugn och ro.

För nämnda fond, lydande å 5,000 kronor, som genom gåvobrev den 7 Nov. 1897 blivit ställd under Fattigvårdsstyrelsens förvaltning, med förordnande, att "den blivande räntan skall utdelas till tvenne inom Sala stad behövande ärbara änkor eller ogifta kvinnor, vilka uppnått minst 50 års ålder", hava av donatorerna följande bestämmelser blivit gjorda:

§ 1.

Att hela räntan delas i tvenne lika stora delar, så att hälften utdelas till Midsommar och den andra hälften till Jul.

(Med ärbara ogifta kvinnor mena vi sådana som ej haft oäkta barn eller varit för något brott tilltalade och dömda).

§ 2.

Förbehålla sig undertecknade att första gången få utse de personer, vilka skola komma i åtnjutande av pensionen, och utse vi härmed änkefru Sara Sofia Johansson (änka efter Skomakaren J. E. Johansson) samt jungfru Fredrika Karolina Berglind.

§ 3.

Efter dessa personers död eller ifall de skulle komma i sådana omständigheter att understöd ej blir av nöden, Fattigvårdsstyrelsen då hade godheten pröva, vilka då böra komma i åtanke.

§ 4.

Pensionstagare bibehåller alltid pensionen till döddagar, därest ej sådant inträffar som i § 3 säges, eller om pensionstagare genom mindre gott uppförande kan anses hava gjort sig densamma ovärdig.

§ 5.

Avflyttar pensionstagare från församlingen, skall i sådant fall på Fattigvårdsstyrelsens beprövande bero om pensionen även fortfarande må henne tilldelas eller ej.

§ 6.

Efter avliden pensionär äger dennas rättsinnehavare uppbära så stor del av pensionen, som belöper sig å tiden till och med slutet av den månad, varunder dödsfallet inträffar.

§ 7.

Sökande må för att komma i åtnjutande av denna pension tillhöra Sala stadsförsamling och härstädes hava varit bosatt de senaste 10 åren.

§ 8.

Vid inträffande av ledigt pensionsrum bör genom Fattigvårdsstyrelsens försorg kungörelse därom i någon av stadens tidningar minst 14 dagar

före tillsättandet införas tillika med hänvisning till den person, till vilken de skriftliga ansökningarna skola avlämnas.

§ 9.

Efter prövning av de inkomna ansökningshandlingarna, utses bland de sökande pensionär, på sätt som i donationsbrevet finnes stadgat, varvid den må anses därtill utsedd, som erhållit de flesta rösterna. Skulle de flesta rösterna falla lika mellan två eller flera anställes sluten omröstning mellan dessa. Skulle även härvid högsta röstetalet falla lika mellan några, bestämmes dem emellan genom lottning.

De i §§ 7—9 gjorda bestämmelser äro fastställda av Fattigvårdsstyrelsen i enlighet med donationsbrevet.

Sala den 4 April 1899.

Ludv. Lindberg *C. G. Östman* *P. E. Dahlström* *N. Aug. P. Rothén*

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 5.481: 02

(Förvaltas av fattigvårdsstyrelsen).

Alfred Göhles donationsfond

Alfred Göhle var östgöte. Han var född i Brunneby socken öster om Motala år 1831, och i Östergötland tillbringade han största delen av sitt liv. Först år 1879 kom han till Sala.

Han drev en liten affär i gamla apotekshuset där sedermera en sjukvårdsaffär öppnades. Han sålde tyger, manufaktur och sybehör, och hade därför åtskilliga av stadens skräddare som sina kunder. Men framför allt gick stadens sömmerskor och övriga syintresserade damer till honom. Han var på sitt sätt en fruntimmerskarl och så var han ungkarl.

Alfred Göhle var en fin, prudentlig man, tillbakadragen och försynt, högst respektabel med mycket gott anseende. Han räknades till stadens honoratiores. Redan detta lockade damerna. Dessutom hade han ett gott sätt mot kunderna. Han sade:

— Tack, tack, tacktacktack, i en lång ramsa för varenda synål han sålde, klappade de mera bekanta på axeln, bockade sig och var i högsta grad sirligt förbindlig. Hos honom fanns ingenting av den dryghet som ligger i uttrycket "östgöte gudskelov".

Han intresserade sig inte alls för allmänna frågor och deltog inte på något sätt i det kommunala arbetet. Samtidigt med honom fanns en annan östgöte i staden, en järnhandlare Fischer, och dessa två var nära vänner och höll troget samman.

Affären gick bra, fast den inte var så stor, och när han 1897 dog uppgick hans förmögenhet till bortåt 60,000 kronor. Några år tidigare hade han dragit sig tillbaka och överlåtit sin affär till sitt mångåriga biträde.

Undertecknad förordnar härmed såsom min sista och yttersta vilja att efter min död skall, sedan alla omkostnader för utredningen av mitt bo guldits, av min kvarlåtenskap följande Donationer utbetalas, nämligen:

— — — — — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — —

4:o) Till Sala stad, under namn av Alfred Göhles Donation, Femtusen (5,000) kronor, under villkor att årliga räntan av detta kapital halvårsvis varje år utbetalas till förre Källarmästaren Gustaf Westling så länge han lever, och därefter till tvenne medellösa, för hederlig vandel kända Änkor efter Köpmän, som i livstiden tillhört Sala Köpmannakår och i Sala stad äro bosatta, att emellan dessa lika fördelas.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Sala den 28 Januari 1897.

Alfr. Göhle

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 7.034: 60

(Förvaltas av drätselkammaren).

Johan Gustaf Westmans fond

J. G. Westman

Rektor Johan Gustaf Westman var född i Falun 1817. Fadern var bergsman. Johan Gustaf var begåvad, genomgick Falu läroverk och tog i vederbörlig ordning studentexamen 1835. Efter snabba akademiska studier, avslutade med magisterpromotion redan 1839, återvände han till Falun för att tjänstgöra som vikarierande kollega vårterminen 1840. Samma år sökte han en liknande tjänst i Sala och utnämndes till apologist här i staden i juli med tillträde på hösten. Han prästvigdes hösten 1849 och tjänstgjorde som vikarierande rektor 1850. Han hade tydligen planer på att söka en rent prästerlig tjänst, ty han avlade pastoralexamen 1854. Han blev emellertid skolan och staden trogen och utnämndes till rektor 1859. Han avgick med pension 1884 och promoverades till filosofie jubeldoktor 1889.

Rektor Westman var en fridsam och vänsäll man, omtyckt av alla som kom i beröring med honom. För kommunala och politiska frågor hyste han inte något större intresse. Han invaldes visserligen i stadsfullmäktige 1868, men avgick redan efter två år. Han var — åtminstone i yngre dagar — mera intresserad av vad vi skulle kalla föreningsliv. När man på 1840-talet bildade det s. k. Sala gille, ett sällskap som hade till uppgift att anordna offentliga nöjen i staden, blev han en av ledarna, ett uppdrag som han skötte utmärkt under ett tjugotal år.

En gammal lärjunge, faktor Oscar Björck, som åtnjutit hans undervisning under de sista år han tjänstgjorde, har i en tidningsartikel berättat litet om honom, och en bättre karaktäristik av den gamle rektorn är svår att finna:

"Det var rektor Westmans sista läsår före pensionsåldern, och han verkade något trött. Alltid iklädd hög hatt, när han kom till skolan, hälsades han av oss elever vid inträdet i klassen med stor vördnad. Kristendomstimmarna med honom voro alltid verkliga högtidsstunder präglade av stilla allvar. Någon gång kunde han dock dra på munnen och lyfta glasögonen upp i pannan. I minnet lever en katekeslektion, då en av pojkarna skulle läsa upp bibelversen "Människan lever icke allenast av bröd utan av vart och ett ord som utgår av Guds mun". Det blev: "Människan lever icke allenast av kött och bröd". Längre kom han inte, Westman avbröt och menade med en glimt i ögat, att så materialistiskt skulle man inte tänka sig bibelordet.

En morgon kom ej Westman. Vi tittade ned på rektorsgården, där gardinerna var neddragna. Ett bud anlände och meddelade att han var sjuk. Lektionen måste inställas. Sjukdomen varade och vi fingo en ny lärare, Salasonen teol. kand. Per J. Wallén, som vistades i staden och sedan ett par terminer tjänstgjorde som vikarierande kollega. Sedermera kyrkoherde i Möklinta. Rektor Westman kryade så småningom till sig, och en dag uppenbarade han sig på skolgården. Det hade regnat och en mask ringlade sig på marken, där Westman skulle gå fram. En av klassens elever såg masken och ville peta undan densamma, då Westman med lyftad hand och med gammalbiblisk diktion på ordet mask uttalade följande varningsord: "Låt du matken gå — tänk om du vore en matk!" Detta var karaktäristiskt för den noble gentlemannen, som med sitt blida väsen ville göra alla gott. Till klassen kom han ej mer. Han erhöll tjänstledighet tills pensionsåldern inträdde".

Rektor Westmans hastiga bortgång en majdag 1898 — han

drabbades av hjärnblödning — väckte allmän förstämning. Vid hans grav lästes bl. a. en dikt, varur följande rader må citeras:

Länge du troget verkat bland de unga,
som kring dig samlats, skara efter skara.
Ännu de minnas tacksamt och med vördnad
läraren och vännen.

Utdrag av protokoll, hållet vid sammanträde med Kyrko- och Skolrådet i Sala stad den 5 Juni 1898.

§ 1.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Med kännedom om de bekymmer, fattiga föräldrar till barn, vilka beredas till sitt första begående av H. H. Nattvard, ofta måtte känna vid tanken på att ej kunna förse sina barn med en den högtidliga akten värdig beklädnad, beder jag att för att i någon, om ock ringa, mån lindra dessa bekymmer och för att därjämte vid gåvan hugfästa minnet av min nyligen avlidne kära make härmed få överlämna femhundra (500) kronor, därå årliga räntan bör användas till beklädnad av fattiga nattvardsbarn, tillhöriga Sala stadsförsamling; börande fonden, som torde få benämnas "Rektor J. G. Westmans understödsfond för fattiga nattvardsbarn", av Sala stads kyrkoråd förvaltas.

Sala den 7 Maj 1898.

Maria Westman

In fidem
Ludv. Lindberg

Justerat:
P. E. Dahlström
C. G. Östman

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 965: 18

(Förvaltas av kyrkorådet).

Karin Hellströms fond

År 1839 gifte sig en dräng från Sevalla, Adolf Hellström, med en piga från Sevalla. Han tog plats som statkarl på Hovberga i Tärna socken och där skapades deras första hem. Året därpå föddes sonen Johan Adolf. Det hände f. ö. på själva midsommarafton. Statkarlarna på den tiden var sällan bofasta. De flyttade år för år från den ena gården till den andra. Redan 1841 lämnade Hellströms Hovberga och tog plats i Breds socken. Och så fortgick flyttningarna. Att följa alla de många resorna blir bara en lång uppräkning av namn på byar och gårdar.

Något varaktigt minne från någon gård fick aldrig pojken Johan Adolf. Tidigt måste han ut och försörja sig själv. Han hade gott huvud och fick till slut plats som boddräng i Sala. Men hans barndoms oroliga liv följde honom. Han kunde aldrig stanna länge på en plats. Skulle man följa hans anställningar här i Sala, blev det också en uppräkning av en rad namn, främst på handlande. Där är Hellberg och Kulin, och där skymtar den stora speceristen Hjulström, som noga skilde på sin kundkrets vid kalasen och höll särskilda bjudningar för ortens förnämare adelsdamer, då det inte fick serveras något så simpelt som potatis.

Hellström hade svårt att hålla sig uppe. Frestelserna var för stora och oron satt i blodet. Han förföll och hamnade till slut som gårdskarl hos handlanden Kulin. Han blev med åren ett original som man skrattade litet medlidsamt åt och som fick öknamnet Absalon. Orsaken till namnvalet är det nu ingen som vet. Absalon var en av stadens mera kända figurer, som man gärna försökte skämta med, fast skrattarna ofta nog kom på

Absalons sida. Sitt öknamn tyckte han inte om. Det berättas att bergsman J. O. Vesterlund, gemenligen kallad Snor-Olle, kom in på Linds rakstuga och där upptäckte Absalon.

— Jaså, Absalon är också ute, sade Vesterlund.

Ilsket svarade Hellström:

— Absalon står i almanackan, men Snor-Olle har aldrig kommit dit.

Johan Adolf Hellström dog den 27 augusti 1897. Sin mor tycks han ha bevarat i gott minne. Hon var väl hans enda fasta punkt i tillvaron så länge hon levde. Den fond han skapade av sina tillgångar ville han skulle bära hennes namn.

Utdrag av Protokollet angående boupptecknings, testamentsbevakningar, morgongåvobrev samt avhandlingar om lösöreköp, hållet hos Rådstuvurätten i Sala den 27 December 1897.

§ 49.

S. D. Företrädde Drätselkammarens här i staden ordförande, Grosshandlanden C. J. Lundgren, samt ingav till Rätten d e l s ett utdrag av Stadsfullmäktiges i staden protokoll för den 13 innevarande månad, varav inhämtades, att, sedan Stadsfullmäktige undfått meddelande, att nyligen avlidne Boddrängen Johan Adolf Hellström i livstiden muntligen förordnat om sin kvarlåtenskap till förmån för behövande fruntimmer här i staden, Stadsfullmäktige bemyndigat stadens Drätselkammare att vidtaga erforderliga åtgärder för bevakning å stadens vägnar av berörda testamente och för utfående för stadens räkning av de sålunda testamenterade medlen o c h d e l s till upplysning om innehållet av det av Hellström i livstiden gjorda muntliga förordnandet ett så lydande:

Utdrag av Domboken, hållen hos Rådstufvu-Rätten i Sala å Rådhuset den 30 Augusti 1897.

§ 371.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Av Johan Adolf Hellströms behållna kvarlåtenskap inrättas en fond,

bärande hans moder Karin Hellströms namn. Årliga avkastningen av denna fond skall utgå såsom understöd, i främsta rummet åt Johanna Hedman här i staden och hennes av fallandesjuka behäftade dotter, Alma Hedman, under deras livstid, samt efter deras död åt annat behövande fruntimmer i Sala.

Räntan utdelas vid jultiden varje år.

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 495: 08

(Förvaltas av drätselkammaren).

Per Nordstedts donationsfond

P. Nordstedt

"Grosshandlaren och Riddaren" Per Nordstedt hade ett ganska egenartat och skiftesrikt liv. Han var född i Norrby den 4 september 1818. Fadern var bonde i Sör Kärrbäck och hette Jan Jansson. Grosshandlaren hette alltså ursprungligen Per Jansson. Fadern dog, när pojken var bara sex år, och nu började en strävsam och hård tid för den lille stackaren. Hemmet var fattigt, och hela sin barndom och ungdom tillbragte han under ytterst torftiga och enkla omständigheter. Någon skola genomgick han aldrig, vilket också märktes i hela hans liv. Skriva riktigt kunde han inte. Gamla järnvägstjänstemän talar än i dag om, hur dråpliga de fraktsedlar kunde se ut, som var egenhändigt skrivna av grosshandlaren.

Som 20-åring lämnade han Norrby. Sala stad lockade. Han tog tjänst som dräng hos handlanden och sedermera magistratsrådmannen Johan Nordquist, där han stannade till 1845, då han tog en liknande anställning hos bergsman Nordstedt. I denna familj gjorde han sig oumbärlig. Bergsmannen dog redan året därpå, men Per Jansson stannade kvar. Han började nu kalla sig Nordstedt och redan 1846 — bara ungefär ett år efter bergsmannens död — gifte han sig med den sex år äldre änkan.

Nordstedt började nu en spannmålshandel. Till en början hade denna ganska blygsamma dimensioner. Han sprang ute på

torget och köpte upp spannmålen, som bönderna körde dit. Men affären växte. Genom sin praktiska duglighet och sin stora flit och energi bragte han affären upp till mycket stora mått åtminstone efter den tidens förhållanden. Han skapade sig också en aktningsvärd förmögenhet.

Att hans arbetskraft och praktiska begåvning skulle tas i anspråk för stadens allmänna angelägenheter är självklart. Han var sålunda ledamot av stadsfullmäktige 1864—82, av drätselkammaren 1871—83, av kyrko- och skolrådet 1881—90 och var huvudman i Sala stads sparbank 1874—99. Han avled den 28 januari 1900.

Nordstedt var en trygg och pålitlig man, hjälpsam och tillgiven mot sina vänner. Men hans klena skolunderbyggnad gjorde sig trots hans stora affärsbegåvning alltid gällande. Ett ordentligt skrivbord bestod han sig inte med. Sina affärer skötte han — åtminstone i början — vid en chiffonjé. I klaffens lådor kunde papper och pengar ligga huller om buller. Men han var säker på sig själv och tillät ingen att lägga sig i sina affärer. Han hade gått i borgen för en garvare som gjorde konkurs, varvid Nordstedt förlorade ett avsevärt belopp, t. o. m. så mycket att bankerna blev fundersamma. Gamle bankdirektör Rydin gick ner till Nordstedt och bad att få se hans böcker. Nordstedt svarade:

— Sköt du dina böcker. Jag sköter mina.

Hans familjeliv var inte lyckligt. Hustrun förföll och en av sönerna var imbecill. Han trivdes inte hemma. Men han ville ändå inte gärna vara ensam. Varje dag gick han från sin bostad till gamla krogen — där Handelsbanken nu ligger. Där skulle han ha en sup och ett glas öl. Men han ville inte dricka ensam. Han längtade efter sällskap. På vägen dit bjöd han var och en som han mötte att komma med, och de fick en sup och en mugg dricka.

Hans stora donation till ett barnhem — som förskaffade honom Vasaorden — var väl ett uttryck för den ensamme gamle man-

nens längtan efter ett riktigt hem, något som livet ständigt förvägrat honom.

Till **Sala stads Fattigvårdsstyrelse.**

Att lindra nöden i dess mångahanda former och bereda lycka och glädje åt så många som möjligt av samhällets medlemmar, synes mig vara en angelägenhet av största vikt i alla tider, ej minst i vår tid. Bland de nödställda är det särskilt en klass, som framför allt är behjärtansvärd och även ligger mig synnerligen om hjärtat. Det är de små barnen, dessa, som höra till fattiga hem eller som icke kunna sägas äga något egentligt hem eller som i full mening sakna ett hem d. v. s. de föräldralösa. För deras bästa, och tillika såsom uttryck av tacksamhet emot det samhälle, där min levnadsdag till största delen förflutit, vill jag härmed till Sala stad donera en summa av Fyratiotusen (40,000) Kronor, vilken summa skall användas till ovannämnda Sala stad tillhörande barns fostran och vård helst om så ske kan genom ett Barnhems inrättande. Denna donation skall stå under Sala stads fattigvårdsstyrelses vård och förvaltning, vilken styrelse ock äger att meddela de närmare bestämmelser, som kunna vara av nöden.

Sala den 27 Juni 1898.

P. Nordstedt

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 71.058: 07

(Förvaltas av fattigvårdsstyrelsen).

Andrietta Elisabet Fornstedts donationsfond

Andrietta Elisabet Fornstedt hör till en gammal Salasläkt, vars medlemmar tidigare varit smeder och ansedda borgare i staden. Mamsell Fornstedts farfar hette Eric Fornstedt. Han var infödd Salabo — född år 1733 — och blev så småningom smedsålderman. Denne Erics far var troligen också smed, men om han var född i Sala har det inte lyckats att avgöra.

Smedsåldermannen hade bl. a. två söner, Anders och Eric. Båda sattes till en början i smedslära hos fadern. När väl lärlingsåren var genomlidna, gav sig Anders ut på gesällvandringar, som uppenbarligen förde honom ganska vida omkring. Därefter bodde han en längre tid i Falun. Han återvände 1825 — han var då 55 år — till Sala som smidesmästare och övertog snart nog faderns befattning som ålderman bland stadens smeder.

Den andra brodern, Eric Fornstedt d. y., var född 1776. Han stannade kvar i Sala, övertog faderns verkstad och gifte sig med en Salaflicka, Sara Maria Holm. Även han blev ålderman. Eric Fornstedt d. y. hade många barn, men tre dog som små. Äldsta barnet och den ende kvarlevande sonen var Per Gustaf, född 1813. Han övergav släktens gamla yrke och blev färgare. Färgare — och garvare — tycks ha varit två mycket lönande yrken i det gamla Sala förmodligen beroende därpå, att befolkningen i den stora omkringliggande landsbygden svårligen kunde utföra färgeri- eller garveriarbeten hemma utan var hänvisade att anlita stadens yrkesmän, till skillnad från de flesta andra hantverksarbeten, som kunde utföras hemma på gårdarna.

Fornstedts färgeri låg på Brunnsgatan. Färgaren blev förmögen

och en ansedd man i staden. Men han var nog i grund och botten en olycklig människa. När hans hustru dött, kände han sig övergiven av alla. Till slut begick han självmord genom att kasta sig ner i en brunn.

Äldsta dottern, Sara Stina, föddes 1815 och blev i sinom tid gift med dåvarande snickaren Erik Olov Wikman, också han infödd Salabo. Han blev sedermera klockare och dog 1855. Då fick yngre systern Andrietta Elisabet ta hand om familjen. Hon flyttade året efter Wikmans död till den gamla fädernegården på Brunnsgatan, som Wikman bebott, och där bodde hon sedan resten av sitt liv.

Hon var född 1817 och hade troligen en ganska glädjelös barndom, ofärdig som hon var. Hon tycks emellertid ha blivit familjens sammanhållande kraft. Hon fick ta hand om inte bara sin äldre syster och hennes barn utan snart nog också sin yngre syster Anna Sofia med hennes barn.

Denna hade 1840 gift sig med kopparslagaren Per Johan Reinhold Södergren av en gammal kopparslagaresläkt i Sala. När Södergren dog, tycks även hans familj ha varit hänvisad till Andrietta Elisabets välvilja.

Så bodde hos henne efter fru Wikmans död dennes tre barn förutom Södergrens familj. Två av Wikmans barn flyttade under åren omkring 1870 den ena till Köping, den andra till Ludvika. Den tredje systerdottern stannade kvar ända till 1899, då hon flyttade till Uppsala, sedan mostern avlidit år 1897. Änkan Södergren dog också 1899, och nu fanns i Sala kvar bara hennes dotter Amalia Henrietta Sofia Södergren, den enda kvarlevande av den en gång stora och ansedda släkten Fornstedt. Hon dog 1923.

Andrietta Elisabet Fornstedt blev den som till sist fick bära ansvaret för hela familjen. Hon tycks ha gjort det villigt och med glädje. Ännu i sitt testamente har hon ihågkommit släktingarna, som hon haft ansvar och bekymmer för en stor del av sitt liv. Sålunda föreskrev hon, att de närmaste släktingarna, syster, systerbarn och brorsbarn skulle ha företräde till pension

ur den fond, som hon skapade genom sitt testamente, och hon bestämde dessutom att systern Anna Sofia Södergren och dennas dotter skulle uppbära räntan på fonden under sin livstid.

För nämnda fond, lydande å 3,000 kronor som genom testamente den 10 Oktober 1893 och stadsfullmäktiges beslut blivit ställd under Fattigvårdsstyrelsens vård och förvaltning, hava i enlighet med testamentet av Fattigvårdsstyrelsen följande närmare bestämmelser blivit fastställda:

§ 1.

Årliga räntan å fonden utdelas till en pensionär, som utses av Fattigvårdsstyrelsen utan föregående ansökan.

§ 2.

Årliga räntan å fonden utbetalas den 2 Oktober varje år till den av Fattigvårdsstyrelsen utsedde pensionären.

§ 3.

Pensionen tilldelas: i första rummet till en kvinna, som genom värk eller sjukdom utan eget förvållande blivit oförmögen att sig själv försörja; i andra rummet till föräldrar, däri inräknade änkling eller änka, som hava ett ofärdigt flickebarn och äro i knappa levnadsomständigheter. — De i dessa två punkter nämnda skola vara helst av medelklass, så att de icke kunna erhålla hjälp av allmänna fattigvården. — Samt i tredje rummet, om ingen sådan inom församlingen finnes, som i det föregående är nämnt, till någon ålderstigen kvinna, som är känd för dygd och gudsfruktan.

§ 4.

Testators närmaste släktingar, nämligen syster, systerbarn och brorsbarn, äga, såframt de söka denna pension, företräde till erhållande av densamma; dock skall en av Fattigvårdsstyrelsen förut utsedd pensionär äga uppbära räntan till den 2 Oktober vid pensionsårets slut.

Testators syster Anna Sofia Södergren, och dennas dotter Sofia Amalia Henrietta Södergren äro av testator förordnade att i deras livstid uppbära räntan å denna fond.

Sala den 4 April 1899.

Ludv. Lindberg *C. G. Östman* *P. E. Dahlström* *N. Aug. P. Rothén*

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 3.062: 43

(Förvaltas av fattigvårdsstyrelsen).

Ludvig Lindbergs fond

K. L. Lindberg

Kyrkoherden i Sala stad, sedermera biskopen i Växiö Ludvig Lindberg var född i Sura den 3 november 1860. Fadern var rättare. Efter genomgångna skolstudier i Västerås fortsatte han sina studier i Uppsala, där han 1890 tog teol. kand.-examen, prästvigdes samma år och blev redan 1893 kyrkoherde i Karbenning för att 1894 tillträda kyrkoherdetjänsten här i Sala. Han var under Salatiden inspektor för läroverket. Kyrkoherde i Stora Tuna blev han 1904, var orator vid prästmötet 1906, preses 1912, stod på andra förslagsrummet vid biskopsvalet i Härnösand 1908 och blev 1917 utnämnd till biskop i Växiö. Samma år promoverades han till teol. doktor i Uppsala. Det är de yttre data i hans liv. Hans stora insats i svenska kyrkans historia ligger på det kyrkligt administrativa området. Han hade stor praktisk skicklighet och duglighet. Som ordförande i Allmänna svenska prästföreningen sedan 1907 utövade han ett stort inflytande på svenskt kyrkoliv.

Han var här i Sala tolv år — han tillträdde nämligen inte tjänsten i Stora Tuna förrän 1906 — och här gjorde sig hans eminenta praktiska duglighet allt mer och mer gällande. Att här försöka redovisa de insatser han gjort inom den kommunala förvaltningen i Sala kan ju inte komma på fråga. Det må vara nog att erinra om, att han var en av de kraftigaste och stridbaraste förkämparna för det nya folkskolehuset. Utan hans

energiska arbete hade det sannolikt inte kommit till. I en liten avskedsartikel skrev en Sala-tidning följande: "Han var den ledande själen och drivande kraften i en mängd företag av största betydelse för orten. De humanitära strävandena har i honom funnit ett verksamt stöd och en energisk och lycklig förespråkare."

Men allt sådant var för honom bara utanverk. "De sjuka och betryckta hade i honom en varm vän. För de fattiga intresserade han sig mycket och sökte alltid ge den hjälp, som stod i hans förmåga att ge. Han tog livlig del i arbetet för restaureringen av stadens kyrka, och det är till stor del hans förtjänst, att kyrkan blivit så vacker, som den erkännes vara", skrev signaturen M. M. vid budet om hans bortgång.

Det var med smärta och saknad Salaborna såg honom flytta. Han hade gjort sig högt värderad under de år han verkat i staden. Hans oegennyttiga, oförtröttade och energiska arbete förstod man att värdesätta. Vid den avskedsfest som hölls för honom någon vecka före hans avresa från staden, överlämnades till honom en inom staden insamlad penningsumma för att bilda en fond, bärande hans namn. Han såg själv däri "ett bevis på församlingens erkänsla för hans arbete".

Några veckor före sin död — den 17 februari 1928 — besökte han Sala. Då yttrade han till sin efterträdare: "I Sala var jag i tolv år, i Stora Tuna i 11 och nu har jag varit i Växiö i drygt 10 år, men i Sala hade jag nog ändå min lyckligaste tid".

Vid den avskedsfest, som den 24 april 1906 av enskilda medlemmar inom Sala samhälle hölls för mig och min hustru före vår avflyttning från församlingen, överlämnades till mig ett medels frivilliga tillskott samlat penningebelopp kronor 1,537: 90, med anmodan att därav bilda en fond, som skulle bära mitt namn och vars årliga avkastning måtte efter mitt bestämmande användas till något gott och välgörande allmänt ändamål i församlingen. Då jag med djup tacksamhet och glädje mottog denna summa, däri seende ett bevis på församlingens erkänsla för mitt

arbete i dess tjänst, vill jag härmed fastställa följande bestämmelser för denna fond benämnd

Kyrkoherde Ludvig Lindbergs fond.

§ 1.

Fonden skall stå under Kyrkorådets i Sala stadsförsamling vård och förvaltning samt granskas och redovisas på för övriga dess kassor och räkenskaper övligt sätt.

§ 2.

Av årliga räntan skall en procent varje år undantagas och läggas till kapitalet för dess förökande. Återstoden utdelas årligen till fattiga, i nöd stadda, välkända personer, kyrkoskrivna och bosatta inom Sala stadsförsamling, helst familjer eller änkor, och får det belopp, som tilldelas en person eller familj, icke understiga 20 kr. och icke överstiga 30 kr. för varje gång.

§ 3.

De till erhållande av gåvorna lämpliga personer utses utan ansökan av församlingens Pastor i samråd med Kyrkorådet, och är min önskan, att Pastor själv utdelar dessa gåvor på min hustrus födelsedag den 21 December.

§ 4.

Gåvor ur denna fond tilldelas en person, oberoende av om han erhåller understöd från annat håll eller erhållit sådan gåva något föregående år.

Stora Tuna den 17 December 1906.

Ludv. Lindberg

Bevittnas:

Martin Magnéli
Kyrkoherde i Sala

C. A. Nyberg
Kyrkovärd i Sala

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 2.348: 42

(Förvaltas av kyrkorådet).

P. R. Eriksson

P. R. Erikssons donationsfond

P. R. Eriksson var Kilabo. Fadern hette Erik Brickman och var bonde i Västerby. Där föddes Per Reinhold den 10 augusti 1846. Han genomgick med glans den då nystartade folkskolan i Kila och bereddes möjligheter att ytterligare förkovra sig. Han stannade dock hemma på fädernegården, ända tills föräldrarna dog. Modern avled 1863 och fadern två år senare. Jordbruksarbetet tycks aldrig riktigt ha intresserat P. R. Eriksson. Han lämnade Kila på hösten 1866 och flyttade då till staden. Hans självstudier hade fört honom så pass långt att han åren 1866—69 fick tjänstgöra som lärare vid Johannisbäcks folkskola, men lärararbetet måtte inte heller ha kunnat fånga hans intresse.

I början av 1870-talet öppnade han en liten diverseaffär i Sala. Den låg i hörnet av Bergsmansgatan och Fredsgatan mitt emot nuvarande Johnsons järnhandel. Den hade till en början mycket blygsamma proportioner, men Eriksson skötte den bra, och den växte så småningom så att den — som det heter i en nekrolog — "födde sin ägare samt även lämnade överskott". Härtill bidrog Erikssons trägna arbete, stora sparsamhet och onekligen gnidiga omtanke lika mycket som hans redbara handhavande av affären. Han var ytterligt försiktig som affärsman och lämnade aldrig kredit. Det kunde bli förlust menade han. Det påstås, att han en gång sprungit längs hela Bergsmansgatan efter en kund,

som på något sätt lyckats få ett par sillar på kredit, och bönfallande begärt omedelbar betalning. Folk kallade honom också för ”Krediten”.

Från sina barndoms- och ungdomsår var han van vid största enkelhet, och han hade aldrig stora fordringar på livet. Hans sparsamhet var allbekant och kunde nog kallas snålhet. Men på det sättet skapade han sig dock en tryggad ekonomisk ställning. I mitten av 1890-talet började hans förut goda hälsa att svikta och han måste lägga ner sin affär. Han avled i maj 1914.

Han drog sig undan politiska och kommunala uppdrag och levde stilla och fridsamt. Men den lille satte gubben, som försynt gick sin väg fram, var en känd person i staden. Hans ökända snålhet var för honom självklar sparsamhet. I sina testamentariska förordnanden — han glömde därvid inte bort sin födelsesocken — betonar han vikten av ”att mana de unga till sparsamhet”. Bistert yttre nödtvång lärde honom redan i barndomen att försaka allt som inte var oundgängligen nödvändigt. Han glömde aldrig detta, och han försökte leva sitt liv så, som han sedan barndomen lärt sig att leva.

Härmed förordnar jag såsom min yttersta vilja och testamente, att min kvarlåtenskap skall på följande sätt fördelas:

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

§ 3.

Till min födelseförsamling Kila, här i länet, donerar jag — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

och är det min önskan, att dessa ringa belopp, som genom skolrådets försorg insättas på Sparbanken i Sala, måtte, som grundplåt, mana de unga till sparsamhet samt därigenom av dem själva förökas. — — —

§ 5.

Den övriga behållningen tillfaller Sala stad och skall, under benämning ”Handlanden P. R. Erikssons Donationsfond” av Sala stads fattigvårdsstyrelse förvaltas och på dess ansvar göras räntebärande. Av nämnda fond skall räntan å sextontusen (16,000) kronor

fördelas i åtta lika stora belopp samt som pensioner halvårsvis, vid Jul och Midsommar, varje år utdelas.

Pensionärer, som efter i ortstidningarna utsatt kungörelse utses av Fattigvårdsstyrelsen, antagas för livstiden.

Kompetenta sökande till dessa pensionsrum äro fattiga änkor efter handlande, hantverkare och arbetare samt ogifta kvinnor ur arbetsklassen ävensom män av sistnämnda klass, som gjort sig kända för arbetsamhet och nykterhet. Ålderstigna och sjukliga personer äga företräde.

Pensionärer, vilka av Fattigvårdsstyrelsen framdeles komma att tillsättas skola vara kyrkoskrivna i Sala stad samt boende inom dess område. Rummen fyllas av två män och sex kvinnor.

De personer, som i första hand komma i åtnjutande av ovanstående pensioner kommer jag själv att, i särskild för ändamålet uppsatt skrivelse, framdeles utnämna.

Den behållning, som utöver nämnda sextontusen kronor kan uppkomma skall förvaltas sålunda, att räntan lägges till kapitalet tills detsamma uppgått till tolvtusen (12,000) kronor, varefter den årliga räntan fördelas sålunda: hälften till premier, att lika fördelas emellan sextio stycken folkskolebarn, inom stadens samtliga folkskolor, som gjort sig kända för flit och gott uppförande, vilka medel genom skolrådets försorg insättas på Sala sparbank. Min önskan, beträffande dessa medels framtida gagn, är densamma, som här ovan uttryckts angående donationer till Kila socken.

Den andra hälften av sistnämnda ränta användes för inköp av kläder och skodon åt fattiga folk- och småskolebarn. Nämnda utdelning bör, om så lämpas, ske vid jultiden varje år.

— — — — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — —

Sala den 5 Augusti 1907.

P. R. Eriksson

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 34.482: 74

(Förvaltas av fattigvårdsstyrelsen).

Anna Charlotta Johanssons donationsfond

Lotta Johansson

Anna Charlotta Johansson var född i Västerås år 1843 och gifte sig år 1874 med en bonde i Kumla socken Jan Fredrik Johansson. Denne var född i Västerby och köpte efter sitt giftermål en gård i Väsby i Kumla socken. Han var en mycket skötsam och ordentlig man och räknades så småningom till de finare bönderna i Kumla. Det var väl därför som han valdes till nämndeman, ehuru han eljest inte var särskilt kommunalt intresserad.

År 1899 överlämnades gården i andra händer och de båda gamla flyttade till Sala, där de köpte gården n:r 167 i Västra kvarteret i hörnet av Gruvgatan och Borgmästaregatan. Den 25 april 1906 dog mannen. Änkan överlevde honom i nästan precis tre år. Den 28 april 1909 avled hon.

De tillhörde båda de gammaldags stabila bönderna med bondens nedärvda traditionsbundna vördnad för sed och bruk. De var kyrksamma och deltog regelbundet i husförhör och andra kyrkliga sammankomster av mera officiell prägel. De åtföljdes från Kumla av en gammal trotjänarinna Anna Lindberg, också hon lika plikttroget kyrklig.

Deras Salaår blev inte många, men de var lugna, stillsammma viloår för dem båda efter ett liv fyllt av slit och släp i uthus och på åkrar. Stilla levde de. Gamla Kumlabor hälsade de

med glädje, när sådana kom på besök, och nyfiket frågade de efter nyheter från den gamla socknen. Men de trivdes i staden. Bakom änkefru Johanssons donation till en diakonissa ligger säkerligen något av den tacksamhet både hon och hennes make känt gentemot staden, som tagit emot dem under deras sista år.

Utdrag av protokoll hållet vid sammanträde med Sala stadsförsamlings Kyrko- och Skolråd den 14 Maj 1909.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

§ 6.

Ordföranden föredrog ett av änkefru Anna Charlotta Johansson den 26 April detta år upprättat testamente, så lydande: "Undertecknad förordnar härmed att efter min död skall ur mitt bo till Sala stads Kyrkoråd överlämnas en summa av Femhundra (500) kronor, vilket belopp skall läggas till den under Kyrkorådets förvaltning varande fonden för anställandet och underhåll av en Diakonissa inom församlingen, och får härav allenast årliga räntan för ändamålet användas, så att kapitalet till sitt fulla belopp bibehålles".

Sala den 26 April 1909.

Anna Charlotta (Bomärke) *Johansson*

In fidem

M. Magnéli

Justerat:

C. A. Nyberg

C. A. Grellstrand

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 500: —

(Förvaltas av kyrkorådet).

Carl Johan Thulenius och hans hustrus fond

Bergsman Carl Johan Thulenius var infödd Salabo. Han var nämligen född här i staden den 5 juli 1846. Fadern var även han bergsman.

Hans barndom och ungdom förflöt väl som alla andra Salabarns. Tidigt fick han börja försöka göra rätt för sig själv, slet som många andra i gruvan, hjälpte till med jordbruket på bergsmanstomten och gifte sig i sinom tid. Hans första hustru Stina Svedberg dog år 1897 och tre år senare gifte han om sig med en bonddotter från Skälby i Sala socken, Johanna Josefina Andersson, som i sex år överlevde sin make, vilken avled 1907.

Han hade en gård på Fredsgatan och bodde i en lägenhet på ett rum och kök, den vanliga bostaden för de mindre bergsmännen. Jorden låg ute vid Norrby kyrka utefter den s. k. Bröllopsgatan. Han hade bara en häst och måste således be om hjälp för att kunna sköta sitt jordbruk. Arrendatorn av Norrby prästgård bistod honom troget år efter år.

Några kommunala intressen tycks han inte ha haft och ytterst försiktigt levde han och hans familj. Litet smör och mjölk sålde de i staden, och mera kontanta penningar behövdes knappast. Allt som behövdes i familjen gjordes hemma. Det var ännu självhushållning även i Sala för hundra år sedan.

Bergsman Thulenius var en liten fin gubbe, ganska fet med stora polisonger, som den tidens mod föreskrev. Bergsmännen

var ju bönder vida mer än borgare i staden och de gick också klädda som sådana. Thulenius försökte aldrig avvika härifrån. Klädd i vadmalsrock och ett stadigt förskinn skötte han stilla och försynt sina sysslor utan att göra stort väsen kring sin person. Han var en av de sista äkta bergsmännen i Sala.

Undertecknad, änka efter avlidne Bergsman C. J. Thulenius, förordnar härmed, att efter min död skall, så fort ske kan, av min kvarlåtenskap överlämnas till Sala stad en kontant penningsumma av Tretusen (3,000) kronor, varav skall bildas en fond med benämning: Bergsman Carl Joh. Thulenius' och hans hustrus fond.

Fonden skall förvaltas av Sala stads kyrkoråd, som även, efter det kyrkoherden i församlingen föreslagit lämpliga pensionärer, utser sådana.

Årliga räntan å fonden skall vid jultiden utdelas till 3 à 4 fattiga, gudfruktiga kvinnor eller män, vilka äro kända för ärbar vandel och ett varmt kyrkligt sinne.

Sala den 5 juli 1909.

Johanna Josefina Thulenius

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 3.000: —

(Förvaltas av kyrkorådet).

Bröderna Heberles minne

Släkten Heberle är av tyskt ursprung. Bröderna Heberles föräldrar kom år 1866 till Sverige från Tyskland. Fadern hade då erhållit anställning vid Falu kopparverk. Bröderna var båda födda i Tyskland, den äldre *August* i Claustahl den 7 augusti 1854 och den yngre *Wilhelm* i Lintz den 7 maj 1857. De genomgick båda Falu elementarskola och fick sin första tekniska undervisning i Sverige men sina studier avslutade båda i Tyskland.

Vid silververket i Sala skulle man 1878 uppföra ett nytt anrikningsverk, och det var för att övervaka byggandet av detta som August Heberle första gången kom till Sala. Han tycks tämligen omedelbart ha upptäckt, vilka stora möjligheter det fanns för tekniskt kunnigt folk att göra sig goda vinster på silverframställning ur avfallet vid gruvan och hyttan. August tillkallade sin yngre broder Wilhelm, som kom hit 1879. De experimenterade med utdragande av silver ur avfallshögarna och lyckades slutligen komma fram till en metod som var lönande.

Arbetet sattes i gång i stor skala och blev synnerligen vinstgivande. De fortsatte sedan med avfallsprodukterna ute vid gruvan, där de med sinnrika metoder avvann det gamla malmavfallet betydande mängder metaller av olika slag. Bröderna blev efter svenska förhållanden mycket rika män.

August Heberle hade nu fått sitt hela intresse inriktat på gruvan. År 1887 överlämnade staten i enlighet med riksdagsbeslutet i maj samma år hela Sala gruva till Sala bergslag utan vederlag, och något år därefter sålde Bergslaget i sin tur gruvan

till Sala Silververks Aktiebolag. I detta var ingenjör August Heberle disponent och teknisk chef.

Nu började under hans rastlösa ledning ett omfattande nydaningsarbete ute vid gruvan. Gamla odugliga verk revs och nya med tidsenliga maskiner uppfördes, bl. a. den stora centralhyttan med rostverk. Allting tydde på, att det var meningen att driva silver- och blytillverkning i stor skala. Men nästan

August Heberle

Wilhelm Heberle

samtidigt med att de nya anläggningarna blivit fullbordade och just tagits i bruk, inträffade ett stort prisfall på silver. Även andra ogynnsamma konjunkturer gjorde sig gällande. I stället för att ge vinst gick företaget med förlust. Rörelsen måste snart nog inskränkas i väsentlig grad och åtskilliga arbetare, födda och uppväxta tillsammans med gruvan, måste avskedas, och de fick söka sin utkomst på annat håll. Slutligen upplöstes hela bolaget.

Detta var en svår motgång för Heberle. En smygande bröstsjukdom gjorde det omöjligt för honom att än en gång skapa något nytt företag. Han drog sig undan till privatlivet för att sköta sin hälsa. Tidtals vistades han fördenskull i Tyskland. Men hans krafter bröts alltmera och år 1907 avled han i Rhenprovinserna i Tyskland, dit han rest för att söka återvinna hälsan. Året förut hade familjen flyttat från Sala till Stockholm.

Den yngre brodern Wilhelm blev emellertid Sala stad trogen ända till sin död 1912. Wilhelm Heberle var synnerligen framstående inom sitt fack, och han anlitades flitigt under sin krafts dagar vid anläggningar av flera malmverk här i landet. I det längsta var han rastlöst verksam.

För den rena kommunalpolitiken hade han däremot föga intresse, men han mottog dock ett och annat kommunalt uppdrag främst naturligtvis som ledamot i kommittéer rörande någon bergsfråga. Hans tekniska intresse var städse stort, och han ivrade för industrianläggningar i Sala. Han var sålunda en av grundarna av Sala maskinfabrik. Den grundades redan 1877, och han tillhörde sedan dess företagets styrelse.

Wilhelm Heberle var en ganska inbunden natur, som man hade svårt att komma nära. Men för dem som kom i närmare beröring med honom var han hjälpsam och tjänstvillig och alltid beredd att hjälpa den nödställde.

(Utdrag ur testamentet.)

Till hugfästande av bröderna August och Wilhelm Heberles minne bedja vi att få överlämna till Sala stadsförsamling ett kapital, stort trettiofem (35,000) kronor, varav den årliga räntan bör användas till anställande och underhåll av en diakonissa eller församlingssyster för Sala stads fattiga enligt följande bestämmelser:

1:o) Kyrkorådet utgör styrelse för diakonissverksamheten inom församlingen.

2:o) Det donerade kapitalet skall av styrelsen placeras mot fullgod säkerhet och högsta möjliga ränta samt bokföras såsom en särskild fond under benämning: "Bröderna Heberles Minne".

3:o) Av årsräntan avsättes en tiondedel (1/10) för fondens tillväxt. En tiondedel (1/10) avsättes till en särskild fond, varav i framtiden understöd eller pension kan lämnas åt person, som en längre tid tjänstgjort som församlingssyster i staden och av ålder eller sjukdom nödgats lämna denna anställning. De återstående åtta tiondedelarna (8/10) av

räntan användas till systerns årslön samt i mån av tillgång för tillfälliga understöd åt stadens fattiga sjuka på församlingssysterns förslag och efter styrelsens beprövande.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Sala den 29 Februari 1912.

Minna Stollenwerk född Heberle — *Marie Heberle* — *Sigrid Heberle* född Moberg

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 13.070: 32

(Förvaltas av kyrkorådet).

Carl Gustaf Östmans fonder

C. G. Östman

Den siste kassören i Sala bergslag, Carl Gustaf Östman, var infödd Salabo och son till hyttarbetaren Johan Östman och hans hustru Brita Stina Wikman. Hemmet var enkelt, rent av fattigt. Den unge gossens goda läshuvud gjorde, att han blev uppmärksammad och bereddes möjligheter att komma in i "storskolan" i staden. Redan där gjorde han sig bemärkt för sitt goda huvud och sin brinnande flit lika väl som för sitt mönstergilla uppförande både inom och utom skolan. Särskilt omtyckt av kamraterna var han väl inte. De ansåg honom såsom "tungus" för att använda den tidens skolpojksspråk.

När han konfirmerats, måste han sluta skolan för att försöka ta sig fram på egen hand. Det lär ha skett med tungt hjärta. Helst skulle han ha velat fortsätta studera. Men någon svårighet för honom att få arbete fanns inte. Han fick omedelbart plats hos dåvarande hyttmästare Billström som skrivare. Där stannade han till 1851 och vann Billströms bevågenhet. Denne rekommenderade honom till platsen som bokhållare hos konstmästaren i Sala Gustaf Skröder såsom en "samvetsgrann och punktelig ung man". Denna plats behöll Östman ända till Skröders död 1865, trots att platsen inte var särskilt väl avlönad och ehuru han säkerligen kunnat erhålla andra vida bättre.

Bakom denna trofasthet mot Skröder lär ha legat en ungdomskärlek, som han inte ville svika och som han inte heller

svek ens efter konstmästarens död. Östman fick då hand om dödsboets affärer, en ingalunda lätt uppgift. Skröder hade nämligen stora intressen särskilt inom jordbruks- och kvarnrörelsen både i Sala och i Härnevi. Han var sålunda bl. a. arrendator av Jakob Mats kvarn, som då betingade ett arrende av omkring 30 tunnor spannmål. Som sterbhusets förvaltare gjorde sig Östman allmänt känd inte bara för sin stora duglighet och skicklighet i förvaltningen utan också för sin redbarhet och ärlighet. Jakob Mats kvarn brann under hans förvaltartid, och därefter övertog han kvarnen i eget arrende.

Den 6 oktober 1869 antogs Östman till kassör vid Bergslaget efter kassör Fredelin, som "genom eget förvållande blivit avskedad". På denna post kvarstod han tills Bergslaget upplöstes 1889.

Redan tidigt togs bergslagskassörens duglighet och arbetskraft i anspråk för det allmänna. Med den läggning han hade, var det ganska naturligt, att det främst blev kyrkan och skolan, som han ägnade sina krafter. Han blev ledamot av kyrko- och skolrådet 1872 och kyrkvärd 1888. Han var en av de ivrigaste och ihärdigaste förkämparna för tillkomsten av nya kyrkogården. Alldeles speciellt var han intresserad av planteringar. Kyrkogårdsallén och planteringarna på kyrkogården är till stor del hans verk. Även vid skolorna ordnade han plantering av träd och buskar i regel egenhändigt. Han släppte heller aldrig intresset för vad han planterat. Ännu på gamla dagar gick han gärna ut till kyrkogården eller till skolorna för att se hur hans buskar trivdes.

Med sin plikttrogenhet, sitt intresse för tidens frågor och sin oskrymtade omtanke om stadens välgång och anseende togs naturligtvis hans krafter även i anspråk för andra uppdrag. Han var stadsfullmäktige mellan åren 1877 och 1900, huvudman i Sala stads sparbank och en tid ordförande i dess styrelse, revisor för Sala sprithandelsbolag, ledamot av skogsförvaltningen

och god man över tillsynen av förmyndarskap, ett uppdrag som han behöll i det längsta.

Den gamle bergslagskassören, som dog i maj 1912, hade mycket små fordringar på livet, var sparsam i högsta grad och försökte också pränta in sparsamhetens dygd hos andra. Han var en tid också skolkassör, och det berättas, att han som sådan var mycket försiktig med alla utgifter. När lärarlönerna skulle utkvitteras, sade han till de unga lärarinnorna: "Nu sätter väl fröken in av det här på banken", fast lönen bara var 29 kronor i månaden. Genom denna omtanke och försiktighet skapade han sig en för sin tid och för Salaförhållanden ganska aktningsvärd förmögenhet, som han inte tvekade att vid behov använda för att hjälpa sina fattiga släktingar. De gamla och sjuka hade också i honom en trofast vän, även om hans hjälp i detta stycke inte kom till synes utåt. Men hans donationer bär vittne härom.

(Utdrag ur testamentet.)

Medan jag ännu äger krafter och alla mina sinnen i behåll vill jag härmed som min yttersta vilja och testamente förordna att av den i mitt bo varande behållning, sedan omkostnaderna för min begravning och boutredning äro guldna, nedannämnda belopp skola tillfalla följande av mina efterlämnade släktingar, och har jag vid bestämmande av de belopp, som skola tillfalla var och en, tagit hänsyn till vad jag redan under min livstid genom gåvor tilldelat dem, varav följden blir att de, som förut genom gåvor fått större belopp, nu genom testamentet få mindre, samt att de, vilka i gåvor fått emottaga endast mindre belopp, nu genom testamentet ihågkommas med något större belopp, nämligen:

— — — — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — —

Vidare skall ur mitt bo utgå följande belopp:

— — — — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — —

4:o) Till Sala Stadsförsamlings kyrkoråd under namn av "K a s s ö r

C. G. Östmans fond", varav årliga räntan skall till julen utdelas till fattiga och sjuka, Femtusen (5,000) kronor.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Sala den 11 Maj 1912.

C. G. Östman

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 5.000:—

(Förvaltas av kyrkorådet).

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Vidare skall ur mitt bo utgå följande belopp:

3:o) Till Sala stad till förmån för upprättande av en vårdanstalt för tuberkulösa barn i Sala, Femtusen (5,000) kronor.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Sala den 11 Maj 1912.

C. G. Östman

(Överlämnat till Sala stads förening mot tuberkulos och dess barnkoloni vid Östa).

Syskonen Norrmans fonder

J. P. Norrman

J. P. Norrman var infödd Salabo. Hans far var gruvarbetaren Per Norrman. Modern hette Maja Lisa Jansdotter. Släkten var både på fädernet och mödernet gruvarbetare.

Detta arbete passade dock inte Johan Petter. Redan i unga år kom han in i handelsyrket. Sin första plats fick han i Öster Våla och sedan kom han till Uppsala, där han arbetade framför allt i manufakturbranschen. När han återvände till Sala, öppnade han egen manufakturaffär på Norrbygatan. Han arbetade upp den och byggde i mitten av 1870-talet ett eget hus i hörnet av Stora torget och Norrbygatan, där Sala Manufakturaktiebolag nu har sin affär. Han drev sin butik till 1887, då han överlämnade den i andra händer.

Hans krafter togs i anspråk också för kommunala värv. Han var sålunda ledamot av stadsfullmäktige under en lång följd av år, 1879—1912, och invaldes även i drätselkammaren. Han kände det som en stor heder, när han invaldes i fullmäktige. Det berättas, att han skulle ha sagt till några personer, som besökte affären mest för att få prata om fullmäktigevalet som fört upp Norrman till en plats bland de styrande i staden:

— Ni springer här och tittar och pratar, men stadsfullmäktige blir ni inte.

Han yttrade sig emellertid ytterst ogärna. Malisen påstår, att

det bara hänt en gång, att Norrman begärt ordet, och då var det för att anhålla att få gå före sammanträdets slut.

Han var dock ytterst omtyckt av sina vänner och gästfriheten var stor särskilt ute på hans sommarställe i Mellandammen. En syster till honom, Johanna Karolina Norrman, skötte hans hem föredömligt och förträffligt. Han var nämligen ungkarl. Hennes sista år fördystrades av en svår sjukdom som hon tåligt och undergivet bar. Hon dog på hösten 1912, och två och ett halvt år senare — den 30 mars 1915 — avled brodern.

Vid J. P. Norrmans grav sades det bl. a. att rättrådighet och plikttrohet i sällspord grad präglat både hans enskilda och offentliga liv. Det är ett vackert betyg och det är sant.

(Utdrag ur testamentet.)

Detta är min yttersta vilja och mitt testamente:

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Vad därefter av min kvarlåtenskap återstår, skall delas i två lika hälvter och av var utav dessa bildas en fond, vilka fonder jag anhåller må få ställas under Kyrkorådets i Sala förvaltning och inseende.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Den ena fonden, kallad "Syskonen Norrmans fond till behövande Pauvres honteux", är avsedd till hjälp för behövande ogifta fruntimmer eller änkor, som äro eller varit i så kallad bättre samhällsställning. Av den årliga räntan på denna fond skall alltid en tiondedel läggas till kapitalet för bildande av nya pensioner. Den återstående räntan, så långt den räcker, skall, med hälften till midsommar och med hälften till julen, uppdelas i pensioner, vardera å Tvåhundra (200) kronor, vilka tilldelas fruntimmer av förenämnda kategori. Överskjutande belopp å räntan lägges till kapitalet för nya pensioners bildande. — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Kyrkorådet låter, då pensionsrum blir ledigt, genom annons i någon av stadens tidningar meddela detta till eventuella sökandes kännedom.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Sala den 5 Dec. 1913.

J. P. Norrman

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 30.880: 06

(Förvaltas av kyrkorådet).

(Utdrag ur testamentet.)

Detta är min yttersta vilja och mitt testamente:

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Den andra fonden, kallad "Syskonen Norrmans fond till trotjänarinnor m. fl.", är avsedd till hjälp åt behövande äldre trotjänarinnor och sömmerskor samt andra fruntimmer i liknande samhällsställning, ogifta eller änkor.

Av den årliga räntan på denna fond skall alltid en tiondedel läggas till kapitalet för bildande av nya pensioner. Den återstående räntan, så långt den räcker, skall, med hälften till midsommar och med hälften till julen, uppdelas i pensioner, vardera å Etthundra (100) kronor, vilka tilldelas fruntimmer av förenämnda kategori. Överskjutande belopp å räntan lägges till kapitalet för nya pensioners bildande.

Kyrkorådet låter, då pensionsrum blir ledigt, genom annons i någon av stadens tidningar meddela detta till eventuella sökandes kännedom.

Emellertid förbehåller jag mig rätt att under min livstid skriftligen nämna de första pensionstagarne.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Sala den 5 Dec. 1913.

J. P. Norrman

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 28.626: 51

(Förvaltas av kyrkorådet).

Axel Ågren

Makarna Axel och Edla Ågrens fond

På söndagsmorgonen den 7 september 1913 upprördes Salaborna av underrättelsen om en tragisk olyckshändelse, som inträffat kvällen förut. En av stadens mera kända personer, den gamle gelbgjutaren och fabrikören Axel Ågren, hade drunknat i Lillån. Han hade på kvällen gått hemifrån för att besöka en rakstuga. Men han återkom inte. Ågren hade under det sista året brutits ned av sjukdom och blivit i det närmaste alldeles blind. Hans dåliga syn torde ha varit orsaken till att han föll i ån. Hans kropp hittades strax nedanför Missionskyrkan.

Ågren var Salabarn, född här i staden år 1858. Ungefär samtidigt med att han gifte sig, började han en egen gelbgjutarrörelse i Sala. Hans hustru var från Sör Kifsta i Sala socken och hette Edla Maria Larsson. Den verksamhet han startade var i början mycket blygsam och anspråkslös. Men praktisk och framåtsträvande som han var, arbetade han under årens lopp upp sin verkstadsrörelse till en efter Sala-förhållanden rätt stor omfattning, och han fick så småningom en god ekonomisk ställning. Tre år före sin död ombildade han sin firma till aktiebolag, ehuru han själv innehade aktiemajoriteten.

Hans praktiska läggning och stora duglighet togs naturligtvis i anspråk för det allmänna. Han var således stadsfullmäktig från 1893 ända till 1912, då han på grund av sin sjukdom avsade

sig uppdraget. Han var dessutom ledamot av fattigvårdsstyrelsen, gatukommittén och vattenledningsstyrelsen. Inom den senare nedlade han ett gott arbete och har sitt namn förknippat med tillkomsten av Sala stads vattenledningsverk.

(Utdrag ur testamentet.)

Till hugfästande av min avlidne mans minne samt i överensstämmelse med hans i livstiden uttalade önskan förordnar jag härmed såsom min yttersta vilja och testamente att Sala stadsförsamling vid mitt frånfälle av min kvarlåtenskap skall bekomma ett belopp av Femtusen (5,000) kronor.

Den sålunda till församlingen borttestamenterade summan skall för all framtid utgöra en särskild fond, vilken benämnes "Makarna Axel och Edla Ågrens fond" samt ställes under förvaltning av Sala stads kyrkoråd. Av den å fonden uppkommande räntan skall en femtedel årligen läggas till kapitalet och sålunda fonderas, varemot återstående fyra femtedelar användas för kyrkans räkning på sätt kyrkorådet finner för gott bestämma.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Sala den 5 Dec. 1913.

Edla Ågren

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 6.339: 89

(Förvaltas av kyrkorådet).

J. M. Lundin

Makarna Lundins fonder

En av de största donationer som Sala stad fått mottaga är den Lundinska donationen och makarna Lundins ålderdomshems fond. Testamentet är dagtecknat 1914, men båda makarna levde åtta år längre. På hösten 1922 dog båda, han den 26 september och hon tre veckor senare den 16 oktober.

Grosshandlare Johan Martin Lundin hörde till de kända personerna i staden. Han var västgöte till börden. Fadern var lantbrukare i Hillared, en socken sydost om Borås, och något av de gamla västgötarnas slughet, sparsamhet och affärssinne satt kvar hos Salabon genom hela livet.

År 1853, när den unge Johan Martin var 11 år, flyttade föräldrarna till Bredsjö egendom i Järlåsa. Men redan nu fick den unga pojken försöka på egen hand förtjäna sitt bröd. Han fick sin första plats vid en gästgivargård som skjutspojke. Där stannade han kvar tills han konfirmerats. Då hade han emellertid fått nog av skjutskärran och begav sig till Stockholm. Han klarade sig bra och fick plats som springpojke hos en specerihandlare Lundgren på Lilla Nygatan. Där skötte han sig utmärkt och avancerade till bokhållare. Efter några år tog han plats hos en släkting i Älvkarleby först som biträde i dennes speceriaffär, senare som föreståndare. Han blev dock inte länge kvar i Älvkarleby. Nästa plats tog han vid Borns järnvägsstation i Dalarna, där han var föreståndare för brukets speceriaffär.

När han var 32 år gammal ansåg han sig kunna stå på egna ben. Han flyttade då till Sala — det var 1874 — och övertog den välkända Barklindska affären i dåvarande Pistolsköldska huset, d. v. s. den tomt där nu Stadshotellet byggts. År 1880 brann just dessa kvarter. Lundin köpte då in en närgränsande tomt och fortsatte där sin affärsrörelse. Detaljaffären överlät han, och på en del av tomten uppförde han den fastighet, som han sedermera bebodde till sin död. Det är Länssparbankens nuvarande hus.

Sedan han överlåtit sin detaljhandel, ägnade han sig helt åt grosshandelsrörelsen inom speceri- och kolonialvarubranschen, till dess han något år före 1910 drog sig tillbaka från affärslivet.

Under hans krafts dagar togs hans krafter i anspråk också för kommunala värv. Han var under en följd av år stadsfullmäktig och ledamot av drätselkammaren och fattigvårdsstyrelsen. Det är ett ganska gott bevis på hans duglighet, att han efter bara två års vistelse i Sala valdes till ledamot i Sala sparbanks styrelse.

Lundin var ytterst sparsam och försiktig och hade inte så stora krav på livet. Hans hustru Pauline var lika snål och omtänksam. Det berättas än i dag åtskilliga historier om herrskapet Lundin. Det sades att man aldrig fick äta färsk mat i huset. Då tyckte fru Pauline att det gick åt för mycket. Varje gång maken ville gå till barberaren blev makan förargad. Det var rena slöseriet, menade hon. Grosshandlaren var nämligen flintskallig, och hon tyckte det var upprörande att kasta bort pengar på de få strån som var kvar.

I samband med den stora branden 1880 gick det också fula historier om Lundin. Hans ekonomiska omtanke om sig själv var allmänt känd. En gång träffade Lundin en person, som åsamkat honom dryga ekonomiska förluster. Lundin var arg och den stackars mannen fick en skopa ovett, men han svarade:

— Det är inte alla som har sån brinnande tur som grosshandlaren.

(Utdrag ur testamentet.)

Undertecknade, äkta makar förklara härmed vår yttersta vilja vara, att efter bägges vår död följande penningebelopp av våra tillgångar skola utdelas till följande personer och Sala stad i den ordning de här nedan upptagas:

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Härefter bekommer Sala stad kr. 50,000: —.

Härav bildas en fond, kallad Makarna Lundins donationsfond och står under Fattigvårdsstyrelsens förvaltning.

Avkastningen av denna fond skall användas dels till tio pensioner å 200 kronor vardera, vilka årligen skola utgå med 100 kronor till Midsommar och 100 kronor till Jul, dels till betäckande av kostnaderna för uppvärmning av och belysning uti den här nedan omförmälda byggnaden.

Pensionärer tillsättas av Fattigvårdsstyrelsen för deras återstående livstid efter det kungörelse om ledigt pensionsrum varit införd i stadens tidningar minst fjorton dagar före tillsättandet. Pensionsberättigade äro ensamstående, mindre bemedlade män och kvinnor, som sett bättre dagar, som fört och föra en hederlig vandel, varit mantals- och skattskrivna uti Sala stad under minst tjugo år, uppnått femtio års ålder samt utslutande tillhört statskyrkan.

Om bland två likaberättigade förekommer person, som tillhört antingen handels- eller hantverksklassen, äger sådan företräde.

Fattigvårdsstyrelsen äger att fråntaga en pensionär pensionen, om dennes vandel eller ekonomiska förhållanden ge anledning därtill. Om vi skulle anvisa några personer för erhållande av dessa pensioner, hoppas vi att en sådan anvisning respekteras. — — — — — — — — — — —

Sala den 4 Mars 1914.

J. M. Lundin *Pauline Lundin*

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 59.178: 69

(Fortsatt utdrag ur ovannämnda testamente):

Vad som återstår sedan förenämnda belopp blivit utbetalda, skall överlämnas till Sala stad och ställas under Fattigvårdsstyrelsens förvaltning. Av denna återstod skall bildas en fond, kallad "Makarna Lundins ålderdomshems fond". Fonden skall göras räntebärande och får

användas först när den uppnått sådan storlek, att den räcker till för det avsedda ändamålet, uppförandet av ett ålderdomshem här i staden. Då fonden enligt fattigvårdsstyrelsens beprövande uppnått erforderlig storlek, skall styrelsen å lämplig plats inom planlagda staden låta uppföra ett för ålderdomshemmet lämpligt boningshus, uppdelat uti 12 högst 14 lägenheter om ett rum och kök; varje lägenhet skall förses med tambur och nödiga garderober samt i köket skafferi och skåp. Vatten- och avloppsledning, elektriskt ljus samt centraluppvärmning skola införas uti byggnaden, varförutom ett lämpligt antal W. C. skola anbringas. Staden bör avgiftsfritt tillhandahålla byggnadsplats, och bör staden jämväl svara för husets skatter och framtida underhåll. Till undergrund för huset överlämna vi en oss tillhörig större välvd granit- och slaggtegelkällare, belägen nedanför stadens vattentorn. Så snart byggnaden är färdig, äger fattigvårdsstyrelsen att till 11 högst 13 ensamstående obemedlade kvinnor, som sett bättre dagar och äro i behov av eget hem, som fört och föra en hedrande vandel, varit mantals- och skattskrivna i Sala stad minst tjugo år, uppnått 50 års ålder samt tillhört och tillhöra svenska statskyrkan, hyresfritt upplåta dessa lägenheter på livstid; en av lägenheterna bör reserveras för en gift man, som mot rätten att bo hyresfritt åtager sig renhållningen av gård och gata samt skötseln av centraluppvärmningen. Man eller kvinna av främmande nationalitet eller kvinna, som varit gift med man av främmande nationalitet äga ej rätt till pensioner ur vår pensionsfond ej heller rätt till lägenhet uti vårt ålderdomshem. Med uttrycket "ensamstående" i detta testamente menas ogift man, ogift kvinna, änkling eller änka.

Om vi eller om den sist levande av oss skulle anordna det nämnda ålderdomshemmet, så förfaller givetvis bestämmelserna om hemmet uti förestående testamente.

Sala den 4 Mars 1914.

J. M. Lundin *Pauline Lundin*

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 219.139: 08

(Båda ovanstående fonder förvaltas av fattigvårdsstyrelsen).

N. A. P. Rothén

Makarna Rothéns understödsfond

Den 3 september 1923 kunde rådmannen Nils August Persson Rothén fira ett ganska unikt jubileum. Han hade då tjänstgjort 40 år som rådman i staden. Underligt nog blev detta 40-årsjubileum hans sista tjänstgöringsdag i rådhusrätten. Ett par dagar därefter drabbades han av hjärnblödning och den 7 september avled han. Sorgen och bestörtningen blev stor i Sala. Han var, som en tidning uttryckte sig, "en kärnig karl, som ej brytt sig om att flacka omkring utan lugnt stannat i den här lilla staden."

Han var född i Lund 1850, gick igenom dess katedralskola och blev student 1872. År 1878 avlade han hovrättsexamen och tjänstgjorde en kortare tid på ett domarkansli i Skåne, men lämnade den egentliga domarbanan och lät inskriva sig på landskontor. Han kom emellertid redan följande år till Sala och blev stadens första stadsfogde. Denna tjänst innehade han till år 1900. Rådman blev han 1883. Han var en tid magistratssekreterare och uppehöll också kronofogdebefattningen i Salbergs-Väsby fögderi vissa kortare perioder.

Hans administrativa skicklighet, hans intresse för allmänna värv och hans stora arbetsförmåga togs också i anspråk för mångahanda uppdrag. Han var ledamot i inskrivningsrevisionen, ordförande i styrelsen för Upplandsbankens avdelningskontor i

Sala, ordförande i byggnadsnämnden m. m. Däremot var han inte intresserad av ren kommunalpolitik.

Han blev ledamot i fattigvårdsstyrelsen redan 1882, samma år som kamrer P. E. Dahlström valdes till styrelsens ordförande. Vid Dahlströms avgång 1899 utsågs Rothén till hans efterträdare. Detta uppdrag satte han högt värde på.

Decennierna omkring sekelskiftet var ganska brydsamma ur socialvårdssynpunkt. Gruvdriften hade upphört. De bolag som på ena eller andra sättet försökte uppehålla driften, gick över styr, och någon annan större industri fanns inte då. Många av de yngre arbetarna lämnade Sala. De gamla och de, som inte kunde överge sin bygd, stannade kvar, ehuru förhållandena för dem många gånger var ganska bekymmersamma.

Det var av en viss betydelse, att en man med rådman Rothéns intresse för fattigvården då stod i spetsen för fattigvårdsstyrelsen. Visserligen var han, när så behövdes, en sträng paragrafryttare, som allvarligt vinnlade sig om att rädda några kronor åt staden. Den tidens bestämmelser gav stora möjligheter åt klipska jurister att topprida paragraferna. Men han kunde och ville hjälpa om hjälp verkligen behövdes. Han hyste också ett levande intresse för fattigvården, och han försökte bistå de personer, som var i verklig nöd.

Under senare år av sitt liv led han av en starkt nedsatt synförmåga. Han tvingades fördenskull att dra sig tillbaka från sina uppdrag med eljest obrutna krafter. Sessionerna i rådhuset deltog han dock i punktligt och plikttroget ända in i det sista.

Han avled den 7 september 1923, endast 4 dagar efter sitt rådmansjubileum.

Med upphäfvande af ett den 26 Februari 1912 af oss, äkta makar, upprättadt inbördes testamente, hvars bestämmelser på grund af den ändrade ställning våra förmögenhetsvillkor genom tidsförhållandena undergått vi till vår ledsnad ej längre anse kunna förverkligas så såsom i berörda

testamentshandling af oss önskats, förklara vi härmed vår yttersta vilja och testamente vara:

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — samt att efter min hustrus frånfälle boet, sedan detsamma realiserats, delas i fyra lika stora lotter, däraf:

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

den fjärde med full eganderätt tillfaller Sala stad att under benämning "makarne Rothéns understödsfond" af Sala stads Fattigvårdsstyrelse förvaltas sålunda att årliga räntan däraf utbetalas till min: Nils Rothéns, syster Fru Clara Andersson i Malmö och hennes man så länge de lefva eller, om någon af dem aflidit, den efterlefvande tills jämväl denne med döden afgått, men att därefter den å understödsfonden belöpande årliga räntan användes så att densamma uppdelas i fem lika stora pensioner, hvilka årligen, helst den 16 December, utbetalas till hjelpbehöfvande för hederlig vandel kända och i Sala stad boende samt där minst fem år bosatta personer; Egande Fattigvårdsstyrelsen att vid sitt ordinarie sammanträde i December för ett år i sender och utan föregående ansökan utse pensionärer, hvilka emellertid efter det de under ett föregående år innehaft pension från fonden kunna ånyo till pensionärer i densamma utses, om nämligen behofvet af understöd fortfarande förefinnes.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Sala den 25 November 1921.

N. Aug. P. Rothén *Jenny Rothén*
född Sewén

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 6.926:61

(Förvaltas av fattigvårdsstyrelsen).

Makarna Alexander Bodins barnafond

Alexander Vilhelm Bodin var född här i Sala. Redan som ung pojke måste han ut och ta plats. Men han lämnade till skillnad från flertalet staden och fick arbete i Norrby. Där kom han också att stanna. Han gifte sig 1866 med Charlotta Jansdotter, som var från Varmsätra. Hon var fyra år yngre än han.

Några år senare, när den gamle soldaten för Boda rote, den möklintafödde Eric Bodin, avgått, antogs Alexander Bodin som soldat för roten, nummer 104 på Väsby kompani.

Efter vad det påstås blev han skadad i ena benet under sin militärtjänstgöring och måste ta avsked. Han var sedan dess låghalt, men detta lilla lyte inverkade inte mycket på hans rörlighet. Han fick en liten pension från Vadstena krigsmanshuskassa och flyttade till Sala. En Norrbybonde hade köpt en gård av den gamle löjtnant Wallin. Där fick Bodins hyra en lägenhet om ett rum och kök, och där tillbringade de båda makarna sina sista år.

Han hjälpte grannarna med litet av varje, högg ved, tjänstgjorde som ett slags gårdskarl och skötte den lilla jord som då hörde till Emausgårdarna. Genom sitt sympatiska, lugna väsen gjorde han sig omtyckt och blev något av ett faktotum för familjerna därute.

Han dog den 19 december 1921. Hustrun överlevde honom i nästan 15 år. Hon dog den 9 november 1936.

Undertecknad Charlotta Bodin, född Johansson, förklarar härmed såsom min yttersta vilja och testamente, att efter min död sedan omkostnaderna för min begravning och möjligen andra befintliga skulder samt boutredningskostnaden guldits, skall behållningen i dödsboet, som då befinnes, fördelas på följande sätt:

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Sedan skall den återstående behållningen, som då i boet finnes, överlämnas till Sala stads församlings kyrkoråd att förvaltas under namn av "Makarna Alexander Bodins barnafond", därav årliga räntan till jul användes till inköp av nödiga kläder åt fyra fattiga och välartade till staden hörande skolbarn, två flickor och två gossar, egande kyrkorådet att varje år utse nya barn därtill.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Emaus, Sala den 20 juli 1923.

Charlotta Bodin

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 12.490: 84

(Förvaltas av kyrkorådet).

Makarna J. E. Kumlins donationsfond

Auktionsropare Jan Erik Kumlin var född i Kila den 28 nov. 1847. Modern var piga uppe i Jömsebo och hette Stina Persdotter. Hon var ogift och fadern var — som vanligt på den tiden i liknande fall — "okänd". Den unge Jan Eriks barndom var väl inte så odelat lycklig och även ungdomen torde ha varit strävsam och hård.

Till slut kom han till Sala och fick anställning hos sedermera bankdirektör Axel Rydin. Denne höll då auktioner och Kumlin tjänstgjorde som ropare. Faktor Oscar Björck berättar:

"På 1880-talet och ett antal år framåt var Kumlin Axel Rydins pålitlige medhjälpare som auktionsropare, en titel som han uppbar med en viss självbelåten värdighet. Ingen auktion fick hållas utan hans medverkan. Genom medfödd talförhet hade han lätt att få lystrande åhörare till sina lovtal över utbjudna varor, dem han gav både roande och chockerande benämningar. Med sin robusta och tvärsäkra läggning drog han köparna till sig, och auktionsropen kommo snabbt och villigt. Inköpen beledsagades vanligen med en skämtsam antydan, något som i hög grad roade de närvarande och väsentligt bidrog till god kommers.

Ej ens stadens missionsförening fick hålla auktion utan Kumlins medverkan. Vid ett tillfälle hade han glömt att närvara och måste efterskickas. Då var han skamsen och gjorde allt för att reparera skadan, denna gång dock utan plumpa infall och antydningar. Han tog seden dit han var kallad."

Omdömena om Kumlin går dock ganska mycket isär. Andra bedömer honom vida strängare än Björck. Han var ganska begiven på sprit och hade i regel tagit något glas redan innan auktionen började. Det blev flera under dess fortgång. De som värdesatte drastiska och råa skämt uppskattade honom högt. Han var, säger många, dock ofta mer plump och grov än kvick

J. E. Kumlin

E. J. Kumlin

och rolig. Men han besatt en otrolig svada och kunde verkligen få folk att bjuda om varann och över varann.

När den ganska satta, något korpulenta mannen litet bränvinsröd stod på auktionspallen, då var det fart på affärerna, det kan ingen bestrida, även om många tog illa vid sig av hans ohyvlade språk, som ibland överskred det tillåtnas gräns.

Auktionsropare Kumlin blev genom sitt arbete välkänd i staden. Bakom hans sträva yttre uppträdande och hans råa skämt klappade dock ett gott hjärta, som särskilt ömmade för stadens fattiga. Dem glömde han aldrig vid julinsamlingarna.

Han dog den 20 november 1926.

Undertecknad J. E. Kumlin, förordnar härmed såsom min yttersta vilja ock testamente, att efter min död sedan omkostnaderna för min begravning ock möjligen andra befintliga skulder samt boutrednings-

kostnaden guldits, skall behållningen i boet som då finnes, fördelas på följande sätt:

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

3. Sedan skall den återstående kvarlåtenskapen som i boet finnes, överlämnas till Sala Stads fattigvård att av fattigvårdsstyrelsen förvaltas under namn av "makarna J. E. Kumlins donationsfond", därav årliga räntan till jul utdelas till fattiga personer inom Sala Stad ock dess område, som tillhöra Sala stads församling.

Genom vad här ovan förordnats upphäver och återkallar jag ett den 9 juli 1913 upprättat äldre testamente.

Sala den 12 September 1924.

J. E. Kumlin

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 12.237: 45

(Förvaltas av fattigvårdsstyrelsen).

Testamentet innehöll även bestämmelser om en gåva till Vita Bandet i Sala.

Fredrik och Maria Hæggströms fond

Torsdagen den 14 april 1864 var en stor och minnesrik dag i Sala skarpskytteförenings då treåriga historia och en dag, som man länge talade om i staden. Då avreste nämligen furiren vid Kungliga Livregementets grenadjärer Fredrik Häggström från Sala för att inträda som frivillig i danska armén under kriget mot Tyskland.

Det kriget kom på många håll de skandinaviska känslorna att svalla högt, och skarpskytterörelsen fick en kraftig stöt framåt. I Sala Tidning — stadens enda pressorgan på den tiden — som livligt understödde skarpskyttarna, skrädde man inte orden. Där skrevs bl. a. strax efter Häggströms avresa: "Om på Jutland varje kraftfull man haft ett gevär jämte vana att hantera det samt att ordna sig i trupp, månne då några tusen man rovlystna soldater skulle vågat eller kunnat göra vad som nu göres alla dagar, icke allenast plundra allt vad som kan tagas — — — utan ock tvinga hopar av obeväpnade jutska bönder att arbeta på de fältverk, vilka skola tjäna till att besegra danska armén". Där talas om att det som hänt andra kan hända oss o. s. v.

Det är då heller inte så underligt, att den unge Häggströms beslut att ge sig ut som frivillig skulle hälsas med entusiasm. Han hade, innan han gick in vid armén, tillhört skarpskyttekåren i Sala och räknades som en av dess egna.

Samma dag han skulle fara från Sala anordnades "en angenäm och minnesrik avskedsfest" av hans gamla skarpskyttekamrater

och "ett stort antal av föreningens passiva medlemmar för att hedra den behjärtade ynglingen samt på samma gång uttrycka sina varma sympatier för det mot utländskt våld och inkräktning kämpande Danmark."

Stadens honoratiores var närvarande. Skarpskytteföreningens musikkår spelade, och folk trängdes uppe i rådhusets solennitetssal. Borgmästaren J. A. Bovin, som var skarpskytteföreningens ordförande, talade och "utbringade i lyckade och väl valda ordalag skålar" både för Danmark och för Häggström. Man hade ordnat en penninginsamling, och borgmästaren överlämnade resultatet till Häggström med ännu ett tal, däri han förklarade att beloppet var avsett som ett resebidrag "tolkande därvid deltagarnas önskan, att den lämnade gåvan skulle utgöra ett minne av de forna kamraterna samt uttrycka föreningens livliga intresse för den goda sakens framgång".

Hur många skålar som dracks framgår inte — citaten härovan är hämtade ur Sala Tidnings referat av festen — men de var säkerligen ganska många. Sedan furir Häggström tackat för hyllningarna och en skål druckits för stadens välgång, skulle han resa. Avresan formade sig till ett festtåg genom staden. Företrädda av musikkåren följde alla deltagarna med på vägen förbi nuvarande Ångbryggeriet. Hästarna spändes från resvagnen och drogs av jublande skarpskyttar. I närheten av Vita stolpen skildes man åt. Där hölls nya tal, uttalades nya välgångsönskningar och dracks nya skålar.

Och så for han.

Sala Tidning hade nöjet att ett par veckor senare kunna meddela, att furir Häggström utnämnts till secondlöjtnant i dansk krigstjänst. Häggströms exempel följdes en månad senare av ännu en Salabo, sonen till stadens postmästare. Även han hyllades vid en liknande fest fast något enklare och vid avresan "beledsagades han av vänner och bekanta ett stycke på väg, företrädda av skarpskytteföreningens musikkår".

Vi undertecknade förklara härmed vår yttersta vilja vara att, efter bådas vår död, den då befintliga kvarlåtenskapen, sedan begravnings- och boutredningsomkostnaderna blivit gäldade och en tillräcklig penningsumma till gravens underhåll blivit undantagen (återstoden) fördelas på följande sätt:

— — — — — — — — — — — — — — — — —

2:o) Om resten av kvarlåtenskapen blir Sextusen kronor eller däröver, utgår hälften till Sala stad, att, sedan 1/10 av räntan lagts till kapitalet, den återstående räntan till Jul utdelas till sådana fattiga, som ej åtnjuta understöd, dock ej mindre än 25 kronor till en var.

Kapitalet fonderas under benämningen "Fredrik och Maria Hæggströms fond".

— — — — — — — — — — — — — — — — —

5:o) Skulle kvarlåtenskapen understiga Sextusen kronor, sedan alla omkostnader blivit gäldade och de i punkterna 1 och 4 blivit fullgjorda, så tillfaller hela summan Sala stad för det ändamål, som omförmäles i punkt 2.

Västerås den 5 januari 1925.

Beda Maria Hæggström *Elisabeth Hæggström*
född Söderberg

Utdrag av protokoll, hållet vid sammanträde med stadsfullmäktige i Sala den 25 september 1930.

§ 15.

Sedan stadsfullmäktige — — — — — — — — förvalta fonden.

Stadsfullmäktige beslutade därefter att uppdraga åt fattigvårdsstyrelsen att i enlighet med berörda testamentes bestämmelser förvalta "Fredrik och Maria Hæggströms fond".

Vid protokollet:

Daniel Ahlberg

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 20.593: 57

(Förvaltas av fattigvårdsstyrelsen).

Ovanstående Elisabet Hæggström förordnade sedermera i sitt testamente att ett förgyllt väggur skulle överlämnas till Sala stads rådhus. Dessutom donerade hon till Luleå flickskola: "Elina Benckerts stipendiefond"; till Statens normalskola och Seminariet i Stockholm: "Anna Struve Lindhagens minnesfond" samt till Studiehemmet för kvinnliga studerande "Elisabeth Hæggströms stipendiefond".

Wilhelmina Dalmans fond

Mimmi Dalman

När den nuvarande samrealskolan i Sala år 1908 började sitt första läsår, mottog den elever inte bara från sin direkta föregångare lägre elementarläroverket i Sala utan också från "elementarläroverket för flickor i Sala". Detta senare började sin verksamhet den 1 september 1885 i notarie Bergmans hus vid Kungsgatan. En av initiativtagarna var prosten Forssman. Han var under skolans första tid dess drivande kraft och fungerade också som ordförande i styrelsen. Där satt dessutom under 1889—1890-talet rektor Wahlén, borgmästare Lundberg och fabrikör Sjöberg.

Skolans första föreståndarinna hette Augusta Hammarberg. Hon dog emellertid just i slutet av sitt tredje läsår och efterträddes av Maria Catarina Sandberg. När hon tillträdde tjänsten, var skolan ganska obetydlig. Lärjungeantalet höll sig omkring 30, vartill kom ett 20-tal barn som undervisades i en till skolan hörande förberedande skola, där både pojkar och flickor undervisades.

Fröken Sandberg arbetade emellertid upp skolan. I en redogörelse för läroverkets verksamhet läsåret 1894—95 sägs om henne bl. a.: "Efter denna tid (1888) har hon... med sällspord duglighet, otrolig arbetsförmåga och aldrig sviktande krafter verkat för skolans framåtskridande. Ej underligt därför att

läroverket under hennes ledning vunnit betydligt i utveckling och kan i sitt nuvarande skick sägas vara nästan helt hennes skapelse".

Från och med läsåret 1895—1896 och ända till dess det upphörde var Johanna Vilhelmina Henrika (Mimmi) Dalman föreståndarinna. Hon var född i Hölö i Södermanland 1852. Fadern var kapten. Innan hon blev föreståndarinna här i Sala, hade hon tjänstgjort som lärarinna vid en flickskola i Enköping.

Hon var ytterst sträng och höll en utomordentlig disciplin och ordning. Särskilt i yngre dagar hyste flickorna riktig fruktan för henne. De hade ordentlig hjärtklappning, när lektionerna började. En av flickorna, dotter till en av stadens pampar, sade en gång just som det ringde in:

— Känn hur hjärtat klappar.

När fröken Dalman kom in i klassrummet, stod flickorna som tända ljus. Hon slog sig ner i katedern, lät flickorna sätta sig, såg barskt och bistert ut över klassen — flickornas hjärtan ökade takten — och så sa hon:

— Nu ska jag klämma er på pulsådern.

Och så klämde hon hårt, grundligt och ordentligt. Eleverna bedyrar att det kändes. Det var inte så gott för nervösa flickor i tonåren att svara rätt. De oregelbundna franska verben dansade ringdans i hjärnan, men det brydde sig fröken Dalman inte om.

— Vad pratar du för sammelsurium, blev det vanliga hjärtlösa svaret på något dumt yttrande.

Hon var skicklig i språk, särskilt franska och engelska, men ställde stora fordringar på eleverna. Underbetyg i hennes ämnen var vanliga, men hon slog obönhörligt fast språkens grunder, så de sitter ännu. Dessutom var hon omutligt rättvis och gjorde aldrig åtskillnad på elever.

Hon hade ett eruptivt humör. När hon kom till Sala hade väl åren dämpat detta. Men från Enköping berättas historier om, hur hon kunde brusa upp obehärskat och våldsamt. Detta drag har hon gemensamt med många goda lärare. Och även

om humöret dämpades ner, var barskheten och strängheten oförminskad.

Flicklärоverkets sista examen hölls den 3 juni 1908. Den formade sig till en vacker högtidlighet med tal av bl. a. dåvarande inspektorn för skolan vice häradshövding Klas Bergenstråhle.

Skolans styrelse höll sammanträde strax därefter, varvid man bl. a. beslöt, att den byggnadsfond som skolan ägde — läroverket hade alltid hyrt lokaler — skulle överlämnas till stadsfullmäktige att förvaltas av drätselkammaren under namn av "Byggnadsfonden för flickskolan i Sala" och reserveras för framtida behov i enlighet med sitt egentliga ändamål. För ett par år sedan överlämnades denna fond av staden till den nuvarande samrealskolan och därmed försvann det sista faktiska minnet av "elementarläroverket för flickor i Sala".

(Utdrag ur testamentet.)

Såsom min yttersta vilja, huru efter min död förfaras skall med min kvarlåtenskap, förordnar jag härmed följande:

Av mina kontanta medel skall till Sala stad överlämnas Tretusen (3,000) kronor till en fond, benämnd "Systers minne", varav räntan årligen till julen skall oavkortat tillfalla änkefru Sofia Hellström i Sala, f. d. städerska i Elementarskolan för flickor.

Efter hennes död skall räntan delas och givas i två lika stora delar vid samma tid åt i Sala kommun boende, behövande äldre kvinnor av arbetareklassen (helst sjukliga).

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Lidingö å lärarinnehemmet Ro den 16 mars 1926.

Mimmi Dalman

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Tillägg till undertecknads testamente av den 16 mars 1926.

Som tillägg till mitt testamente av den 16 mars 1926 förordnar jag såsom min yttersta och orubbliga vilja angående räntan av den pen-

ningsumma, som i enlighet med testamentet efter min död skall överlämnas till Sala stad såsom en fond, benämnd "Systers minne", och varav räntan till julen varje år odelad skall tillfalla änkefru Anna Sofia Hellström, född Andersson, för detta städerska i Elementarskolan för flickor i Sala, till hennes död.

Att efter A. Sofia Hellströms död hälften av räntan årligen vid julen tillfaller hennes dotter, fru Gerda Sofia Persson, född Hellström, nu bosatt i Kungsberg, Järbo, och den andra hälften den person, Sala stads stadsfullmäktige utse i enlighet med testamentet.

Ro, Lidingö, 2:a december 1929.

Johanna Wilhelmina Henrika Dalman

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 3.016: 71

(Förvaltas av drätselkammaren).

En gruppbild från Elementarläroverket i Sala 1890

Alma Hallins gåvofond

Alma Hallin hörde till de ensamma människorna. Hon kände sig hela livet ställd åt sidan. Hon tyckte, att hon aldrig fick leva som andra.

Hennes föräldrar ägde Bronäs, en av gruvfrälsejordarna. Det var inte något stort jordbruk, men gården födde dock sex kor. Alma, som föddes 1878, var enda barnet. Hon fick, från det hon kunde göra minsta nytta, deltaga i arbetet både i ladugården och ute på åkern. Där gavs inte någon ledighet och kunde kanske inte ges. Hon fick slita och släpa år ut och år in. Föräldrarnas enda mål var att samla pengar. Och sådana flöt in. Inte i stora poster men i många små. Gruvjordsägare Hallin visste att spara. Hos honom fick man inte ens gå in med skor på fötterna. De nötte mattor. I strumplästen tassade alla tre omkring.

Mjölken såldes till kunder i staden. Så snart Alma kunde bära en mjölkflaska, fick hon frakta in mjölken. Hon hade en liten kärra, som hon drog runt i staden.

Föräldrarna var hårda och arbetssamma. De fordrade att deras flicka skulle tänka bara på dem och hemmet. Stugan var som alla gruvjordslägenheter — utom de största — inte stor. Mangårdsbyggnaden var visserligen byggd i två våningar men innehöll bara ett rum och kök i vardera våningen. Köket var stort och rymligt, försett med en väldig spis som upptog en fjärdedel av rummets yta. Kammaren däremot var diminutiv. Precis samma rumsindelning fanns på övre våningen, dit en smal och brant trappa ledde. Här upplevde Alma sin barndom, en trist, glädjelös tillvaro, där bara skolan bjöd på litet omväxling, så

länge den pågick. Kamrater kom aldrig till Bronäs. Alma var och förblev ensam. Så blev hon inbunden och grubblande.

När föräldrarna dog, sålde hon Bronäs och flyttade till Norrmalm, där hon levde som en enstöring ända till sin död år 1930. Hon drog sig undan människor. Sina egna släktingar ville hon inte träffa. Mötte hon dem, när hon var ute och gick, kunde hon vända om. Hon misstrodde dem och brukade säga:

— Om jag visste, när jag skulle dö, då skulle jag bränna alla mina pengar.

Detta var inte bara ett uttryck för hennes avoghet mot människor, som hon trodde bara fikade efter hennes pengar, det var lika mycket ett förtvivlat utbrott av en människa som inte vågade lita på, att någon brydde sig om henne för hennes egen skull. Visserligen försökte hon säga, att hon trivdes med sin ensamhet. Men det blev nog mest en gest utåt. Hon trånade efter sällskap, efter en varm, ombonad tillvaro med goda vänner, som bara ville hennes bästa.

Hon längtade efter något, som hon väl drömt om som barn, men som hon aldrig fått. Hon trånade efter människors gemenskap. Hennes donation är väl det yttersta beviset på denna längtan. Bakom testamentets ord om den sjukliga kvinnan i knappa omständigheter — bara en sådan är berättigad till pension ur hennes fond — anar man Alma Hallin, sjuk och svag sedan barndomen, ensam och övergiven, folkskygg och underlig.

Jag Alma Matilda Hallin förordnar härmed såsom min yttersta vilja och testamente, att min kvarlåtenskap efter min död skall fördelas på följande sätt:

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Av vad som därefter kan återstå av min kvarlåtenskap bildas en fond, benämnd "Alma Hallins gåvofond", vilken skall stå under Sala stads kyrkoråds förvaltning. Årliga räntan skall efter kyrkorådets beprövande användas till något välgörande ändamål, i första hand till understöd åt någon ogift kvinna, som är sjuklig och i knappa omstän-

digheter samt känd för en hedrande vandel. Det tillkommer kyrkorådet att bestämma, huruvida räntan skall utgå till en eller flera personer eller om densamma skall användas till annat välgörande ändamål, därest lämplig person för erhållande av pension ej skulle finnas eller andra omständigheter lägga hinder i vägen därför.

Sala den 1 augusti 1929.

Alma Hallin

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 10.479: 14

(Förvaltas av kyrkorådet).

J. F. Collin

Johan Ferdinand Collins donationsfond

Grosshandlaren Johan Ferdinand Collin var infödd Salabo. Hans far var färgaren Johan August Collin, född i Sala år 1816 och återkommen hit efter sina läroår 1843. Ferdinand föddes den 16 november 1849. Sedan han slutat skolan, tog han plats i affär utanför staden men återvände redan som nittonåring till Sala, där han till en början hjälpte fadern i färgeriet. Detta tycks dock inte ha intresserat honom i högre grad. Han tog plats som bokhållare först hos handlanden Dahlström sedan hos Alinder, innan han öppnade en egen affär.

Denna arbetade han raskt upp. Han tog därvid flitigt reklamen till hjälp. Han annonserade mycket i den tidens Salatidningar. Det var inga små notiser som flertalet annonser på den tiden utan stora, nästan modernt uppställda, regelbundet återkommande annonser, som envist hamrade in det han ville sälja i folks medvetande.

Han blev mycket snart en av stadens mest ansedda män och invaldes i stadsfullmäktige redan 1875, då han bara var 26 år. Han intog snart nog en framträdande plats inom fullmäktige och gjorde sig känd som en orädd och flitig debattör. På den tiden fanns inga strängt avgränsade partier inom stadsfullmäktige. Vad som möjligen skulle kunna motsvara våra partier utgjordes av kotterier, som bildades kring någon inflytelserik

ledamot. På 1880-talet fanns det ett som kallades Uplandsbankskotteriet och som påstås ha utövat ett mycket stort inflytande på stadens styrelse och förvaltning. I styrelsen för Uplandsbankens avdelningskontor på den tiden satt kapten Fredenberg, stadsfullmäktiges ordförande och en av Sala stads mest bekanta och bemärkta kommunalmän, riksdagsman m. m., vidare borgmästare O. V. Lundberg, som väl inte behöver någon närmare presentation, och så grosshandlare Collin. Kamrer var W. Rosenström, också han ledamot i fullmäktige och klippt och skuren till ledare av spel bakom kulisserna. Vid bankens styrelsesammanträden dryftades ofta stadens angelägenheter. Blev de nyssnämnda fyra herrarna eniga om en sak, var denna därmed klar. De hade inga svårigheter att samla det antal röster, som behövdes vid ett fullmäktigesammanträde, för att genomföra det de ville.

Sala blev dock så småningom för litet för Collin. År 1886 flyttade han till Stockholm. Men han var fästad vid sin barndoms- och ungdomsstad. Då och då fick staden i en eller annan form mottaga gåvor och understöd av honom.

När han flyttade, skrev prosten Forssman, kapten Fredenbergs efterträdare som stadsfullmäktiges ordförande, i stadens krönikebok följande om grosshandlaren Collin: "Grosshandlare Collin hade här i staden utövat en stor, ja t. o. m. betydande affärsverksamhet. Han hade därjämte genom sitt goda huvud varit en av de mest framstående ledamöterna i fullmäktige. Hans åsikter voro alltid sunda och vittnade om mogen överläggning samt klar och skarp uppfattning om sakernas verkliga innebörd".

Han avled 1928.

(Utdrag ur testamentet.)

Undertecknad Johan Ferdinand Collin förordnar härmed såsom min yttersta vilja och testamente att min kvarlåtenskap skall, efter min död förfaras på följande sätt:

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

§ 2.

Till min födelsestad donerar jag Etthundratusen (100,000) Kronor.

Dessa medel skola bilda en särskild fond, som skall förvaltas av Stadsfullmäktige; och skall afkastningen af fonden användas för något välgörande ändamål eller för ändamål af allmännyttig natur, dock ej för sådant ändamål som det tillkommer staden att bekosta hvarför afkastningen icke får ingå som tillgång i Stadens budget.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

§ 8.

Genom detta testamente äro alla af mig tidigare gjorda testamentariska förordnanden upphäfda.

Stockholm den 26 maj 1926.

Ferd. Collin

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 105.040: 96

(Förvaltas av drätselkammaren).

Dessutom bestämde Collin i sitt testamente, att större eller mindre belopp skulle utgå till följande: Stora sällskapet i Stockholm — till konstverk att pryda sällskapets lokaler med eller till dess personals pensionsfond —, De blindas förening, Föreningen för bistånd åt lytta och vanföra, Eugeniahemmet och Stockholms borgarskola. I ett tillägg av år 1929: till en baderska i Sturebadet, Till de fattiga i Storkyrkoförsamlingen i Stockholm och till Husby-Sjutolfts församlings fattiga.

Dorotea Sofia Lundfeldts donationsfond

Dorotea Sofia Lundfeldt

Ville man en lördag för 40—50 år sedan träffa en av prästerna i socknarna omkring Sala, skulle man gå till Lundfeldts konditori på Rådmansgatan. Där kunde man råka dem alla, den skämtsamme och vitale prosten Thorbjörnsson i Sala socken, den barske, stränge, svartskäggige Nordblad i Kila, den blide, vänsälle Höjer i Norrby, den originelle, rolige och kvicke Dahlgren i Enåker, den fint bildade, högt lärde prosten Hedlund i Heby och alla de andra. Lundfeldts konditori var ett riktigt prästtillhåll. Där förvaltades också ett av de gamla riktiga prästgårdarnas fina arv, de goda kakorna.

Konditoriet var Sala stads första riktiga sockerbageri. Det ägdes då av två svägerskor, fru och fröken Lundfeldt, den förra änka efter en källarmästare Lundfeldt på Stadshotellet. Fröken Lundfeldt och hennes bror var födda i Västerås, men de var av dalasläkt. Modern var en dalkulla, som 1829 kom till Västerås och tog plats som piga hos en änkefru Broman. Sedan flyttade hon från den ena platsen till den andra än i Västerås än strax utanför och blev slutligen servitris på olika serveringar i Västerås.

Hon hade två barn. Sonen Gustaf Reinhold, som sedermera blev källarmästare i Sala, var född i Kungsåra 1836, och dottern Dorotea Sofia, som blev delägare i Lundfeldts konditori, föddes i Västerås den 9 november 1841.

Som nittonåring kom fröken Lundfeldt till Sala. Hon och hennes blivande svägerska fröken Vinkler, som var från Köping, öppnade då ett sockerbageri på Norrbygatan. Fröken Vinkler hade lärt sig yrket hos en sockerbagare Åkerman i Västerås. Han innehade en rad gamla förnämliga recept, som det Lundfeldtska konditoriet samvetsgrant utnyttjade. Det var väl dessa som lockade inte bara prästerna utan också allt traktens folk till Lundfeldts. Där förstod man att utnyttja recepten så, att konditoriet blev berömt.

År 1870, tio år efter det att sockerbageriet etablerats flyttade kompanjonerna från Norrbygatan till Rådmansgatan och hyrde en lokal i garvare Östgrens hus. Några år senare inköpte de fastigheten.

När fröken Vinkler, kompanjonen, gifte sig med källarmästare Lundfeldt, stärktes banden ytterligare mellan kompanjonerna. Källarmästaren övertog Stadshotellet, men han innehade det bara några månader. Han led av struptuberkulos och tog sitt eget liv i ångest och förtvivlan över en sjukdom, som tvingade honom till en långsam död.

Det Lundfeldtska konditoriet utvecklades trots familjesorgen. Den ursprungliga lokalen vid Rådmansgatan var dålig och illa underhållen. Där såg ruffigt och medfaret ut. När kompanjonerna inköpte fastigheten, reparerades denna grundligt, och sekelskiftets välkända Lundfeldts konditori kom till. Det bestod av ett stort rum, som gick tvärsigenom hela huset och som var den egentliga butiken. Därinnanför låg ett par mindre rum, av vilka det innersta var samlingspunkten för prästerna.

När landsortsborna på lördagsmorgnarna kom till Sala vid sju- eller halvåttatiden var alla butiker stängda. De hade rest någon mil i en skranglig kärra eller skakat på tåget en god stund, innan de kom fram till staden. Det var kallt, hungrigt och otrevligt att traska längs gatorna och titta på alla stängda dörrar. Då klockan närmade sig åtta drogs flertalet in på Rådmansgatan och när Lundfeldts konditori öppnade, strömmade alla in där. Där var varmt och gott. Där fick man sitta, och

där serverades varmt och gott kaffe. Och det var billigt kaffe. För 25 öre fick man då — för 40—50 år sedan — kaffe med skorpor, bullar, kakor och en bakelse. Frånsett bakelsen fick man doppa så mycket man ville.

Det var enkelt men trivsamt. I det lilla rummet innanför butiken stod en schäslong med ett litet bord framför och ett par stolar. Det större rummet därinnanför hade en fin plyschklädd soffa längs ena väggen med ett stort runt bord omgivet av en rad rottingstolar. Det innersta rummet var mera enkelt möblerat. På lördagsmorgnarna fylldes rummen av kaffetörstiga landsortsbor.

Fröken Lundfeldt blev så småningom ensam och gammal. År 1908 överlämnade hon konditoriet i andra händer. Hon hade då innehaft det i 48 år. Hon stannade dock kvar i Sala. Trots sin höga ålder — hon dog år 1929 87 år gammal — var hon rörlig och pigg, och först åtta dagar före sin död sjunknade hon på allvar. Med henne gick stadens första, riktiga sockerbagare bort.

Jag Dorotea Sofia Lundfeldt förordnar härmed såsom min yttersta vilja och testamente, att min kvarlåtenskap skall fördelas på följande sätt:

— — — — — — — — — — — — — — — — —

4) Av det kapital, som därefter kan återstå, sedan omkostnaderna för boets utredning samt begravningskostnader m. m. blivit guldna, bildas en fond, benämnd "Sofia Lundfeldts donationsfond". Fattigvårdsstyrelsen i Sala stad omhänderhar denna fond, varav högst den årliga räntan före jul varje år utdelas till en eller flera personer, som befinna sig i knappa ekonomiska omständigheter men ej åtnjuta fattigunderstöd. Det tillkommer fattigvårdsstyrelsen att efter eget gottfinnande bestämma storleken av dessa pensioner.

Sala den 23 maj 1929.

Dorotea Sofia Lundfeldt

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 9.183: 14

(Förvaltas av fattigvårdsstyrelsen).

Johan Erikssons fond

År 1932 överlämnade förre hemmansägaren Johan Eriksson 9,500 kronor till stadens kyrkoråd. Räntan av beloppet skulle utdelas vid jul till behövande inom staden. Orsaken till gåvan är obekant. Kanske låg därbakom en viss tacksamhet mot staden, som gett den gamle bonden och hans båda systrar en fristad på ålderns dagar.

Johan Eriksson var född år 1851 i Norr Åmyra i Huddunge och var själv bondson. Det fanns flera syskon i familjen. Ett par lämnade hemmet, men Johan och systrarna Johanna och Anna Matilda stannade kvar. Johan övertog gården efter föräldrarna, och systrarna bodde kvar i det gamla hemmet. Under sina yngre dagar höll de sig med både en piga och ett par drängar, men ju äldre de blev, desto sparsammare blev de. Både pigan och drängarna ansåg de vara överflödiga. De slet och släpade själva så gott det gick.

Så småningom började åren göra sig gällande. När de blev närmare sextio år, kändes arbetet allt besvärligare. Jorden blev kanske inte skött som den skulle, och arbetet i jorden kändes allt tyngre och tyngre för de gamla ryggarna. Så kom det första världskriget. Priserna på allting steg våldsamt inte minst på jordbruksfastigheter, som plötsligt var värda svindlande summor jämfört med förr i tiden. Om också jorden kanske inte var så märkvärdig, så ägde gården i alla fall en stor orörd skogslott. Nu kunde de tre gamla inte stå emot längre. De sålde sin fädernegård. Nog behövde de få pension. Och tack vare

de upptrissade priserna just då — det var 1918 — blev pensionen stor och för deras förhållanden rikligt tilltagen.

Så köpte Johan Eriksson en gård på Vasastaden — n:r 13 — och där bodde de alla tre till sin död. Systern Johanna dog 1929, Johan själv 1937 och den tredje i denna syskonkrets Anna Matilda avled 1941. Sin kvarlåtenskap donerade hon till Svenska Missionsförbundets missionsverksamhet.

Nog blev det ofta ensamt för de tre därute på Vasastaden i den främmande omgivningen. Varje besök av gamla Huddungebor hälsade de med stor glädje. De pratade och frågade och frågade om igen. De var, trots allt ekonomiskt välstånd, rotlösa, ryckta "som en ört ur sin groningsgrund".

Det var väl främlingsskapet i staden som gjorde, att de så välvilligt och tacksamt mottog gamla Huddungebor. Ingen av dem var eljest intresserad av andra människor. De förblev ju också ogifta i hela sitt liv. Johan åtog sig aldrig något som helst kommunalt förtroendeuppdrag. Han var väl inte heller så särskilt "klyftig", som man säger på landet. Men han hade ett fenomenalt minne. En läskamrat har berättat, att det inte beredde honom någon svårighet att lära sig de längsta katekesstycken man kunde leta upp. Han rabblade dem ordagrant och korrekt, men begrep just ingenting av det han rabblade. "Förståndsfrågor" gick han alltid bet på. Han förklarade en gång under konfirmationsundervisningen — på frågan om hur Jesus dog — att denne blev halshuggen. Och ändå kunde han rabbla halva passionshistorien utantill!

Alla tre syskonen levde stilla och tillbakadraget. De var på senare år nästan skygga för andra människor. De levde på sin gård helt och hållet för sig själva.

När de flyttade till Sala blev väl besöken av forna grannar en viss omväxling, men sin gamla bondementalitet behöll de. De gick t. ex. alltid klädda i gamla tjocka vadmalskläder, vilket väder det än var. De var slitstarka — det var huvudsaken. Och vad folk sade angick dem inte.

Undertecknad överlämnar härmed till Sala stads kyrkoråd ett belopp av N i o t u s e n f e m h u n d r a (9,500) kronor under namn av "F. d. lantbrukaren Johan Erikssons fond".

Årliga räntan skall till jul utdelas med lika stort belopp till åtta personer, som befinna sig i fattiga omständigheter och äro kända för god vandel samt tillhöra Sala stads församling.

Sala, Vasastaden 13 den 1 februari 1932.

Johan Eriksson

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 9.500:—

(Förvaltas av kyrkorådet).

Carl August Grellstrands donationsfond

C. A. Grellstrand

En av de mest kända personerna i Sala under decennierna omkring sekelskiftet 1900 var fotograf Grellstrand. Han var född i Grällsta i Kila den 26 januari 1845. Fadern, som hette Per Larsson, var bonde. Som alla andra bondsöner fick den unge Carl August redan tidigt börja deltaga i jordbruksarbetet och gick i flera år som dräng hemma på gården. Han ville dock komma ut och se sig omkring och tog fördenskull plats som jordbruksarbetare i Skåne. Där trivdes han dock inte med arbetet utan tog värvning vid Vendes artilleriregemente i Kristianstad och genomgick i vederbörlig ordning underbefäls- och underofficersskolorna. Men inte heller soldatyrket trivdes han med utan beslöt sig för att bli fotograf. Han hade en svåger i Västerås, som ägde en fotografiateljé, och det var väl denne som lockade Grellstrand över till fotografyrket, och det var också denne som blev hans lärare.

På 1870-talet ansåg sig Grellstrand utlärd, flyttade till Sala och öppnade där en egen fotografiateljé, som han skötte i närmare 40 år. Han var en för sin tid mycket skicklig fotograf, som väl förstod att följa de tekniska framstegen inom yrket. Men han hade också klar blick för fackorganisationens betydelse. Redan 1890 ingick han i Sala Fabriks- och Hantverksförening, där han snart nog intog en framträdande plats. Året efter sitt

inträde invaldes han i styrelsen och var under en lång följd av år föreningens högt betrodde kassör. När han av åldersskäl måste lämna det aktiva arbetet inom föreningen, kallades han till dess hedersledamot inte bara i föreningen utan också i styrelsen. Ett ytterligare bevis på föreningens uppskattning av hans arbete fick han 1933, då han tilldelades Sveriges Hantverksorganisations diplom och förtjänstmedalj i silver. Tre år senare, den 30 januari 1936, avled han.

Redan 1882 invaldes fotograf Grellstrand i stadsfullmäktige, som han tillhörde ända till 1916, då han fyllt sjuttio år. Han var således ledamot av fullmäktige i inte mindre än 34 år, längre än någon annan. Under denna tid deltog han verksamt i en rad kommunala styrelser och nämnder. Han var bl. a. ledamot av drätselkammaren, beredningsutskottet, hälsovårdsnämnden, skolrådet och sedermera folkskolestyrelsen samt kyrkorådet, där han valdes till kyrkvärd under flera perioder.

Långt in på ålderdomen kunde fotograf Grellstrand glädja sig åt en utomordentlig både andlig och kroppslig vigör. Ännu som åttioåring kunde han vara med i föreningslivet och andra rådslag, och det inte bara som en tyst dekorationsfigur. Han tog aktiv del i överläggningarna, och då märktes inga tecken på de åttio åren. Det låg något förnämt och samtidigt godmodigt milt över hela hans väsen, och de pigga ögonen, som spelade i ett ännu på ålderdomen ungdomligt ansikte, vittnade om obruten vitalitet. Han var en gammal hedersman, allmänt aktad för sin redbarhet, omtanke och oegennytta i sin offentliga och enskilda gärning.

Såsom tillägg till mitt år 1926 upprättade testamente förklarar jag härmed min yttersta vilja och testamente vara, att efter min död skola av kvarlåtenskapen, sedan de i det tidigare testamentet omnämnda legaten utgått, följande belopp tilldelas nedannämnda personer och ändamål:

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

2:) Åttatusen (8,000) kronor överlämnas till Sala stad för att bilda

en fond, kallad "Carl August Grellstrands donationsfond", vilken skall förvaltas av Sala stads kyrkofullmäktige på följande sätt:

Kapitalet skall göras räntebärande och av räntan ett belopp av 100 kronor årligen läggas till kapitalet. Återstoden av räntan skall årligen vid jultiden tilldelas den vid mitt dödsfall hos mig tjänande hushållerskan, om hon väl vårdat mitt hem och i övrigt varit till min belåtenhet, under hela hennes livstid. Efter hennes död skall någon avsättning av räntan till kapitalets ökning icke vidare ske, utan hela den årliga räntan av fonden delas i tvenne lika stora premier, vilka årligen vid jultiden tilldelas tvenne välfrejdade äldre trotjänarinnor, vilka varit kyrkoskrivna i Sala stad under en tid av minst 10 år.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Sala den 6 augusti 1932.

C. A. Grellstrand

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 8.210:—

(Förvaltas av kyrkorådet).

Sala Fabriks- och Hantverksförening fick också mottaga ett belopp, som under namn av "Carl Aug. Grellstrands donationsfond" skulle förvaltas av föreningens pensionsstyrelse.

A. O. Ehlin

Anders Olof Ehlins donationsfond

På 1860-talet kom tre unga Möklintapojkar till Västerås läroverk. Alla tre skulle bli präster. Två av dem nådde sitt mål. Den tredje slutade skolan, fast han kanske var den mest begåvade av dem.

Han hette Anders Olof Olsson och var son till en bonde Per Olsson, som var hemmansägare i Lisselbo. Modern var bonddotter från Forneby. Anders Olof, som var född 1853, kom dock under Västeråstiden underfund med att han inte borde bli präst. Han ansåg sig inte värdig, tyckte han. Föräldrarna, som ingalunda var förmögna utan fick göra stora uppoffringar för att hålla sin pojke vid läroverket, vägrade att vidare bekosta hans utbildning, och så måste han sluta skolan. Då hade han bara ett år kvar till sin studentexamen.

Han måste nu tänka på att försörja sig och tog den första plats han fick. Säkerligen var det med tungt hjärta han lämnade skolan. Han hade stora förutsättningar för att gå "den lärda vägen".

Dåvarande länsman Rydin i Sala skötte stadens auktionskammare och hos honom fick den unge Olsson, eller Ehlin som han nu började kalla sig, plats. Auktionskammaren blev han sedan trogen ända till sin död år 1935. Frånsett ett par smärre uppdrag under några år, åtog han sig heller aldrig några bisysslor.

Arbetet intresserade honom inte mycket. Men hans pliktkänsla var stark, och därför skötte han sin plats exemplariskt korrekt. När Rydin blev gammal, fick Ehlin praktiskt taget ensam sköta auktionskammaren. Rydin överlämnade den inte förrän han var bortåt 90 år. Rådman Johan Näsmark blev nu chef, men det var allt fortfarande Ehlin som skötte det egentliga arbetet. Rådmannen satte synnerligt stort värde på Ehlin, och denne blev något av en hustomte i det Näsmarkska hemmet.

Som auktionsman var han ytterst försiktig och sparsam. Det kunde inträffa att han vägrade den sedvanliga auktionskrediten bara därför, att köparen var "för honom okänd". Det var inte alla, som tålde en sådan behandling, men Ehlin ville inte ta några risker.

Att blanda ihop kassor var för honom en styggelse.

— Han är så försiktig att jag inte ens får låna tio kronor av mina egna pengar, jämrade sig rådmannen. Det är typiskt för den korrekte Ehlin.

I unga år gifte han sig med en Möklintaflicka. Äktenskapet blev olyckligt. Barnen emigrerade, äktenskapet upplöstes, och Ehlin blev ensam. Då återgick han till sin ungdoms språkstudier. Han var högt begåvad och hade utan tvivel hamnat på fel plats i livet. Om han haft möjligheter att fortsätta sina studier, hade han säkerligen blivit språkman. Ännu på äldre dagar kunde han nödtorftigt traggla sig igenom t. o. m. en latinsk text.

Hans stora intresse i livet blev dock världsspråkrörelsen. Det var framför allt esperanto som intresserade honom. Han arbetade ända till sin död med brinnande iver och aldrig slappnande energi för att göra esperanto känt, uppskattat och använt. Att han behärskade språket fullständigt behöver väl inte sägas. Hans bibliotek omfattade också en hel del litteratur på esperanto.

Svenska Esperantoföreningen bildades 1906, men redan dessförinnan fanns åtskilliga esperantoföreningar i Sverige. Ehlin var långt före 1906 intresserad och övertygad esperantist. Han var redan då fullt inne i språket och stod i förbindelse med åtskil-

liga utländska esperantister. När Esperantoförbundet bildades anslöt han sig även formellt till rörelsen.

Nu vidgades hans förbindelser. Krigsåret 1914 företog han en lång Amerikaresa för att hälsa på sina barn. Han var borta 8—9 månader. Därute sammanträffade han med en rad framstående medlemmar av den amerikanska världsspråkrörelsen och det stimulerade honom ytterligare i hans arbete för saken.

Han stod ännu långt in på ålderdomen i livlig kontakt med esperantister jorden runt. Hans brevväxling omfattade inte bara Sverige och Norden. Breven gick långt. Kina, Japan, Hawajii och andra länder på andra sidan jordklotet var kända adresser för honom. Hans eminenta kunskaper tog esperantoförbundet också i anspråk. Han arbetade bl. a. som lärare vid korrespondensundervisning i esperanto.

Men hans intressen gick längre. Filosofi och astronomi studerade han. Samskolan i Sala har en stor förnämlig kikare som skolan fick av honom. Botanik var honom heller inte främmande. Salatrakten erbjöd då, mera än nu, rika tillfällen för botanister att göra fynd. Hallaren var ett botanisternas förlovade land, och Käringholmens alla underfulla blomster talade han gärna om.

På gamla dagar förde hans filosofiska studier honom över till teosofi och spiritism, som roade honom mycket. Han inlät sig gärna i samtal med goda vänner i djupsinniga diskussioner, om tillvarons innersta mening och om ett liv efter detta.

Den lille spänslige, gråskäggige mannen var en både välkänd och väl känd figur på stadens gator. Hans auktionsarbete förde honom i kontakt med massor av människor, som med eller mot sin vilja lärde sig att uppskatta honom. Han verkade kanske tyst och inbunden. Men i vänners lag var han skämtsam och kvick och skojade t. o. m. om sin egen litenhet. En stor mage är en onödig belastning, menade han. Så vägde han heller knappast mer än 50 kilo och gick lätt och spänstigt som en pojke. Det fanns ingenting kroppsligt som tyngde honom.

— Min mage är konkav, brukade han säga.

Han dog den 11 september 1935 och vid hans frånfälle skrevs följande träffande ord i nekrolog: "Som människa var Ehlin vad man i bästa mening vill kalla originell. Han hade en vresig yta, men det fanns mycken humor där bakom och ett gott hjärta. Det är med saknad man konstaterar att han gått bort över den enda gräns han egentligen erkände".

(Utdrag ur testamentet.)

3:) Sedan boupptecknings förrättats samt begravnings- och andra dödsboet åliggande kostnader guldits, skall med boets behållna tillgångar förfaras på följande sätt:

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

8:) Utav boets återstående behållning skall först avsättas ett belopp av Femtusen (5,000) kronor, därav årliga räntan skall användas till inköp av lämpliga klädesplagg eller skodon — eventuellt även leksaker — som till julen skola utdelas till fattiga och behövande, minderåriga, Sala stads kommun tillhörande barn, hvilka jag på detta sätt önskar bereda någon ringa julglädje.

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 5.000: —

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

9:) Återstoden av dödsboets behållning skall bilda en särskild fond, därav årliga räntan i lämpliga lotter fördelas som julgåvor till ett antal fattiga och behövande, Sala stads kommun tillhörande män och kvinnor, hvilka icke åtnjuta fattigunderstöd.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

12:) Bestämmandet av de under 8:) och 9:) här ovan nämnda julgåvornas storlek samt utväljandet av resp. gåvoemottagare ombesörjes årligen i god tid före jul av stadens Fattigvårdsstyrelse, eller av den kommunala styrelse, som efter förändrad lagstiftning kan komma att övertaga fattigvårdsstyrelsens nuvarande funktion.

Sala den 11 november 1933.

Anders Olof Ehlin

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 32.446: 75

(Båda ovanstående donationer förvaltas av fattigvårdsstyrelsen).

Anna Lisa Anderssons donationsfond

Anna Lisa Andersson var född 1854 i Väster Lövsta. Fadern var rusthållare i Över Sävne. Hela sin barndom och ungdom tillbragte hon hos föräldrarna. När dessa dog, ärvde hon så pass mycket pengar, att hon kunde leva tämligen bekymmersfritt. Hon flyttade då till Sala. Här bodde hon hela sitt återstående liv. Något egentligt arbete åtog hon sig aldrig, men var vänlig och hjälpsam mot grannar och sina få vänner.

Släktingarna brydde sig inte om henne, och hon sökte inte upp dem. På senare år, sedan hon förlorat en ganska stor summa penningar som hon lånat ut, köpte hon en livränta för största delen av sitt återstående kapital. År 1941, när hon blivit så pass dålig, att hon hade svårt att reda sig på egen hand, flyttade hon över till Nystrand, där hon dog 1943.

Hon hörde till de tysta, ensamma människor, som aldrig syns utåt, som drar sig undan sällskap och yttre framträdande, och vars liv inte sätter några för eftervärlden synliga spår. Anna Lisa Andersson dog lika obemärkt som hon levat.

Undertecknad, som saknar bröstarvingar, förklarar härmed min yttersta vilja och testamente vara, att efter min död all min kvarlåtenskap av vad namn och beskaffenhet den vara må skall, utan något som helst intrång av mina arvingar, med full äganderätt tillfalla Sala stad att förvaltas av dess fattigvårdsstyrelse, under villkor dock att staden drager försorg om gravsättningen av min urna å kyrkogård i Sala och den framtida vården av urnan. Sedan min kvarlåtenskap förvandlats i penningar, skola desamma göras räntebärande. Den upplupna räntan

skall därefter genom fattigvårdsstyrelsens försorg årligen utdelas till fattiga och behövande tillhörande Sala stad.

Sala den 29 augusti 1934.

Anna Andersson

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Utdrag ur protokoll fört vid sammanträde med Sala stads fattigvårdsstyrelse fredagen den 10 december 1943.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

§ 209.

Beträffande fröken Anna Lisa Anderssons fond, som nu för första gången togs i anspråk, beslöt styrelsen fastställa antalet pensionsrum till fyra.

In fidem:

Gösta Levander

Justerat:

Henning Sundbäck *B. Carlin*

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 8.458: 10

(Förvaltas av fattigvårdsstyrelsen).

C. W. Johansson

C. Wictor Johanssons fond

Snickarmästaren Wictor Johansson var en det västmanländska hantverkets grand old man.

Han var född i Sala den 2 januari 1858. Fadern, Zackarias Johansson, var snickare han också. Han var en framstående hantverkare och en intresserad kommunalman, även om det senare inte märktes så mycket utåt. Han var dock under ett par år på 1880-talet ledamot av stadsfullmäktige. Zackarias Johansson var dock framför allt hantverkare och som sådan mycket mån om sitt yrke och sin kår. Han var en av stiftarna av Sala Fabriks- och Hantverksförening — den bildades 1873 — och hörde länge till föreningens säkraste stöttepinnar.

Sonen Wictor fick börja sina läroår i faderns verkstad, som var en god och förträfflig skola. Fadern var en vidsynt man, som insåg sin egen begränsning. Sonen fick resa utomlands. Han praktiserade både i Tyskland och Förenta staterna. Hemkommen övertog han faderns rörelse. Den skötte han lika föredömligt som sin far. Wictor Johanssons yrkesskicklighet behöver inte särskilt framhållas.

Han hade redan som pojke insupit faderns varma intresse och hängivenhet för hantverket och dess organisationer. Och han förvaltade detta sitt farsarv förträffligt. I jämt femtio år, från 1892 till sin död 1942, var han medlem av Sala Fabriks- och Hantverksförening, där han snart nog kom att inta en ledande

ställning. Han invaldes 1898 i styrelsen, där han satt till 1914. Åren 1900—1912 var han dess sekreterare och 1913—1914 ordförande. Sistnämnda år lämnade han styrelsen. Föreningen kallade honom till sin hedersledamot 1935 som en honnör för hans stora insatser inom föreningen.

Av fadern hade han väl också ärvt sitt stora kommunala intresse. Han invaldes i stadsfullmäktige 1901 och satt där i tolv år. Dessutom var han bl. a. ledamot i vattenledningsstyrelsen i många år. Hans arbete som kommunalman präglades av ett öppet sinne för nya idéer. Han var uppslagsrik, och man vågar nog säga att han formligen nitälskade om stadens bästa.

Han var också mycket skicklig och intresserad skytt. Ännu som 70-åring såg man honom ständigt på skjutbanan, och där ställde han trots sin ålder flertalet unga skyttar i skuggan. Han plockade in träffarna med en precision som rader av ett halvt sekel yngre skyttar inte kunde överträffa.

Härmed förordnar jag C. Wictor Johansson, såsom min yttersta vilja och testamente, att min kvarlåtenskap skall efter min död på följande sätt fördelas:

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Det till Sala stad överlämnade beloppet skall förvaltas av Sala stads Kyrkoråd eller den institution, som närmast kan komma att framdeles motsvara densamma, under namn av "Snickaremästaren C. Wictor Johanssons fond", och skall kyrkorådet av den årliga räntan å de fonderade medlen till varje jul lämna behövande ålderstigna, inom samhället sedan längre tid bosatta män och kvinnor, företrädesvis hantverkare och deras änkor eller barn, gåvor om högst 25 kr. varje jul.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Sala den 1 sept. 1936.

C. Wictor Johansson

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 3.152: 14

(Förvaltas av kyrkorådet).

En fond med samma namn och med praktiskt taget samma bestämmelser som ovanstående donation till Sala stad förvaltas av Sala Fabriks- och Hantverksförenings pensionsstyrelse.

A. Ljungberg

Anton Ljungbergs donationsfond

Sala stad var länge utan eget apotek. Ehuru staden priviligierades 1624 fick den inte självständigt apotek förrän 1755. Dessförinnan hade staden försetts med läkemedel från Västerås. År 1674 fick en apotekare där särskilt privilegium på denna rätt. Första självständiga apotekaren i Sala hette Peter Nystedt. Bland de senare apotekarna finns flera med namn som på ett eller annat sätt sammanhänger med stadens historia. I början av 1800-talet fanns det en apotekare som hette Breitfeldt. Han var gift med en dotter till kapten Pistolskjöld — ett namn välkänt för alla gamla Salabor. Deras barn kallade sig av för mig okänd anledning Lindfeldt. En av dem startade en flickpension här i staden.

År 1850 övertogs apoteket av Israel Gustaf Lindström, som sju år senare gifte sig med dottern till fabrikören Ferdinand Emanuel Ekengren, tillhörande också han en gammal välkänd Salasläkt. Efter Lindströms avgång köpte hans svåger Ture Leonard Ekengren apoteket. Han är den ende infödde apotekaren i Sala. Ekengren var sjuklig och åtnjöt sedan hösten 1900 ledighet från apotekets skötsel. Föreståndare blev då Anton Ljungberg.

Han var född i Småland, närmare bestämt Gårdveda socken i närheten av Målilla, den 19 januari 1860. Fadern var trädgårdsmästare. Efter skolstudier i Borgholm och Växiö antogs Ljung-

berg som elev på apoteket i Simrishamn och avlade farmacie studiosi-examen 1880. Det var på den tiden den lägre farmaceutiska examen, vilken kunde avläggas på apoteken. Ljungberg tjänstgjorde därefter på apoteken i Simrishamn och Nora och kom till Sala i september 1886. Och här stannade han kvar. I nära elva år tjänstgjorde han här under Ekengren, men inskrevs hösten 1897 på farmaceutiska institutet, där han i maj 1899 avlade apotekarexamen. Då återvände han till Sala, och när Ekengren på hösten 1900 måste överlämna sitt apotek, övertog Ljungberg det på arrende och förestod det, tills han i juni 1911 erhöll privilegier på detsamma. Ekengren hade avlidit i december 1910. Apoteket innehade Ljungberg till år 1930, då han drog sig tillbaka och bosatte sig på Josefsdals gård, som han samtidigt inköpte. Han gick bort den 15 januari 1937.

Anton Ljungberg kom att bli en av Sala stads ledande kommunalmän. Redan 1904 invaldes han i stadsfullmäktige, som han tillhörde oavbrutet till år 1930, då han avgick av åldersskäl. Han valdes till fullmäktiges vice ordförande 1911 och blev ordförande 1926. Han innehade dessutom en lång rad andra förtroendeuppdrag. Under åren 1910—12 var han ordförande i drätselkammaren och sedan 1911 beredningsutskottets ordförande. Han hade också ett starkt kyrkligt intresse, dokumenterat inte bara genom mångårigt ledamotskap av kyrkorådet och kyrkofullmäktige, som han tillhörde sedan dess tillkomst, utan lika mycket genom gåvor och omtanke om kyrkan, som tog sig uttryck på olika sätt. Bl. a. skänkte han en vacker brudkrona till kyrkan.

Apotekare Ljungberg var mycket intresserad jägare och en nitisk jaktvårdare. Inom stadens organiserade jaktliv var han en av de ledande och företrädde dess jaktintressen även utåt med den äran. Han var också varm hundvän. Den hund han ägde vid sin död, fick inte skjutas, utan en trotjänarinna tog hand om den. Hans stora jakt- och hundintresse framgår också av, att han till svenska översatte boken "Hund och Jägare".

Apotekare Ljungberg var högerman — som sådan tillhörde han en kortare tid landstinget — och strängt konservativ till sin

läggning. Han såg med inrotad misstro på hela den politiska utvecklingen. Den moderna penningpolitiken betraktade han som farlig och menade, att den förr eller senare måst leda till en katastrof. Detta har han också gett uttryck åt i sitt testamente.

Men ingen kunde undgå att gripas av hans omutliga redbarhet och hans varma samhällsanda. Han uppskattades också av politiska motståndare och knöt bestående vänskapsförbindelser långt ut på vänsterkanten. Det som drog människor till honom var kanske främst hans fina, nobla sinne och hans ridderlighet i alla skiften. Men han var därför inte mindre fast i sina beslut och tummade aldrig på sin övertygelse.

Tyst och försynt fullgjorde han sina åligganden och ville aldrig skjuta sig själv i förgrunden. Lika försynt och blygsamt drog han sig tillbaka. Det var som om han ville, att ingen skulle märka att han ersattes av andra.

(Utdrag ur testamentet.)

Till det av min avlidna hustru och mig upprättade testamentet av den 27 mars år 1927, vari jag icke förordnat något om den delen, d. v. s. hälften av boet, varöver jag ensam äger förfoga, göres därför härmed följande tillägg, beträffande denna del av kvarlåtenskapen.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

6:) Sala stad, 20,000 kronor på följande villkor: Medlen skola bilda en fond, under benämning "apotekare A. Ljungbergs donationsfond". Räntan skall läggas till kapitalet, intill dess summan uppnått en storlek av 100,000 kronor. Därefter får 7 tiondelar av räntan användas till något allmännyttigt eller välgörande ändamål efter stadsfullmäktiges beslut för varje gång. Tre tiondelar skall alltså framgent läggas till kapitalet.

Motivet till dessa bestämmelser är min djupa misstro till statsmakternas åtgärder. Risk synes mig föreligga, att vid den tidpunkten, be-

fintligt kapital hunnit förstöras och den fria kapitalbildningen upphört. Då kan ett sparkapital vara bra för staden att ha.

Sala, Josefsdal den 25 febr. 1936.

Anton Ljungberg

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 20.584: 93

(Förvaltas av drätselkammaren).

Utom ovanstående donation omfattar testamentet även frikostiga gåvor till Svenska Jägarförbundets riksorganisation, Allmänna Valmansförbundets riksorganisation samt Frimurarföreningen S. F. i Sala.

Dessutom donerade fru Alma Ljungberg till Fjellstedtska skolan under namn "Fru Alma Ljungbergs donationsfond", vars ränta skulle användas till understöd åt obemedlade studerande.

Systrarna Hilma och Henrietta Öbergs donationsfond

På 1870-talet fanns det en mössaffär på Norrbygatan, som innehades av P. A. Nygren. Denne överlät i oktober 1877 sin affär till ett par nyinflyttade Västeråsfröknar. Den äldsta av dem var då 25 år och hette Henrietta Charlotta Öberg. Hennes tre år yngre syster hette Hilma Johanna.

De var båda födda i Västerås, Henrietta den 26 januari 1852 och Hilma Johanna den 23 december 1854. Fadern var skräddare. Vid tiden för flickornas födelse var han ännu "skräddaregesäll". Modern kom från Skultuna, varifrån fadern även härstammade och där familjen hade många släktingar. Sedermera flyttade även fadern till Sala.

De båda systrarna, som sedermera flyttade in i en butik vid Stora torget, skötte sin affär bra efter den tidens måttstock, även om de på äldre dagar hade litet svårt att följa med tidens nya moder. Dock överlät de inte affären förrän i början av 1900-talet, då Israel Elkan övertog den. Han hade redan förut i samma hus öppnat en herrekiperingsaffär.

Därmed drog sig de båda systrarna undan från affärerna, köpte ett hus i hörnet av Bråstagatan och Gruvgatan — ett hus som nyligen rivits — och levde stilla och tillbakadraget. Deras lugna, försynta uppträdande förde knappast tanken till två affärsdamer.

Båda följdes också åt i döden. Den yngre dog i oktober 1940 och den äldre, Henrietta Charlotta, i april följande år.

(Utdrag ur testamentet.)

Undertecknade syskon förordna härmed såsom vår yttersta vilja och testamente, att den av oss, som överlever den andra, skall med full ägande rätt bekomma den först avlidnas kvarlåtenskap.

Efter bådas vår död skall den kvarlåtenskap, som då finnes, fördelas sålunda:

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Sedan förenämnda belopp om tillhopa 41,000 kronor jämte medlen för det försålda lösöret utgått, boet blivit utredt och arvsskatt för i punk-

Hilma Öberg

Henrietta Öberg

terna 2—8 angivna belopp och medel betalats av boet, skall återstoden av vår förmögenhet tillfalla Sala stad och utgöra en fond, kallad "Systrarna Hilma och Henriette Öbergs Donationsfond".

Fonden skall stå under Sala Stads Fattigvårdsstyrelses förvaltning och skola i övrigt följande bestämmelser gälla för fonden.

Hälften av den årliga avkastningen å de fonderade medlen skall årligen läggas till kapitalet.

Den andra hälften av den årliga avkastningen å fonden skall med sinsemellan lika belopp årligen till Jul utdelas till fem — 5 — behövande, ensamstående äldre kvinnor, företrädesvis sådana, som tillhört eller tillhöra Handelskåren i Sala stad, bosatta och mantalsskrivna i Sala stad minst tjugo — 20 — år innan de kunna komma i åtnjutande av medel ur denna fond.

Det högsta belopp, som var och en skall för år kunna erhålla ur denna fond, skall utgöra 300 kronor. Växer fonden till så stort belopp,

att avkastningen medgiver ytterligare pensionsrum, får antalet pensionärer ökas under den förutsättningen, att intet pensionsrum — årligt belopp för var och en — får understiga 300 kronor, därest icke tillfälliga ränteförändringar medföra, att det årliga pensionsbeloppet måste sättas lägre.

Minskning i redan beslutat antal pensionsrum får icke göras, utan skall, därest det årliga pensionsbeloppet icke skulle under något eller några år kunna utgå med 300 kronor, likartad reducering göras å vart och ett enskilt pensionsbelopp.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Sala den 10 december 1938.

Hilma Öberg *Henrietta Öberg*

Sedan jag och min syster Hilma Öberg den 10 december 1938 upprättat testamente rörande vår kvarlåtenskap, får jag härmed med ändring av samma testamente, i vad det rör min kvarlåtenskap såsom min yttersta vilja och testamente förordna sålunda:

— — — — — — — — — — — — — — — — —

4) Beträffande den i testamentet av den 10 december 1938 angivna fonden, kallad "Systrarna Hilma och Henriette Öbergs Donationsfond" skall ett rum i fonden tilldelas var och en av fru Johanna Charlotta Duvberg och fröken Maria Falltin i Sala att av dem behållas under deras återstående livstid.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

9) I övrigt skall testamentet av den 10 december 1938 lända till efterrättelse.

Sala den 14 november 1940.

Henrietta Öberg

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 38.071: 71

(Förvaltas av fattigvårdsstyrelsen).

Per Werner Lindströms donationsfond

Werner Lindström

Per Werner Lindström hörde till stadens gamla hantverkare. Fadern var skomakare, och Per Werner, som föddes år 1859, gick i faderns fotspår och blev också skomakare.

Han var på sin tid en ganska företagsam man. Åtminstone på yngre dagar reste han omkring på marknader och sålde skor. Dessa tillverkade han själv och kunde t. o. m. engagera andra skomakare i Sala att tillverka skor åt honom.

På äldre dagar satt han dock ensam i sin verkstad och blev allt tystare. Han hörde, om någon, till de tysta och stilla i landet. Föreningsliv och sällskap tycks inte ha intresserat honom. Kanske bidrog härtill att han var halt. Fadern tillhörde godtemplarorden, men ehuru sonen var absolutist, var han aldrig organiserad nykterhetsman. Den enda sammanslutning han kände samhörighet med var metodistförsamlingen. Hans bror, bagare Lindström, tillhörde församlingen, men skomakaren visade bara i sitt testamente sin välvilja och tacksamhet gentemot metodisterna.

Han dog ogift den 22 maj 1940.

Undertecknad, Per Werner Lindström, vilken saknar bröstarvingar, förklarar härmed såsom min yttersta vilja och testamente vara, att efter

mitt frånfälle, sedan alla kostnader för min begravning och boutredning guldits, skall min kvarlåtenskap fördelas på följande sätt.

1) Sex Tusen (6,000) kronor skall överlämnas till Sala stads Fattigvårdsstyrelse att av dem förvaltas och göras räntebärande på bästa sätt. Avkastningen av kapitalet skall till varje Jul utdelas till tvenne gamla eller sjuka hantverkare eller hantverkaränkor, bosatta i Sala stad;

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Sala den 29 februari 1940.

P. W. Lindström

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 6.000:—

(Förvaltas av fattigvårdsstyrelsen).

Maria Källströms donationsfond

Av den årliga räntan skall ett belopp, motsvarande 1 % av kapitalet tilläggas fonden. Resten av räntan utbetalas årligen till jul åt äldre ensamstående kvinna, ogift eller änka, vilken icke åtnjuter fattigvård och som är känd för oförvitlig vandel.

Överlämnat till kyrkorådet genom Föreningen Vita Bandet den 29 juni 1940.

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 2.187: 62

(Förvaltas av kyrkorådet).

Israel Elkan

Israel Elkans studiefond

Historien upprepar sig själv, brukar det sägas. Vår tid är inte den enda, som sett flyktingar och statslösa. Sådana fanns även i den "gamla goda tiden". Israel Elkan var en av dem.

Han var född år 1881 i Raygard i dåvarande ryska Polen. Orten ligger i närheten av den tidens tysk-ryska gräns. Han var jude och tillhörde alltså de polska judar, som gick så ohyggliga öden till mötes under den senaste tyska ockupationen av Polen. Bland offren för utrotningskampanjen mot judarna fanns flera av Israel Elkans släktingar.

Fadern var jordbrukare eller hantverkare — Elkan var alltid mycket förbehållsam om sina familjeförhållanden — och levde troligen under ganska knappa ekonomiska förhållanden. Israel Elkan berättade aldrig något om sin barndom. När han skulle fylla aderton år och enligt då gällande ryska bestämmelser var skyldig att fullgöra sin första militärtjänstgöring, rymde han ur landet.

Han tog sig över till Sverige och kom hit 1899. Han hade ingenting att leva på, men drog sig till en början fram som gårdfarihandlande. Något tillstånd härtill fick han väl aldrig. På den tiden gick det ofta bra ändå. Han redde sig gott — affärsman var han — och snart fick han plats inom manufak-

turbranschen. Han arbetade på flera platser bl. a. i Hälsingborg och Halmstad.

År 1907 kom han till Sala och öppnade den affär, som han sedan förestod ända till sin död. Denna låg vid torget då som nu. "Elkans" har aldrig flyttat. Senare inköpte han fröknarna Öbergs hatt- och mössaffär och förenade denna med sin herrekiperingsaffär.

Som jude tillhörde han den mosaiska trosbekännelsen. I likhet med alla rättrogna judar höll han hårt på de rituella formerna. Hans gudstro var väl — efter vårt sätt att döma — inte så helgjuten, men han ville aldrig avvika från de stadgade buden. Fläsk var följaktligen för honom en styggelse. Det berättas, att en handelsresande en gång bjudit honom på middag. Denne lyckades under en eller annan förevändning få Elkan att äta fläsk utan att riktigt begripa, vilket helgerån Elkan därmed begick. Efteråt talade han om saken. Elkan reste sig ögonblickligen från bordet och gick. Det dröjde åratal, innan den mannen på nytt fick sälja något till Elkan.

Han hade insupit polackernas hat till tyskarna, men betraktade märkvärdigt nog ryssarna med mycket blidare ögon trots de polska pogromerna. Under första världskriget var han en stabil tyskätare. Han blev inte svensk medborgare förrän 1918, och dessförinnan var han mycket orolig för, att de ryska myndigheterna skulle få tag i honom. Han visste, att inte bara fängelse väntade honom utan därefter militärtjänstgöring i någon gudsförgäten avkrok av det ryska Asien. Skräcken för de ryska myndigheterna satt kvar ända tills han blev svensk medborgare. Men trots denna rädsla för ryssarna hatade han dem inte. Sitt hat förbehöll han tyskarna.

Det andra världskriget och nazismens triumfer stärkte honom i hans tyskhat. De olyckor som gick över det polska folket, kände han djupt. Det var hans egna släktingar som led. Han hade bl. a. en syster som var bosatt i den tyskockuperade delen av Polen. Hennes öde lär han aldrig ha fått reda på.

Israel Elkan var främst affärsman. Under förra kriget spekulerade han på börsen. Det gick illa. Han måste gå i konkurs. Han förklarade en gång sina olyckliga spekulationer med att säga:

— Jag ville vara värst.

Tack vare bistånd från trosfränder lyckades han bibehålla sin firma, ehuru i aktiebolagsform. Han drev den dock så skickligt, att han vid sin död år 1941, trots alla förluster, var en förmögen man.

Undertecknad förordnar härmed som min yttersta vilja och testamente, att efter min död skall, sedan mina skulder guldits, med min kvarlåtenskap förfaras på följande sätt:

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

2) Sala stad skall erhålla ett kontant belopp av Femtontusen (15,000) kronor att bilda en fond kallad "Israel Elkans studiefond", och skall vartannat år den sammanlagda avkastningen, som uppkommit under två år, utdelas till en eller flera arbetsynglingar, vilka äro i behov av medel för fortsatt utbildning vid någon fack- eller yrkesskola. De personer, som skola komma ifråga härför, skola vara välvitsordade av sina arbetsgivare och hava visat prov på arbetsskicklighet. Borgmästaren i Sala skall äga föreskriva de närmare villkoren för studiebidragens sökande samt bestämma, vilken eller vilka av de sökande, som skola erhålla bidrag ävensom bidragens storlek.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

12) De i punkterna 1 t. o. m. 6 nämnda legaten skola utgå oavkortade och arvsskatten för desamma sålunda betalas av det oskiftade boet.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Stockholm den 20 februari 1941.

I. Elkan

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 16.091: 32

(Förvaltas av drätselkammaren).

Även Sala Samrealskola blev ihågkommen med en donation: "Israel Elkans stipendiefond", vars avkastning skulle användas till understöd åt en elev, som vid skolan avlagt realskoleexamen och sedan fortsatte studier till studentexamen.

Dessutom utgick större eller mindre belopp till mosaiska församlingar och judiska föreningar, bl. a. till fonden Keren Hajesod i Palestina under namn "Israel Elkan från Sverige fond", med företräde för sådana hjälpbehövande, som kan påvisa närmare släktskap med donator och som bosätta sig i Palestina.

Anders Erik och Amalia Janssons fonder

Det finns bland Sala stads donatorer åtskilliga ensamma människor, som livet farit hårt fram med. Hemmansägaren och sedermera husägaren i Sala Anders Erik Jansson och hans hustru Amalia fick visserligen leva tillsammans längre än de flesta makar — ända tills de var över 80 år — men trots detta var de ensamma och hårt prövade.

Anders Erik Jansson var född i Folkärna 1857 och hans hustru Amalia i Nysund i Värmland 1859. De gifte sig 1885. Då hade han övertagit sin fädernegård i Folkärna. Det unga paret hade det ganska svårt ekonomiskt, under de första åren åtminstone, men med sparsamhet, omtanke och strävsamt arbete lyckades de kämpa sig igenom svårigheterna. Deras ekonomi förbättrades. De levde enkelt och indraget och skulderna på gården minskades år för år.

År 1886 föddes deras enda barn, en son. För honom strävade och slet föräldrarna, och gården blev så småningom skuldfri. Meningen var att sonen i sinom tid skulle överta den. Men han var inte stark. Läkarna konstaterade höggradigt hjärtfel. Det var ett svårt slag för far och mor. Bonde kunde deras son aldrig bli. Den gamla fädernegården måste förr eller senare säljas. För att bereda sonen möjligheter till arbete, som passade för honom, beslöt man att flytta till Sala. Vid Kungsgatan 18 byggdes ett hus, och när det var färdigt, sålde de gården i Folkärna och familjen flyttade till Sala.

Men inte heller detta kunde rädda deras enda barn. En mor-

gon segnade sonen ner, död i hjärtförlamning. Det var 1928. Han var då 42 år gammal.

Nu förlorade livet sin mening för de båda gamla. De var 70 år, och ingenting hade de längre att leva för. Ensamma och rotlösa kände de sig. De drog sig in i sitt skal.

Enkelt och sparsamt hade de alltid levat och de sparade pengarna hade samvetsgrant satts in på bank. Sonen skulle ju en gång ha dem. Nu fanns inte han. "Livet var tomt". De levde allt enklare. Det var som om sorgen och saknaden bara skärpt deras försiktiga levnadsvanor. De unnade sig ingenting av detta livets goda. Men de var heller inte snåla annat än mot sig själva. Människor i nöd hjälpte de villigt och gärna. De var båda goda och barmhärtiga människor, riktigt genomsnälla.

I september 1941 dog han, 84 år gammal. Den förlusten var mer än den 82-åriga makan kunde bära. Ensamheten och sorgen gjorde henne litet underlig i folks ögon. Men hon behövde inte leva ensam länge. Tio månader efter makens död avled också hon.

Hennes testamente är ett gott vittnesbörd om det gamla parets godhet och tacksamhet. Hennes födelseförsamling Nysund, Karlskoga, Folkärna och Krylbo är ihågkomna, utom Sala stad. Folkärna fick bl. a. en donation som skulle "användas till extra förplägnad åt vid kommunens ålderdomshem intagna personer".

Härmed förklarar jag min yttersta vilja och mitt testamente vara, att efter min död min kvarlåtenskap skall fördelas på följande sätt:

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

12) Till Sala stad skall överlämnas Femtusen (5,000) kronor att förvaltas av kyrkorådet och varav avkastningen skall användas till fattiga barns beklädnad.

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 5.110: 51

17) Återstoden av min behållna kvarlåtenskap skall avsättas till en fond, benämnd "Anders Erik Janssons och hans hustru Amalia Janssons

minnesfond", vilken fond skall tillhöra Sala stad och förvaltas av dess kyrkoråd. Avkastningen av fonden skall på sätt kyrkorådet bestämmer utdelas till behövande inom Sala stad mantalsskrivna personer, företrädesvis barn och åldringar. Utdelningen av fonden skall icke förminska den rätt till understöd från det allmänna, vartill mottagare av understöd ur fonden kan vara berättigad.

Den del av fondens avkastning, som ej årligen utdelas, skall tillföras fonden.

Sala den 4 juni 1942.

Amalia Jansson

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 30.000:—

(Förvaltas av kyrkorådet).

Utom ovanstående donationer omfattar testamentet även gåvor till kyrkornas prydande i Nysunds och Karlskoga församlingar i Värmland, Folkärna församling fick för samma ändamål till Krylbo kapell. Folkärna kommuns fattigvårdsstyrelse fick också ett belopp, och Sala Blindvårdsförening blev även ihågkommen.

Edv. Pettersson

Edvard Petterssons donationsfond

När man år 1946 skall försöka samla minnen och data om gamla Salabor, känns saknaden efter Edvard Pettersson tyngre än eljest. Han ägde en fast otrolig kännedom om personer och förhållanden i det gamla Sala. Han var i det stycket nära nog ett levande lexikon. Han tillbringade praktiskt taget hela sitt liv i Sala och lärde känna flera människor än de flesta. Han hade ett utomordentligt gott minne, och hans personkännedom var synnerligen omfattande. Han var också ett stycke humorist, varför hans historier och berättelser alltid uppskattades. Den som hört honom sitta och dra Salahistorier glömmer det inte. Det var synd att han inte upptecknade alla sina rika minnen. De skulle ha varit ovärderliga.

Han var inte heller lik många andra, som nog vet mycket, men som fullkomligt saknar förmåga att delge andra sitt vetande. Edvard Pettersson berättade gärna och villigt. Den som hört honom tala om de gamla handlarna i staden, om skojarna, om striderna, skvallret och förtalet kring skogsprocessen och om allt annat som hänt i slutet på förra seklet, han upplevde det gamla Sala. Att inte hans rika vetande blev utnyttjat och hans historier upptecknade, det är en allvarlig förlust för staden.

Han var född ute på Östersala 1869. Hans far var bonde och hette Lars Pettersson, också han infödd Salabo. Östersala är ju

ingen stor gård och hos Lars Pettersson fick hela familjen slita och släpa för att få ekonomien att gå ihop. Det var ingen ljus och glad barndom den unge Edvard hade, men det hade allmogens barn ytterst sällan på den tiden, om vi dömer med vår tids mått.

När han blev så stor, att han kunde förtjäna litet pengar på egen hand, fick han arbete vid Sala hytta. Det var hårt och slitsamt. Arbetsdagen var odrägligt lång efter vårt sätt att se, avlöningen skäligen klen och fritiden bestod i arbete hemma på Östersala. Men Edvard Petterssons barndom och ungdom var intet undantag. På samma sätt gestaltade sig flertalet ungdomars öden på den tiden.

Hans medfödda affärsbegåvning gjorde sig dock snart gällande. Han övergav hyttarbetet och blev affärsman. Som sådan specialiserade han sig på dun och tändsticksvirke och uppnådde ganska snart en god ekonomisk ställning. Först under de sista åren av sitt liv avvecklade han sin affärsrörelse och ägnade sin tid åt skötseln av de fastigheter han ägde i staden.

Hans krafter togs också i anspråk för allmänna värv. Han var bl. a. revisor för stadens räkenskaper, ledamot av taxeringsnämnden och suppleant i länets prövningsnämnd. Han avled den 17 januari 1943.

(Utdrag ur testamentet.)

Härmed förklarar jag min yttersta vilja och testamente vara:

1) Tidigare av mig upprättat testamente upphäves.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

3) Min hushållerska fröken Agnes Leontina Hulterström skall under sin återstående livstid äga uppbära avkastningen av min fastighet tomten nr 15 i kvarteret Rådhuset i Sala stad; dock skall hon svara för utgifterna för fastigheten såsom skatter, räntor m. m. ävensom för nödiga underhållsarbeten. Vid min död inneliggande lager av bränsle skall även tillfalla fröken Hulterström.

4) Min förenämnda i mom. 3 omförmälda fastighet skall med äganderätt tillfalla Sala stad och utgöra tillgången i en fond, benämnd "Edvard

Petterssons donationsfond". Fonden skall stå under Sala fattigvårdsstyrelses förvaltning. Efter i mom. 3 omförmälda testamentstagare, fröken Hulterström, död skall avkastningen från fonden varje år före jul utdelas med hälften till beklädnad åt fattiga barn och den andra hälften till behövande åldringar, mantalsskrivna i Sala stad.

Utdelning ur fonden får icke föranleda minskning av understöd från det allmänna, vartill mottagaren möjligen kan vara berättigad, och utgör utdelning från annan fond ej heller hinder att erhålla utdelning från av mig stiftade fond.

Efter fröken Hulterströms död äger fondens förvaltare, därest det skulle anses fördelaktigt, försälja fastigheten, varvid sålunda i stället köpeskillingen efter avdrag av fastigheten åvilande skulder skall tillföras fonden.

Sala den 9 november 1942.

Edvard Pettersson

(År 1949 kan donationens värde icke angivas. Den kommer att förvaltas av fattigvårdsstyrelsen).

John Thorsson

John Thorssons fond

Trädgårdsmästare Thorsson är son till en trädgårdsmästare. Hans far flyttade in till Sala på 1860-talet från Norrköping. Denne ägde då det område, där folkskolan nu är belägen. Senare inköpte Thorsson Torsborg med tillhörande jordområden. Sonen John gick i lära hos fadern, och efter dennes död blev han sin egen.

Sina produkter sålde Thorsson främst på torget. Han var en känd och uppskattad person bland stadens torghandlare. På äldre dagar sålde Thorsson sin jord till staden och drog sig undan från affärerna. Han var dock ända in i det sista i full verksamhet. Han avled i november 1946.

Thorsson var en godmodig, i bästa mening rejäl människa, stillsam och lugn, som aldrig ville oroa eller besvära sina medmänniskor, och som alltid var beredd att räcka en hjälpande hand till dem, som behövde stöd.

Utdrag ur testamente.

Med upphävande av ett av mig den 3 december 1941 upprättat testamente förordnar jag härmed såsom min yttersta vilja och testamente att efter min död behållningen skall fördelas på följande sätt:

1) Sala stad erhåller femtiotusen (50,000) kronor såsom en särskild stiftelse kallad "John Thorssons fond". Fonden skall förvaltas av fattigvårdsstyrelsen. Avkastningen av fonden skall årligen av fattigvårdsstyrelsen fördelas bland behövande i Sala stad och där mantalsskrivna personer på sätt styrelsen finner för gott.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Sala den 5 februari 1945.

John David Thorsson

Rätt utdraget intyga:

Brita Wigart *Gunnar Holm*

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 39.657: 67

(Förvaltas av fattigvårdsstyrelsen).

Makarna Anders Erikssons barnafond

Både Anders Eriksson och hans hustru var inflyttade Salabor. Han var född i Enåkersby den 26 maj 1845. Redan innan han fyllt 20 år tog han plats i Sala som dräng hos fotografen Grellstrand. Han tycks ha skött sig bra. År 1877 kunde han gifta sig. Hans hustru hette Katarina Nordin och var född i Norrby den 13 augusti 1849.

Vid giftermået tog han en bergsmansgård på arrende. Senare inköpte han denna gård. Den låg vid Fredsgatan och omfattade ½ bergsmanstomt om 7 tunnland. Jorden, som hörde till tomten, låg i närheten av nuvarande Lantmannaskolan. Bergsman Eriksson hade som de flesta bergsmän förr i tiden några kor inne i staden, 4—5 stycken. På somrarna föstes dessa varje morgon i vall ute på ägorna och varje kväll togs de hem. Det var den dagliga rutinen i alla bergsmansgårdar på den tiden.

Även hans svåger, hustruns bror, ägde en bergsmansgård. Denna omfattade en hel tomt, vars jord gränsade intill Erikssons. Senare köpte även Eriksson en bergsmansgård med hel tomt. På äldre dagar flyttade han till Västermalm.

Han var en vänsäll, glad och trevlig människa, som alla tyckte om. Hans hustru ägde inte makens ljusa lätta lynne. Hon verkade mera trumpen och dyster åtminstone för utomstående, men hon var en redbar och synnerligen duglig husmor.

Bergsman Eriksson släppte aldrig kontakten med Enåker. Det var många sockerbor som tog in hos honom vid stadsbesök. Han höll kvarter för folket och stallrum för hästarna. I gengäld fick han färska underrättelser från sin barndomsbygd.

Han var nästan 80 år, när han dog. Det var den 11 april 1925. Då hade han i fem år varit änkling. Hans hustru avled nämligen den 13 april 1920.

Carin Eriksson

Anders Eriksson

Undertecknade äkta makar, utan bröstarvingar, förklara härmed såsom vår yttersta vilja och testamente, att den af oss som den andra öfverlever, skall med full äganderätt erhålla den aflidnes kvarlåtenskap, af hvad namn och beskaffenhet den vara må.

Skolandes efter bägges vår död, sedan omkostnaderna för den sistes begrafning och boutredning äro guldna, dåvarande kvarlåtenskapen, som i boet finnes, fördelas på följande sätt:

1. Till Sala stadsförsamlings kyrkoråd öfverlämna vi Fyratusen kronor att af kyrkorådet förvaltas under namn af "makarna Anders Erikssons barnafond", däraf årliga räntan till jul användes till inköp af nödiga kläder åt fyra fattiga och välartade till staden hörande skolbarn i ålder mellan 7 och 13 år — två gossar och 2 flickor, ägande kyrkorådet att varje år utse nya barn dertill.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Westermalm och Sala den 10 januari 1920.

Anders Eriksson *Carin Eriksson*

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 4.119: 90

(Förvaltas av kyrkorådet).

1865 års stipendiefond

Reglemente

för en till minne av Representationsfrågans lyckliga lösning i December 1865 stiftad Stipendii Fond, till understöd för från Sala Elementar-Läroverk till studiernas fortsättande vid ett högre sådant Läroverk utgående flitige, hoppgivande och mindre bemedlade ynglingar.

§ 1.

Fonden, som bär namn av 1865 års Stipendie-Fond, och som blivit bildad dels genom särskilda anslag av Sala Stadsfullmäktige och av Sala Bergslag, till ett belopp av 300 Riksdaler R:mt av vardera korporationen, dels genom Subskription av Enskilda, till ett belopp av 523 Riksdaler samma mynt, emottages och förvaltas samt förräntas på förmånligaste sätt, under Stadsfullmäktiges inseende, av Drätselkammaren i Sala, och avpassas förräntningstiden så, att årsräntan må kunna såsom Stipendium anordnas och utgå i Augusti månad varje år.

§ 2.

Detta Stipendium utgår till uppmuntran och understöd för en sedig, flitig, hoppgivande och mindre bemedlad yngling, vilken, efter fullbordad lärokurs här vid Elementar-Läroverket, avgår att fortsätta sina studier vid ett högre sådant Läroverk; och utgöres Stipendium tillsvidare av årsräntan å det kapital som uppkommer genom det till den 1 Augusti 1866 sammanbragta donationsbeloppet, 1,123 Riksdaler Riksmynt, sammanlagt med första årets besparade ränta intill den 1 Augusti 1867; å vilket såsom kapital sammanlagda belopp årsräntan sedermera utgår såsom Stipendium, första gången beräknad till den 1 Augusti 1868.

Om, och i mån som Stipendii-Fonden, på sätt nedan omförmäles, kan komma att tillväxa, ökas även Stipendii summan, genom den inflytande större räntan, till dess densamma utgör 100 Riksdaler R:mt, vilket bliver det högsta som till En Stipendiat får utdelas.

§ 3.

Till Stipendiat föreslås, av Lärare-Collegium här vid Elementar-Läroverket, hos Stadsfullmäktige, så tidigt ske kan i Maj månad varje år, efter tillgång på till Stipendiets erhållande kvalificerade ynglingar, En till Tre, med förord för en av dem, och utnämna Stadsfullmäktige härav En till Stipendiat så tidigt före terminens slut, att valet må kunna vid blivande Examen tillkännagivas.

Sala Handelskassas fond

Undertecknade, enda kvarvarande delägare till Sala Handelskassa, överlämnar härmed till Sala Stads Kyrkoråds förvaltning, med all den rätt vi härtill äga, ovannämnda kassas behållning Kronor Nio Tusen (9,000), allt mot följande villkor:

1:o) Kyrkorådet skall göra kapitalet räntebärande genom god inteckning uti fast egendom, så att räntan å kapitalet uppgår till minst det belopp som i nedannämnda livstidspensioner är bestämt.

2:o) Kyrkorådet är skyldigt att under namn av "Sala Handelskassa", förvalta och ansvara för kassans medel, häröver föra särskild bokföring, samt att låta revidera kassans räkenskaper av samma revisorer som föra kontroll över skolans och kyrkans övriga fonder och kassor.

3:o) Kyrkorådet utbetalar årligen av räntan å kapitalet följande livstidspensioner: till Herr Stadsfiskal C. P. Johansson Kronor Två Hundra Femtio (250), till Fru Sofi Sundberg, född Wahrenberg, Kronor Etthundra (100) och överflyttas denna pension efter Fru Sundbergs död, på Fru Sundbergs dotter Agnes Sundberg, samt till Fröken Emilia Lampa Kronor Etthundra (100).

4:o) Skulle räntemedlen uppgå till högre belopp än vad i förenämnda pensioner är upptagit, eller Kronor Fyra Hundra Femtio (450) så tilldelas följande personer även årliga pensioner, nämligen:

Fru Fredelin, Fröken Aurora Lindfeldt och avlidne handlanden Petterssons sinnessjuka dotter, vardera så stort belopp som Kyrkorådet finner rättvist vara, dock mot förbehåll att de härom till Kyrkorådet inlämna årlig ansökan om pensionserhållande. Nämnda pensionsansökan skall vara åtföljd av intyg om medellöshet, såvida pension skall den sökande lämnas.

5:o) Ledigblivande pensionsrum tillsättes av Kyrkorådet, dock äga de trenne sistnämnda pensionärerna företräde till högre pension, om Kyrkorådet finner behovet härtill rättvist vara, varförutan Kyrkorådet äger tilldela annan eller andra behövande personer pension, allt med iakttagande av inlämnandet av pensionsansökan samt företeende om intyg av medellöshet.

6:o) Pensionerna utdelas vid varje års slut och göres början härmed ultimo December 1883.

Stockholm den 30 December 1882.

P. G. Johansson *R. T. Gullberg*

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 9.000:—

(Förvaltas av kyrkorådet).

Den utnämnde äger därefter, då han på hösten vunnit inträde vid det högre Läroverket, och därom hos Rector härstädes företett bevis, erhålla dennes anvisning att hos Drätselkammaren, emot kvitto, utbekomma Stipendii beloppet.

Skulle den utnämnde ej komma att vid sagda tid inskrivas vid det högre Läroverket, inträder tillämpningen av stadgandet i följande 4:de §, så vida ej tillfälligt sjukdoms- eller annat ofrivilligt hinder för inställelse i rätt tid skulle, vid ett senare inträde under samma läroår i det högre Läroverket, föranleda Stadsfullmäktige att då bevilja honom det reserverade pensionsbeloppet.

§ 4.

Därest, på i nästföregående § antydda sätt, eller genom den utnämnde Stidendiatens förtidiga frånfälle eller av händelse föranledda avgång till ett annat yrke, som avbryter hans studier o. s. v., genom stipendiets innehållande, fonden skulle komma att vinna för stor tillökning, att årsräntan därav uppgår till det bestämda maximum, eller Etthundra Riksdaler Riksmynt, besparas och förräntas det därefter uppkommande överskottet till ett nytt kapital, intill dess detta hunnit den storlek, att räntan därå uppgår till Femtio Riksdaler Riksmynt, då denna ränta såsom ett Andra Stipendium i lika ändamål och på samma sätt som det förra varder utdelat; och därest ytterligare förökning av fonden därefter skulle av samma orsaker föranledas, bildas åter ett Tredje Stipendium om 50 Riksdaler R:mt o. s. v.; allt för samma goda ändamål.

§ 5.

Skulle Stadsfullmäktigeskapet för kommunen i framtiden upphöra eller förändras, övergår inseendet över Stipendii-fonden och Stipendiets utnämnande till den auctoritet som i sådant fall kommer att övertaga ledningen av kommunens angelägenheter.

Förestående Reglemente har hos Sala Stadsfullmäktige blivit gillat och antaget, justerat samt offentligen uppläst den 21 Augusti 1867; betygar

P. N. Sewén,
Stadsfullmäktiges ordförande.

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 4.404: 50

(Förvaltas av drätselkammaren).

1884 års stipendium

Av en person, som önskar vara okänd, har jag denna dag mottagit en penningesumma, stor Femhundrade (500) kronor, vilka medel under namn av 1884 års Stipendium skola av Sala allmänna Läroverks kollegium förvaltas samt årliga räntan vid varje vårtermins slut utdelas till en eller högst två välartade, flitiga och medellösa ynglingar i någon av läroverkets klasser. Skulle läroverket komma att indragas, överlämnas medlen till Sala stads församlings kyrkoråd att av detsamma förvaltas, och utdelas räntan av medlen då till 2 välartade nattvardsbarn, en gosse och en flicka.

Sala den 7 Juni 1884.

Aug. Forssman
Inspector scholæ

Avskriftens likhet med originalet intygar

C. J. M. Wahlén
Rector scholæ

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 500: —

(Förvaltas av Sala Samrealskolas kollegium).

Sala stadsförsamlings diakonissfond

Utdrag av protokoll, hållet vid sammanträde med Sala stadsförsamlings Kyrko- och Skolråd den 29 Mars 1906.

§ 5.

Ordföranden anhöll att få till Kyrkorådet överlämna en summa av kr. 450: 27, innestående å sparbanksbok, som hopsamlats genom konserter i Sala kyrka för att användas till en barnkrubba eller dylikt. Ordföranden ville vid gåvan fästa den bestämmelsen, att penningarna måtte användas till underhåll av en barnkrubba, anställande av en församlingsdiakonissa eller annat välgörande ändamål inom församlingen.

Kyrkorådet beslöt att med tacksamhet mottaga gåvan på anförda villkor.

In fidem

Ludv. Lindberg

Justerat:
J. P. Norrman
C. G. Östman

Donationens värde 31 dec. 1948 Kr. 7.637: 49

(Förvaltas av kyrkorådet).

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid.
Anderssons, Anna Lisa, donationsfond	196
Barnuppfostrings-Cassan	10
Berg, Magdalena Clæsdotter	7
Bergenstjernska donationsfonderna	21
Berggrenska dontionsfonden	88
Bergmanska fonden	109
Björkmans, Makarne, donationsfond	111
Bodins, Makarna Alexander, barnafond	165
Carduansmakare-embetets lådas fond	52
Clasons, Gustafva, fond	26
Collins, Ferd., donationsfond	180
Dalmans, Wilhelmina, fond "Systers minne"	173
Ehlins, A. O., donationsfonder	192
Ekelöfska fonden	19
Ekstedtska fonden	53
Elkans, I., studiefond	210
Erikssons, Makarna Anders, barnafond	222
Erikssons, Johan, f. d. Lantbrukaren, fond	186
Erikssons, P. R., Handlanden, donationsfond	138
Fornstedts, Andrietta Elisabet, donationsfond	132
Fruntimmersföreningen	57
Fruntimmersföreningens fond för slöjdundervisning åt unga flickor	63
Frössbergs, Anna Stina, fond	76
Förord	5
Grellstrands, Karl August, donationsfond	189

Sid.
Göhles, Alfred, donationsfond 121
Hallins, Alma, gåvofond 177
Hæggströms, Fredrik och Maria, fond 170
Heberles, Bröderna, Minne 145
Hellströms, Karin, fond 126
Holmgren, Bröderna 67
Holmgrens, Jacob, fond 70
Holmgrens, Makarna, donationsfond 72
Jansons, Anders Erik och hans hustru Amalia, fonder 214
Johanssons, Anna Charlotta, donationsfond 141
Johanssons, C. Wictor, Snickaremästaren, fond 198
Karduansmakarna 46
Knorring von, Johanna, donationsfond 82
Korssgårdska fonden 40
Kumlins, Makarna J. E., donationsfond 167
Källströms, Maria, donationsfond 209
Lindbergs, Ludvig, Kyrkoherde, fond 135
Lindgrenska fonden 18
Lindströms, Per Werner, donationsfond 207
Ljungbergs, Anton, donationsfond 200
Lundbergs, August, donationsfond 91
Lundfeldts, Dorotea Sofia, donationsfond 183
Lundgrens, Carl Johan, Groshandlare, fond 94
Lundgrens, Johanna, donationsfond (N:o 1) 97
Lundgrens, Johanna, donationsfond (N:o 2) 98
Lundins, Makarna, donationsfond 158
Lundins, Makarna, ålderdomshems fond 160
Löfgrens, Makarna, silverbröllopsfond 117
Moines, Le, Katarina, fonder 16
Nordstedts, P., donationsfond 129
Norgrenska fonden 30
Norrmans, Syskonen, fonder 153
Petterssons, Edvard, donationsfond 217
Rosengrens, Carolina, Gåfvo-fond 85

Sid.
Rothéns, Makarna, understödsfond 162
Sahlbergs, Anna Lisa, fond 55
Sahlströms, Anna Greta, donationsfond 105
Sala Handelskassas fond 226
Sala stadsförsamlings diakonissfond 228
Skröders, J. G. stipendiefond 43
Stenquists, C. P., Rådman, fond 65
Svederi, Hilda, Doktorinnan, pensionsfond 103
Svederus, Nils Samuel 100
Thorssons, John, fond 220
Thulenius', Carl Johan, Bergsman, och hans hustrus fond 143
Tunelius, Lars Christian 79
Tunelii donationsfond 80
Törnbloms, Anders, fond 31
Wallsterssons, P. E., Fil. Doktor, donationsfond 113
Wallsterssons, P. E,. Fil. Doktor, livräntefond 116
Westmans, Johan Gustaf, Rektor, understödsfond för fattiga nattvardsbarn 123
Wrangel, Carl Magnus 10
Ågrens, Makarna, Axel och Edla, donationsfond 156
Åhlströmska pensionsfonden 34
Öbergs, Systrarna Hilma och Henrietta, donationsfond 204
Östmans, Carl Gustaf, Kassör, fond 149

1865 års stipendium 224
1884 års stipendium 227

Under Fattigvårdsstyrelsens förvaltning stående fonder:

Sid.
Anderssons, Anna Lisa, donationsfond 196
Berggrenska donationsfonden 89
Bergmanska donationsfonden 110

Sid.
Björkmans, Makarne, donationsfond 112
Carduansmakare-embetets lådas fond 52
Ehlins, A. O., donationsfonder n:r 1 och n:r 2 195
Erikssons, P. R., Handlanden, donationsfond 139
Fornstedts, Andrietta Elisabet, donationsfond 134
Hæggströms, Fredrik och Maria, fond 172
Holmgrens, Jacob, donationsfond 70
Holmgrens, Makarna, donationsfond 72
Korssgårdska fonden 42
Kumlins, Makarna J. E., donationsfond 168
Lindströms, Per Werner, donationsfond 207
Lundbergs, August, donationsfond 92
Lundfeldts, Sofia, donationsfond 185
Lundgrens, Johanna, donationsfond (N:o 1) 97
Lundgrens, Johanna, donationsfond (N:o 2) 98
Lundins, Makarna, donationsfond 160
Lundins, Makarna, ålderdomshems fond 160
Löfgrens, Makarna, silverbröllopsfond 119
Nordstedts, P., donationsfond 131
Petterssons, Edvard, donationsfond 218
Rosengrens, Carolina, Gåfvo-fond 86
Rothéns, Makarna, understödsfond 163
Sahlbergs, Anna Lisa, fond 55
Sahlströms, Anna Greta, donationsfond 107
Skröders stipendiefond 45
Svederi, Hilda, Doktorinnan, pensionsfond 103
Thorssons, John, fond 221
Tunelii Donationsfond 80
Wallsterssons, P. E., Fil. Doktor, donationsfond 115
Wallsterssons, P. E., Fil. Doktor, livräntefond 116
Åhlströmska pensionsfonden 36
Öbergs, Systrarna Hilma och Henrietta, donationsfond 205

Under Kyrkorådets förvaltning stående fonder:

	Sid.
Bergenstjernska donationsfonderna	23
Bodins, Makarna Alexander, barnafond	166
Clasonska fonden	27
Ekelöfska fonden	19
Erikssons, Makarna Anders, barnafond	223
Erikssons, Johan, f. d. Lantbrukaren, fond	188
Frössbergs, Anna Stina, fond	77
Grellstrands, Karl August, donationsfond	190
Hallins, Alma, gåvofond	178
Heberles, Bröderna, Minne	147
Heberles, Bröderna, fond för understöd åt församlingssyster	147
Janssons, Anders Erik, och hans hustru Amalia, barnbeklädnadsfond	215
Janssons, Anders Erik, och hans hustru Amalias minnesfond	215
Johanssons, Anna Charlotta, donationsfond	142
Johanssons, C. Wictor, Snickaremästaren, fond	199
Källströms, Maria, fond	209
Lindbergs, Ludvig, Kyrkoherde, fond	136
Lindgrenska fonden	18
Lundgrens, Carl Johan, Grosshandlare, fond	96
Moines, Le, fond för komministern	17
Moines, Le, fond för tre fattiga änkor	17
Norrmans, Syskonen, fond till behövande pauvres honteux	154
Norrmans, Syskonen, fond till trotjänarinnor m. fl.	155
Sala Handelskassas fond	226
Sala stadsförsamlings diakonissfond	228
Stenquists, C. P., Rådman, fond	66
Thulenius, Carl Johan, Bergsman, och hans hustrus fond	144
Westmans, J. G., Rektor, understödsfond för fattiga nattvardsbarn	125
Ågrens, Makarna Axel och Edla, fond	157
Östmans, C. G., Kassör, fond	151

Under Drätselkammarens förvaltning stående fonder:

	Sid.
1865 års stipendiefond	224
Collins, Ferd., donationsfond	181
Dalmans, Wilhelmina, fond "Systers minne"	175
Elkans, I., studiefond	212
Göhles, Alfred, donationsfond	122
Hellströms, Karin, fond	127
Knorrings von, Johanna, donationsfond	83
Ljungbergs, Anton, donationsfond	202

Under Folkskolestyrelsens förvaltning stående fonder:

	Sid.
Barnuppfostrings-Cassan	13
Ekstedtska fonden	53
Fruntimmersföreningens fonder	62
Norgrenska fonden	30
Skröders fond till Fruntimmersföreningens slöjdskola	45
Törnblomska fonden	33

PRIS 5:— KR.